

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ
BOSZORKÁNYOS ESTÉK

TARTALOM

A KŐIMÁDÓ
A BOSZORKÁNY
ŐSZ FELÉ
TAMÁS BOSZÚJA
ISTENITÉLET
A TELEFON
VERS-TÁRGYAK
SZOMBAT DÉLUTÁN
EGY HANG A SZOBÁBAN
A CSEH TROMBITÁS
ORRVÉRZÉS
ÁPRILIS ELSEJE
ÖT ÓRAKOR
SAKKMATT
KÁROLY APJA
LIGETI ZENE
ILIKE AZ ASZTALNÁL
A KÖVÉR BIRÓ
HAJNALI PÁRBESZÉD
A HAMISKÁRTYÁS
VALAKI ÁLL A KÜSZÖBÖN
A CSILLAGÁSZ FIA

A KŐIMÁDÓ

Andria bátya köveket tör a Karsztban. A kötőrő sovány, vékony emberke; fekete a haja, fekete a szeme, fekete izomtalan lábszára, még az arca is koromfeketének látszik. Mikor negyven éves lett, végképpen elunta a legényéletet, egy este lement a szomszéd határba és így szólt a fényes szemű Biancához:

- Te jó leány, te nagy, szelid fekete leány, jőjj hozzám feleségül. Aranyakat hozok neked a hegyekből. Légy az enyém s annyi pénzt adok, amennyit csak akarsz...

A leány ránézett a szegény horvát szomorúan kalimpáló karjaira s majdnem elnevette volna magát, ha meg nem látja szemében a becsületes tüzet, mely aranyosra gyujtotta körülötte a sötétséget és úgy reátüzött, hogy szinte elállt a lélegzete. Nem is tudott ellentmondani neki; egy hét múlva szépen elbucsuzott az atyafiaitól és Andria felesége lett.

A kötőrő egy égbenyuló sziklán lakott. A fából és vályogból összerótt házikót meztelen hegyormok párkányozták s a csend állandóan olyan nyomasztó volt azon a vidéken, hogy Andria a tetőre egy szélkereplőt tűzött szórakoztatónak, csiripelő fa-madárnak. Maga is többször félt ebben a kopár csendességben. Ember több napi járóföldre sem akadt. Mikor szürke hajnalban vállára vetette kőzúzó csákányát s a fenyvesek között a vasuti töltés elé ment, sokszor megállt s ijedten hallgatta szive dobogását. Még egy madár se tévedt arra. A kietlen hegykatlanban egyedül a szive dobogott életet akarva, életért kiabálva. Ez elcsüggesztette. Este azonban, mikor hazament, otthon találta az asszonyt és megvigasztalódott.

Tíz évig éltek így, szótlánul, szomorúan, egyhangúan. A kötőrő még soványabb és feketébb lett. Megöregedett. Legalább is hatvanöt évesnek látszott. Időközben három gyermeke született s a nyomor most már teljes erővel rázta a törpe hegyi viskót. Az asszony megfőzte az ebédet, a vacsorát, ettek, lefeküdtek és unták az életet, unták a munkát, unták egymást. Bianca örökösen fekete szoknyát, fekete kötőt és fehér bluzt viselt. A hegyi lakók lassanként fakóak, soványok, bizalmatlanok, érdesek és kegyetlenek lesznek, mert a szirtek szintelen egyhangúsága az embert is megkövesíti.

Esténként az asszony sandán tekintett az öreg emberre.

- Hol a pénz, öreg? Elhozta-e a pénzt, amit ígért?...

Andria kétségbeesetten vágta le a csákányát:

- Nem látod, hogy egész nap töröm a hegyeket? Nincs, nincs.

Az asszony nevetett:

- Menjen maga, vén ember. Becsapott. Tudtam, hogy megcsal...

Ilyenkor a kötőrő leült egy szikla peremére és lelógatta lábait a szédítő mélységbe. A gyermekei - éppoly feketék és soványak, mint ő - éhesen visongtak a fehér sziklákon, mint a kővi sasok.

- Nézze a gyermekeit... Csupa piszok és rongy mindahánya. Mit csináljunk velük? Nem szégyenli magát?

A kötőrő vállat vont.

- Miért nem szerez pénzt? - kinozta tovább az asszony.

- Nem lehet. Nem akarják...

- Kik?

Az öreg összeráncolta szemöldökeit és száraz ujjával a messzeségbe mutatott.

- Ők. A hegyek. A hegyek kegyetlenek. Hiába töröm testüket a fejszémmelemmel, a körmömmel, a homlokommal, visszavágnak, földre csapnak, összetipornak. Nem akarják...

- Buta beszéd - mondotta az asszony és otthagya.

A kötőrő maga köré gyűjtötte gyermekeit. Szeme sugárzott a félelemtől és erősen átölelte őket. Azután mesélt nekik a kőzaporokról, a hegyóriásokról, a vöröshasú, rémarcu sziklákról, akik agyonütik az embert, ha közelébe mer férközni és maga is megijedt a mesétől. Az alacsony kunyhóban valami ismeretlen vallás babonája kísértett.

Mikor künn zengett az ég s villámok nyertettek végig a völgyekben, az öreg sápadtan figyelt:

- Halljátok? A hegyek haragszanak...

Fájt neki az asszony kegyetlensége. Nem is ült le a közös vacsorához, hanem vágott magának egy darab kenyeret s csendesen a sarokba kuporodott. Másnap azonban új kedvvel ment le a kő-pokolba. Ugy érezte, hogy most győzni fog és pénzt, sok pénzt visz haza az asszonynak. Lihegve, izzadva, nekipeirosodva csapta csákányát a sziklába, szemei szikráztak, lendülő karjai majdnem kifocamodtak, a gőgös szirt azonban hideg csengéssel kacagta.

- Csak az asszony ilyen gonosz. Gondolta magában és tovább dolgozott.

Az ebédjét egyik porontya hozta ki, mert csak késő este ment haza, hogy ágyba dobja véres, öreg testét. Az arcán állandóan verejték ült, mintha könnyek lepték volna el, beesett szemei nedves tűzben égtek, jóllehet nem sirt, nem is tudott sirni sohasem. Vágta, verte, tépte, csikarta az irigy köveket és egyhangú hegyi nótákat dudolt hozzá.

A hónap végén azonban megint kétségbeesetten szólt a feleségéhez:

- Nincs pénz. Nem bírom, nem bírom...

- Istentelen ember kelmed, azért nincs köszönet a munkájában.

Az öreg figyelt.

- Mondja mikor volt templomba? Faggatta az asszony.

- Régen, Bianca, talán talán akkor, mikor veled mentem a paphoz... Igazad van, imádkoznom kellene.

Azzal kiment. A templomba indult, de tétovázó, kimarjult lábai önkéntelenül is a hegyek közé vitték. A borus, novemberi alkonyat homályosan világította meg a völgyet. Andria csak ment, ment előre az alvó csendességben. Olykor kibukkant a szirtekből egy merev-fülű, kő-arcu manó és lopva rásandított. Azután lenézett a szirtre. Egy feketeruhás öreg asszonyt látott, meggörnyedten, alázatosan, mintha nehéz köveket cipelt volna a hátán. A ruhája, csontos, gyökér-szerű arca sziklaszínűnek látszott s lassan, tévedezve mászott előre, mint a hegyek porszinü férge.

Andria szíve elszorult s zavaros szemeiben valami babonás rajongás csillant meg. Szeretett volna megalázkodni, mint még soha s lement a völgybe, a hegyek feneketlen mélységeibe. Körültekintett a szűk kő-skatulyában s a csupasz szirtfalak, a csend egészen megbénították. A völgy legfenekén térdreasett. Azt hitte templomban van. A jeges szelek vihorászva, örülten füttyültek s a tühegyes, karcsú szirtok úgy sivalkodtak, mint az orgonasípok. Mindenütt a hegyek, a kövek örülete lebegett...

Andria imádkozott.

Egy szikla felé fordult, melynek egyik dudorodása az emberi szemre hasonlított és nézte, sokáig mereven nézte. Emlékeztetett ez a szirt a sörényes oroszlánra, meg a karthágóiak vicsorgó Dágon-bálványára is, de a kőtörő ebben a pillanatban megértette, hogy az egyedülvaló, vért és életet kívánó kőisten áll előtte és leborult a földre.

Imádta a követ, az istent.

Az asszony egész éjjel várta otthon. Hajnali három órakor végre valaki kopogott az ajtón.

- Te vagy az Pietro? - kérdezte mosolyogva Bianca.

- Én.

- Nem láttad az uramat? Még mindig nem jött haza!

- Nem is jön. A sziklák között holtan találtam meg.

Az asszony kinyitotta az ajtót, beengedte a daliás olasz legényt és elfujta a lámpát.

A BOSZORKÁNY

Abban az időben izgatott, zavaros mesékről suttogtak a kisváros házaiban. A farsang vége felé járt már. A frissen esett hó bortól és vértől piroslott. Kora hajnalban sápadt emberek részegen, hadonászva estek neki a kapunak és a város vén korhelyét egy reggel a piszkos hóban, megfagyva találta a sarki rendőr. Felkelt a nap, vöröses pára szüremlett szerteszét s mindjárt ferdeszáju, ijesztő, siró álarcok vigyorogtak az emberre, annyi tarka ringy-rongy és bolond cafrang, hogy az ember fejéhez kapott és szerette volna elhesselgetni magától az eszeveszettség e vig gyászát. Este aztán titokzatos emberek kukkantak be az ajtón, akikről senki sem tudta bolondok-e, vagy csak bolondoznak. A gyerekek gyertyát gyújtottak a kivájt tőkben és rémült nevetéssel táncolták körül. Ez a nevetés elhangzott a nedves udvarokig, a kamrák és benyilók homályos mélységéig s mindenütt fájó nyilalást keltett a szivekben.

Anna, a fiatal, fehérbőrű szolgálólány mindezt remegve nézte és a szivére szoritotta a kezét.

Egy parasztszéken ült a konyhában. Csend volt. A lámpa rápislogott az öregebbik cseléd durva arcára, mely figyelmesen, komolykodva egy nagybetűs könyv fölé hajolt. Látszott, hogy nem érti, mit olvas. Nemsokára le is tette a könyvet. Nagyot ásitott és száját eltakarta idomtalan kivörösödött kezeivel.

- Nem fekszel le Anna? Kérdezte tőle, amig elfojtotta az ásitást.

- Nem merek... Nem bírok...

Anna félt. A szentkép előtt meggyújtotta a mécsest és letérdelt imádkozni.

Fiatal, szőke fejében azonban csak továbbra is a farsang sötét mende-mondái kavargtak. A szomszéd cselédleány tegnap azt mesélte, hogy a pincében boszorkány járt, egy fehér, töpörödött vénasszony, aki úgy cincogott, mint a patkány. Azután felszökött a konyhába, sót kért és az inas mellét véresre szopta. Mikor végre balkézével kisöprűzték, az ajtóban még egyszer visszafordult és csunya, szőrös kezével megfenyegette őket.

Anna nem bírta magát tovább türtőztetni. Felkelt. Az öreg cselédhez futott és átölelte:

- Félek.

Sokáig bámultak a lámpa világába. Mind a ketten némák voltak.

Az óra sétálója nagy köríveket rajzolt a falra.

Az öreg cseléd szürke szemei kémlelve meredtek reá. Anna felemelte tekintetét s belebámult ezekbe az üres, szomorú szemekbe.

Igy néztek egymásra sokáig: szótlanul és mozdulatlanul.

- Csak azt szeretném tudni, hogy igaz-e? - kezdte meg a beszédet Anna.

- Való igaz, lányom. A gonoszlélek kísért most mindenütt.

Anna összeborzongott. Elővette az imádságos könyvet, ahonnan a szent zsoltárokat szokta énekelni. Hangja elcsuklott a félelemtől.

A tüzhelyen egy fazék bugyborékkolt; várták, míg felforr a víz.

Az óra kegyegett.

- Te - szólt Anna rekedten - láttad?

- Láttam - felelt a vén cseléd és maga is megremegett a hangjától. Mintha valami fehérség suhant volna el. Kétszer bólintott, aztán elment.

Keresztet vetett magára.

Aztán reszketve feküdtek le mind a ketten.

*

Ettől az esettől kezdve Anna félni kezdett. Félt az éjszakától, a sötét szobáktól, az üres terektől, félt mindentől. Ha esténként a kis benyilóba kellett mennie fáért-miért, mindig torkon ragadta ez az örült, babonás félelem. A pincétől meg éppen rettegett. A seprők megett egy-egy boszorkányt sejtett, a sötét kut meg mint valami boglyas szörny meredt reá. A kamrák szűk rácsai közül ezer és ezer fehér boszorkány-fog vigyorgott ki.

Anna már fényes nappal is félt. Nótázó kedve elmúlt, szemei beestek.

Egy este azután berohant a konyhába és a fiókból kivette a széles pengéjű konyhakést.

A keblébe rejtette.

*

Farsang utolsó napja volt. A hegedük álmosan cincogtak, a duhaj nóták lassan belefűlladtak a borba és a mámorba. Az utcán széttépett álarcok heverték.

Anna egy pillanatra betekintett a szalonba. A kályha kihűlt már. Az asztalon egy égő gyertya szomorkodott, az ágyon, a széken egy frakk, egy mellény, egy-egy nyakkendő.

Lement a pincébe szénért.

Sötét volt. Ment, ment előre. A nagy csendben hallotta lépteit zaját és szive hangos dobogását. Ugy vergődött szegény kis szive, mint fogoly madár a törben. A sötétség alakjai egy darabig reámeredtek, majd mozogni kezdtek s ebben a mozgásban követte őket a pince, a ház, az egész világ és azután minden összefolyt a szemei előtt.

Egy régi karosszék a homályban olyan nagyra dagadt előtte, mint egy vén boszorkányégető vaskemence. Az ecetes üvegek vár-vivó óriásokká lettek.

Ijedten kérdezte:

- Ki az?

Senki sem felelt.

Elérte a kutat. Lábai alatt megzizzent a szalma. Azután újra valami hangot hallott. Vagy képzelődött csak?... Lehet... Megállt. Csak a szive dobogását hallotta... semmi mást. De újra egy mozdulat... Most már léptek közelegnek... tisztán hallható, suhanó léptek. Valaki jó.

- A boszorkány, a boszorkány!

Anna hátrahőköl. A fekete, undok alak átkarolja erős karjaival és meg akarja fojtani.

Anna arcizmai kifeszülnek, orrcimpái remegnek, erei kékek a vértől. A vére tűz.

- Most... most kell tenni...

A kétségbeesett tülekedésben erejének tudatára ébred. A boszorkány utálatosan lágy, illatos kezeit lefejtí magáról, de a birkózásban ő lesz a vesztes. Egyszerre azonban felcikáz agyában egy gondolat. A kebléhez nyúl. Görcsös ujjai örült erővel kapaszkodnak be a kés fokába és a

másik pillanatban mélyen repül a penge a husba. A fekete alak hátra esik... Bordái ropognak... Valami csuklás és köhögés hallatszik, majd egy hörgés és egy sóhaj.

Aztán csend és sötétség...

Anna vár. A kés véres pengéjét villogtatja. A pince fekete és meleg, mintha híg vér öntötte volna el. A toroka elfullad. Levegőért kapkod. Aztán elindul, fut, rohan, menekül.

A konyhába ér és őrült örömmel kacag.

- Megöltem a boszorkányt!

*

Másnap ködös, hideg farsang utáni reggel. Üres poharak és kisirt szemek. A lerongyolódott, cifra jelmezek gazdátlanul hevernek s szürke hamu szállong rájuk. A korcsmákban siró leányok, leégett gyertyák. Gyász és szomorúság mindenütt. A pincében egy fiatal gyereket találnak selyemmellényben, földes, vértől átázott hajfürtökkel, kinyilt szemmel, holtan. Halvány, uri szája alázatosan csókolja meg a pince földjét.

ŐSZ FELÉ

(Történik egy kis fürdőhelyen, augusztus végén. A nyaraló tornácán vacsorára készül a család. A nagyapa - sovány, barnaszemű öreg - bojtos hálókabátban ül és pipázik. Az unokái egy padon ülnek. Lassan-lassan mind az asztalhoz telepsznek).

I.

Az apa: Itt a kenyér? Ülünk le. Gyerekek, siessetek enni. Vacsora után rögtön lefekszünk. Az esték már hűvösek.

Az egyik fiu: A nagyapó megigérte, hogy vacsora után kivisz az erdőbe, a tó mellé. Ugy-e nagyapó?

A másik: Már görög-gyufát is vettünk, papa. Nézd csak: ez a piros, ez meg a zöld.

A nagyapa: Csak legyetek türelemmel, fiuk, aki jó lesz, kijön a nagyapával.

(A gőzölgő vacsorát hozzák. A cseléd egy kerti lámpást tesz az asztalra. Mind ülnek és esznek. Hosszu szünet).

Az anya: Hozzátok ki a kabátokat. Hűvös van...

Az apa: A szél fű. Én is fázom...

Az anya: Gyerekek, vegyetek kabátot. - Nagyapó, nem kell kabát?

A nagyapa: Nem, fiam, hisz még egészen meleg van.

Az anya: Mi fázunk mind.

A nagyapa: Halvérűek, didergő fagyosszentek vagytok mindnyájan. (Eszik.) Én még a régiiek közül való vagyok. Nézzetek meg jól. Egész délután dolgoztam a kertben. Látjátok azt az óriási szőlő-fürtöt? Meg azt a kövér sárga dinnyét? Mind én szedtem ti néktek.

Az anya: Nagyon szépek, nagyapó. Ezekből a gyönyörű viaszszinű fürtökből majd télire is elteszünk. Egy kosárral már ma is levitettem a kamrába. A cseléd bevarrta a tüllzsákokba s felkötözte a keresztlécekre.

Az apa: A dinnye is nagyon szép és érett, ideje volt, hogy leszedjék.

(Szünet. A villák és kések csörömpölnek. Esznek).

Az apa: Korán sötétedik...

A nagyapa: Még mindent jól lehet látni. Az országuton megy haza egy szekér.

Az apa: Én úgy látom, hogy az egy haza ballagó paraszt.

A nagyapa: Lehet...

Az anya: Lassan ránk jön az ősz.

A nagyapa: Ti mindig az ősziről beszéltek, pedig még most a nyár derekán vagyunk.

Az apa: Azt éppen nem mondhatnám...

Az anya: Az augusztus vége felé jár.

A nagyapa: Látjátok, a nap azért mégis olyan forrón süt mint a parázs. Délután is úgy átmelegítette a hálókabátom posztóját, hogy szinte pörkölte a hátam; le is kellett vetnem és azután amugy legényesen, ingujjban gyomláltam a kertben. A tó is majdnem hogy süt. A gyermekeket délelőtt alig lehetett kihozni a vízből, olyan szívesen ellubickoltak benne. Öröm volt nézni. A fürdős szalmakalapot nyomott a fejükbe. Sárral dobálóztak, pacsáltak és fejest ugráltak a padról. Istenemre, én is közéjük megyek, ha nem szégyellem magamat. Az ördögbe is, augusztus van, nyár van. Hol még a szeptember, a vénasszonyok nyara? Talán meg sem érzük...

Az apa: Ilyenkor már kevesen fürdenek. Nem jó, ha a gyermekek maguk mennek a fürdőbe.

Az anya: A nagyapa mindig velük van.

(A nyaraló melletti kápolnában megszólal a lélekharang)

Az apa: Harangoznak. Hét óra.

Az anya: Milyen korán van már este. A szobában majd meg kell gyújtani a lámpást, hogy lássunk bemenni. A téli ruhákat vacsora után el akarom rakni. Délután áthozattam a padlásról a ládákat.

A nagyapó: Azért van itt olyan naftalin-szag.

Az apa: A nyárnak vége.

A nagyapa: Ilyen hamar...

(Rövid, zavart csend.)

Az apa: Elmennek vacsora után a gyerekek?

Az anya: Hová?

Az apa: A nagyapó mondta, hogy majd kiviszi őket az erdőbe.

A nagyapa: A tóhoz.

Az anya: A gyerekek már álmosak. Pistike alig bírja már nyitva tartani a szemét.

Az apa: A tó csupa lárva és hinár. Néhol egészen kiszáradt.

Az anya: A kikötőben megijednek a gyermekek az ormótlan csónakok árnyékától s éjjel nem tudnak majd aludni.

Az anya: A víz csobogását sem lehet hallani, mint nyáron. Hallgassatok csak, gyerekek!

Az egyik fiú: Én nem hallom.

A másik: Én sem...

Az apa: Csak a békák brekegnek. A tó mozdulatlan.

Az anya: Rászállt az őszi csend s megfagyott tőle.

A nagyapa: Azért is kimegyünk, fiuk! Jőjjetek, megmutatom nektek, milyen virgoncok még az ezüstös habocskák, a szóló lombok, a beszélő virágok. Jőjjetek, gyerekek... Bemegyünk az erdőbe, zöld gallyakat törünk, felbokrétázzuk a sapkáinkat, táncolunk, dalolunk. Olyan vigak leszünk, hogy meg sem ismernek bennünket, ha haza jövünk.

Az egyik fiú: Éjjeli lepkéket is fogunk?

A nagyapa: Persze hogy fogunk.

A másik fiu: Bogarakat is?

A nagyapa: Ezret galambom. Megmutatom ti nektek a piros rákokat, a zöld gyikokat, a rucákat, a bibiceket, a gólyákat. Hol a puskánk? Hozzátok ide. Ha valaki utunkba jó - a terem-buráját! - ledurrantjuk egyszeriben. Jőjjetek a nagyapóval. Ne féljete. A sötétben leülünk a padra és majd hallgatjuk az édes kis madarak csicsergését.

Az egyik fiu: A papa azt mondta, hogy a madarak már mind elrepültek Afrikába.

A nagyapa: A papa nem tudja. Csak ősszel szállnak el tőlünk.

A másik fiu: (Szünet után, okosan.) Miért nem akarod te, nagyapapa, hogy ősz legyen?

(Nagy csend.)

Az anya: A gyerekek meg fognak ott fázni. Pistike ugy is köhög. Édes nagyapó üljön le már közénk.

(A nagyapa újra leül a karosszékbe.)

Az apa: Maradjon itt ma, nagyapó. - Olyan jó itthon lenni.

Az anya: Az erdő ilyenkor hűvös és nincs benne senkisé. Inkább bemegyünk majd vacsora után a szobába s felolvasunk a nagyapónak valami régi történetet a csatákról, a háborúkról...

Az apa: A fürdőhely már különben is lakatlan. A szobák üresek. A cukrász tegnap bezárta boltját.

Az egyik fiu: Már haza is költözött.

Az anya: Én sem szeretek ilyenkor ősz felé átmenni az erdőn. A lombok olyan ritkák. A sovány fák ágai koromfeketék s szüntelenül meg-megzördülnek a szélről. - Vagy nem is tudom mitől...

Az apa: Az ember minden bokortól megijed.

Az anya: S a homályos uton olyan barátságtalanul ég a piszkos petróleumlámpa, mintha valakit gyászolna...

Az apa: Augusztus végével a nappalok nyáriak, de éjjel már ősz van.

A nagyapa: Csakugyan itt lenne az ősz?

Az anya: (Sóhaj.) Bizony.

A nagyapa: Pedig alig mult el a nyár.

(Szünet.)

Az anya: Lassan-lassan főzzük a szilvalekvárt is. A rézkotlákát majd el kell hozatni.

(Szünet.)

A nagyapa: Nem szeretem az őszt. Olyan szomorú.

Az apa: (Szivarra gyújt, mélyeket szippant.)

A nagyapa: Nem akartam elhinni, hogy itt van... Most már tudom, miért sajdult meg tegnap este lábamon a régi seb. Igaz lenne tehát?

Az apa: (Nagyon lassan beszél.) Én is mindig megérzem az őszt... A multkor vacsora után kimentem a tópartra szivarozni. Már jó két hete lehetett. A fürdőépületben még zugtak a

szobák a nyaralóktól, mint a kaptárok. A nagyterembe játszott a cigány valami nyári táncmulatságon. Az asztalok előtt ülő vendégek fagyaltot ettek, jégbe hűtött pezsgőt ittak s törölték a verejtéküket. A tó vize bugyborékol a forróságtól. Meleg nyár volt... A lánghullámok paskolták égő tarkónkat és a vérünk háborogva zugott... És ekkor én a sűrű alkonyatba mentem. Az árnyékok már zöldek, hidegek és higak voltak. A nádas felé haladtam s ott mintha meglegyintett volna valami hűvösség. A zsombékokon künn már ott lengett az ősz. Magam voltam a parton. Távolban egy szomorú, sűrű alak ödöngött. Valami öreg banya rőzsét, meg száraz levelet szedett az erdőn, hogy legyen télire fűteni valója. Aztán egy fájóslábú öreg asszony jött oda s korszóval merített a tó vizéből. Ő is még az éjjel elutazott. A tavon lenni nehéz vontató-hajók mentek. Könnyű és elegáns nyári csónakázók helyett sötét, barátságatlan arcú, bebugyolázott, gyanús emberek szálltak ki a ladikokból. Mikor hazafelé jöttem, már minden házban égett a lámpa. A tűzhelyeken vígan pattogott a tűz. A házicicák a gazdasszonyok ölében doromboltak. Aztán, hogy a fasorba jöttem, láttam a sötétben is, hogy a leveleken rozsdá barnult. A nagy tölgyfa majdnem kopasz volt, a fű száraz, vörös. Megpörkölődött a nyári láztól. Az erdő pedig sóhajtozott. Haldoklott. Akkor tudtam meg, hogy vége az idejének.

(Csendesen szivarozik.)

Az anya: Valami elszurrant felettünk.

A nagyapa: Valami árnyék.

Az apa: Egy denevér.

(A gyerekek tágra nyílt szemmel bámulnak. A lámpa lobog. Hosszu szünet.)

Az anya: Én pedig multkor délután láttam meg az őszet. Künn ültem a verandán és kinéztem. Egyszer csak egy száraz levél csörögve hullott le a rámámra. Feltekintettem. Az ég mozduatlan volt s fülledten borult a földre. A levegő tisztán és üresen fénylett. S ekkor úgy tetszett nekem, mintha a végtelen őszi csend elejét hallottam volna. A gyerekek a tavalyi kopasz karácsonyfát elültették a homokba s a vedlett aranydiókkal, tépett papiros-láncokkal és csempe üvegdiszkekkel karácsonyt játszottak. Lábujjhegyen tipegtek. A zöld gyepágyak lustán sütkéreztek a bányasztó nap-fürdőben. Távolban egy kötél színes ruhák voltak kitergetve s a szüretre kikészített hordók dohos, boros szaga messzire elszállott. Mindenütt az ősz melankóliája lengett s mindez olyan furcsa és szomorú volt. Ma este ugyanezt éreztem. Az ég, a föld, a tárgyak oly különösek, mintha valamilyen váratlan vendég érkezett volna meg.

A nagyapa: (Csüggeden.) Igazatok van. Én is úgy érzem mintha valaki itt járna a közelben. Itt az ősz.

(Nagy csend. A vacsorának vége. Egyik fiú az asztal végén szunyókál, az apa fölkel, az anya a lámpába néz. A nagyapa mikor neszét veszi, hogy nem figyelnek rá, a kapun elillan az erdő felé. A fák között sietve megy kifelé. A tó fénytelenül, ólomszürkén ömlik el a távolban. A zenészek vitorlavásznas emelvényén néhány szék lézeng s a vászonköpenyből a vasváz rudja sok helyütt kikandikál, mint valami sovány lábszár. Egy lélek sem jár az utakon, csak a homályos petróleumlámpa vergődik a piszkos üveglemezek mögött. A nagyapa többször megfordul. Mindenütt süket, üres csönd. A fájó magányosságban többször körültekint, hogy megbizonyosodjék, csakugyan ősz van-e, egyszerre aztán megijed, összeborzad s feltekint, mintha kriptába lépett volna. A tó felé megy, mindig lassabban, végre egy fához dől s halkán, keservesen sirni kezd.)

II.

(Két órával később. A két kis fiu a nyaraló külön szobájában vetkőzik és beszélget. Az asztalon mécs van, mellette gummilabda és karikahajtó.)

Az egyik: Te Pista, miért lett olyan bus a nagyapa, mikor megtudta, hogy ősz van?

A másik: Nem tudom.

Az egyik: Hányéves a nagyapó?

A másik: Hatvan, vagy hetven.

(Szünet.)

Az egyik: Te, Pista, alszol?

A másik: Mit akarsz?

Az egyik: Rossz lehet öreg embernek lenni.

A másik: (Gondolkozik.) Miért?

Az egyik: Az öreg ember fél a haláltól. Az öreg hamarabb meghal, mint a fiatal.

A másik: A nagyapa már nagyon öreg. A szeme folyós és mindig könnyezik. Aztán hallottad, olyan furcsán beszél és mindig mekeg, mint a kecskebéka... (Nevet.)

Az egyik: Mit gondolsz, mitől olyan sárga az öreg ember foga?

A másik: Azt hiszem a cigarettafüsttől.

Az egyik: A nagyapa már rágni sem tud. Te láttad, hogy a mama mindig a puha hust válogatja ki neki?

Az egyik: Az öreg embereknek a lábuk is rossz, lötyögős, azért nem tudnak járni meg szaladni. A szemük sem lát jól. Vakok. Az iskolában egy gyerek nagyapja azért halt meg, mert nem volt tüdeje. Ugy ám.

A másik: Ez nem igaz. (Gondolkoznak.)

Az egyik: Te, mikor hal meg a nagyapa?

A másik: Ilyet nem szabad kérdezni. A mama multkor is megvert érte. (Nagy szünet.)

Az egyik: Te, Pista! Alszol? (Vár. A másik fiu nem felel, mert már elaludt. Erre ő felkel az ágyból, fülét nesztelenül az ajtóhoz tapasztja s hallgatózik. Nem hall semmi neszt sem. Félre tolja a záron levő rézlemezt s kíváncsian nézi, mint vetkőzik a nagyapa. A sovány, szomorú öreg ember épen hálóingét huzza fel s testének árnyai a gyertya világánál komikusan hadonászva óriásokká nőnek. A kis fiu halkán, száját befogva nevet, azután lábujjhegyen visszalopózik a hálószobába s fülig a kis piros paplan alá bujlik, mert érzi a közeledő hideget. Rögtön elalszik. A kulcslyukon még mindig a gyertya halvány, átszűrt fénye sugárzik. Az országuton ezalatt bolyhos fellegek között kel a hold és az őszi beteges holdfény, mint mozdulatlan tűz, ég a háztetőkön s a nyaralók fehér falain. A nyárfák a távolban néha megmozdulnak, de csak halk selyemsusogással, mintha meglapulnának és félnének. A törpe bokrok az árnyékban guggolnak. Halálos csend. Vak, mozdulatlan éj. A levegőben csak az avar hűvös és fanyar illata reszket.)

TAMÁS BOSZÚJA

Három leány kacagni kezdett. Széles szalmakalapjaikkal a távolba integettek.

- Jön a Tamás.

- Várjuk meg...

A tengerparton egy méléző szemű, nagyon szőke fiu magyarázott valamit a fürdőorvosnak. Az orvos szórakozottan hallgatta, a tengerre bámult és minden szavát tulságosan élénken - gyanusan - helyeselte. Azután kezet fogtak, elváltak s Tamás andagolva, lógó fejjel tartott a lányok felé.

- Ki ez? kérdezte a szőke német lány.

- Nem ismered?... A Vaál-fiu.

A kis kövér félrehuzta a szőkét s a fülébe sugta:

- A bolond, a nehézségtörős... Nem tudod? A multkor kiugrott az ablakon s beszökött éjjel a kertünkbe - képzeld csak - egy ingben, egészen fehéren, a holdvilágban. Mi az ablakon át néztük. Arcát a hold felé fordította és a falra akart mászni, de a papa kiment, karon ragadta és hazavezette. Alig birt vele, mert ha rajta van a baj, erős, mint egy bika. Aztán szegény még szerelmes is.

- Kibe?

- Belém. De ezt ne mondd el senkinek...

Tamás a pad elé ért. Mind a három lány vihogott és egyszerre kiáltott:

- Gyere ide, Tamás. Csókolj meg.

A hosszú fiu unalmasan és kelleetlenül, mintha csak nyújtózkodnék, átölelte a lányokat és sorba megcsókolta őket szájon.

- Szervusztok gyerekek. Mi az ujság?

A fürdön közte és a lányok között valami különös pajtáskodó barátság fejlődött ki. Az álmos-szemű, szomoru, szőke fiu állandóan ott lógott az oldalukon, vitte a kabátjukat, a vendéglőben széket hozott és pincért kerített nekik, amiért ők hálából tegeződtek és csókolódtak vele. Ebben a titkos szövetkezetben azután benn volt a fürdőtelep összes leánya, tiz-tizenkét éves rövidszoknyások, eladólányok, vénkisasszonyok egyformán. Szerették, csipkedték, kinozták mindnyájan. A jó fiu meg kutyahüséggel ragaszkodott hozzájuk, alázatosan, de bizonyos bárgyu közönnyel teljesítette parancsaikat s egészben véve, úgy látszott, nagyon keveset törődik velük. Ha nevettek rajta, leült egy padra s megvárta, mig elmulik a jókedvük. Más-különben mind egyformán rendelkeztek vele s nem egyszer elemi iskolás lányok is így szóltak hozzá:

- Menj hozzánk, drágám és mondd meg, ma este csónakázni megyünk a Kendyékkel. Várj. Vidd haza a napernyőmet, meg a kabátomat is.

A jó Tamás szótlanul elballagott és különöset gondolt a sötét erdőben. Szeme az éjben kigyuladt és dalolni kezdett egy fájdalmas dalt, - valami orosz népdal félét - melyről már messziről ráismertek a fürdőzők. Ez a dal gyakran hangzott fel az erdőben, mindenki hallotta, de nem tudta senki, mert Tamás mások előtt nem énekelte szívesen. Néha késő éjjel tompán és

szakadozottan a tengeren csendült fel s ilyenkor csoportok verődtek össze a mólón, a holdfényes víz messzeségében keresve a ladik világító vonalát.

- Halljátok? A Vaál-fiu...

A fürdő-vendégek féltek és nyugtalankodtak, de azért senkiről sem beszéltek annyit, mint róla. Valóságos legendák képződtek körötte. Beszélték, hogy az apja egy dús gazdag lámpagyáros csak azért küldte ide a nagybátyjával, egy kecskeszakállas, korhely agglegénnyel, hogy hamarosan tönkremenjen. A fiunak borzasztó jelenetei voltak az apjával s állítólag tudott is a szándékáról. Ámde erről senkinek sem szólt s titkait mindig makacs hallgatással őrizte.

A fürdőévad kezdetén, egyszer, amikor a tengert nyugtalan, fehér hullámok barázdálták, bement a vízbe és eltűnt a viharban. Csak két óra múltán jutott eszébe a fürdősnek, hogy utána nézzen. Riadtan vette észre, hogy a kabinjában még ott lógott a ruhája, a láthatáron pedig a nyugtalan víz már összeölelkezett a sűrű esővonalakkal. Rögtön nagy csónakkal indultak utána, az egész fürdőközönség talpon volt s keresték-kutatták egész éjjel, eredménytelenül. Senkisem hitte, hogy elvergődhetett a közeli szigetig. Az apját Budapestről sürgönyileg le-hívták, mindenütt elterjedt a hír, hogy a tengerbe fult. Végre két nap múlva, mikor már nem is keresték, egy reggel felbukott a vízben prüszkölve és fujva, sápadtan és lesóványodva, az erős uszók nyugalmával és paskolta, verte, sodorta, visszaköpte a reátajtékozó hullámokat.

Olyan volt, mint valami hatalmas főka.

Az apja, aki akkor már gyászruhában járkált a fürdőben, rögtön hazautazott és meg se nézte a fiát.

Szánalom és rémület kísérté mindenütt.

Csak a lányok mulattak rajta.

Estéknként rendszeren elcipelték a strandra. Letelepdedtek a fővénybe s a középre ültették. Tamás fáradtan nézett maga elé, tág, beteg szemével, mintha nem érdekelné a kegyetlen játék.

Egy füllesztő augusztusi este azonban örült kedvük volt a leányoknak. Bukfenceztek a homokban, cigarettákra gyújtottak, tilos dalokat énekeltek, amiket máskor remegve susogtak egymás fülébe. A tenger némán nyult el, mintha valamire várt volna. Tamást kézről-kézre adták, ölelték, csókolták, csiklandozták. Egy kis leány kibontotta hajából a szallagot s a nyakára kötötte, a másik a kalapját nyomta a fejébe s kezébe adta a piros napernyőjét. A hosszú fiu csak állt és várt, mit se sejtve, mint egy felszallagozott áldozati barom.

Ella, az ideges, nyulánk leány magánkívül volt az örömtől. Összetett kézzel rimázkodott:

- Énekelj, Tamás, nekünk. Neked oly szép hangod van.

- Énekelj! - hangzott fel kórusban.

Tamás habozott.

- Azt a szép dalt éneked el, Tamás.

Egy kicsikét várt, nyelt, köhögött, aztán elkezdte szánalmasan rikácsoló, rekedt hangján:

»Sötét vizek

Csapják hajómat...«

A lányok befogták a szájukat. A parton a szurós, kegyetlen csuf lány-kacajok félve pukkantak szét, mint a vizes rakéták.

Tamás elhallgatott. Mindent megértett. Lehajtotta a fejét, könnyei csurogtak. Szemében apró, hideg szikrák villámlottak fel.

- Mért nevettek, ti buták?... Ti akartok engemet kinevetni?

Erre azután már dörögve, harsogva, tombolva tört ki a nevetés és a taps:

- Nagyszerű! Hogy volt, hogy volt.

Ilyen kacagást Tamás még sohasem hallott. Hasonlított a vizek dörgéséhez, de volt benne valami ismeretlen, üres, rekedt és kegyetlen, ami nyomban megfagyasztotta a szivét és megbénította minden izmát. A nevetéshullámok egyre emelkedtek, dagadtak, feltornyozódtak, körülgyűrűzték s ő, mintha fuldokolt volna, e kacaj-oceánban levegőért kapkodott:

- Engedjetelek haza... Megfájdult a fejem.

Ettől az esttől kezdve azután sanda bizalmatlansággal nézett a lányokra. Fenntartotta a régi barátságot, tegeződött velök, de lehetőleg kitért az utjukból s csak késő éjjel nézett ki a partra, hosszú lépéseivel végigjárva a mólót, azután lefeküdt s másnapig nem is mutatkozott. Szüntelenül várt és lesett, mintha valami titkos bosszu gondolata rejtőzött volna szűk koponyájában.

Hogy mi forrott benne, senki sem sejtette.

Tamás azonban okos és vigyázatos volt és tudta mit tesz.

Egy órakor a kéjes, buja és izgató hőségben kiszökött az izzó nap-záporba... Az ő bolond, fájó feje jól érezte, hogy ez az a perc, amikor az ember pirosan liheg a feléje közeledő vágyakra és levetkőzve mindent, állattá lesz. A házak s a fák aludtak, a tenger odaadón adta át magát a nap csókjainak s a levegő szurt, mint az izzó pörnye. Benn a villákban a síkosra mosott, napfürdőben ellankadt nőtestek kéjesen nyújtóztak a puha pamlagon és érezve selyem-ing s a vékony pongyola cirógatását, azt álmodták, hogy egészen meztelenek. Az apró szájacskákban aranyvégű cigaretták forogtak, a szomjas ajak úgy szivta magába a füstöt, mintha tüzes férfijakat csókolt volna sápadtra, véresre. Mámoros pillákra ólmos lázak, sötét vágyak nehezettek.

Benn a mély utakon parázsosan vibráltak az árnyékok. A nap az ágak tűz-rostélyán babonás színeket csent a zöld sötétségbe. Olykor fehér fürdő-pongolyák, rikitó szallagu szalmakalapok, lila, sárga, bronz-vörös fátyolok surrantak el a távoli horizonon, hazasiető nők, akik az uszástól kipirulva és elfáradva nedves hajjal, viaszosvászon sapkáikkal és fürdő-ruháikkal a hónuk alatt, haza igyekeztek. Távol a locsolt ut kavicsos pora valósággal füstölgött.

Mindenki menekült a forróság elől. Csak Tamás várt.

Az allén végre három leány alakja tünt fel.

Ők voltak. A fürdőből jöttek.

Ella kócosan és sápadtan sietett elől.

Tamás eléje rohant, félrevonta s megcsókolta a meztelen karját.

- Szervusz Tamás. Mért haragudtál ránk? - kérdezte a leány.

- Nem haragudtam. Én mindig szerettelek benneteket.

A leány meglepődött, a fiu szemébe nézett és fülég elvörösödött. Soha ilyen különös, ragyogó férfiszemet nem érzett még a testén. És Tamás még mindig nem engedte el a karját.

- Jőjj velem. Akarok neked valamit mondani.

A leány követte az erdőbe. A két másik leány kacagása, a missek angol beszéde távoli zeneként szűrődött csak át a vastag fenyvesfalon. Leültek a homokba. Tamás félkarjával könnyedén átölelte a leányt s mikor már minden nesz elmúlt, dühösen, bőszen szoritották össze ajkaikat.

- Ül le mellém, Tamás.

A leány megfogta a kezét. Azután arról kezdett panaszkodni, hogy egy tüske ment be a cipőjébe. Tamás udvariasan és óvatosan lefejtette lábáról fehér nyári cipőjét, a könnyü harisnyát és megsókolta a nyakát. Most már egészen kibomlott a haja, az arca kárminvörös lett, szédült...

- Ül közelebb Tamás.

A fiu félszegen tovább húzódott.

- Nem érted? Jőjj ide!!

Tamás felkelt a homokból, zsebredugta a kezét és ránézett.

- Miért?

- Akarom. Csókolj meg. Fáj a fejem. Ne hagy el... te számár... te... te... Ölelj meg... akarom...

Tamás vállat vont. Lassan kifelé indult.

A lány lefeküdt a földre és kiáltozni kezdett:

- Tamás, Tamás. Ne menj el... Jőjj vissza...

A fiu erre egyszerre kiegyenesedett. Orrcimpái reszkettek a haragtól:

- Igen? Tudd meg hát nem kellesz... nem kellett... gazok, bestiák vagytok mind. Értetted?

A hang fuldoklott már a zokogástól:

- Jőjj vissza... jőjj... csak egy percre...

Tamás még egyszer visszafordult. A magányos rengetegben egyedül látta a leányt. Gyönyörködött benne. Olyan volt, mint egy dühös, részeg menád. Szőke fejét lehajtotta a homokba könnyei piszkosan folytak az állán és zokogott halkán, fojtottan, fuldokolva.

Tamás arcán a káröröm, a boszu, a férfi méltóságos daca tükröződött s a hangja egyszerre vészesen süvöltővé változott:

- Mért bántottatok?... Mért kinoztok?... Most maradjatok magatokra, te, ők, mind, mind... buta, szegény, szerencsétlen leányok...

Azzal vigyorogva, füttyülve kirohant a napfénybe, a sárga és vörös színben égő sziklák közé.

Felkacagott a napra.

ISTENITÉLET

Cser Gábor izgatottan állott az asztal mellett a félig elsötétített szobában. Az arca kréta-fehér volt s nagy piros ajkai ebben az ijesztően fehér keretben karminszinüeknek, kétszer akkoráknak látszottak.

- Értetted? Megismertelek egészen. Mától kezdve más hangon beszélünk majd egymással...

Az asszony az aranszélű konzol előtt a haját igazította. Férje rekedten, kapkodva beszélt, mikor ránézett:

- Elég volt a játékból... Ezt nem bírom tovább...

Erős, sötét havannát szivott s hevesen járt fel s alá a szobában.

- Még mindig hazug vagy - folytatta egyre izgatottabban - képmutató és határozatlan. Le kell vetned az álarcot, mert az örületbe hajtasz. Le fogom tépni rólad, leszakítom, megalázlak. Letiporlak.

Az asszony nedves macskaszemeit tágra meresztette s valami siró, fanyar és kedveskedő baba-arccal nézett reá:

- Nem értelek.

- Ez a baj. Megmérgezett a színház, te még mindig komédiás vagy. Nézz csak a tükörbe, de ne így, hanem őszintén, komolyan, becsületesen. Próbáld meg. Tudod mi az a becsület, az őszinteség? Az ég szerelmére ne mosolyogjál, hagyd el végre ezeket a szinpadi cafrangokat.

Cser odasietett a tükör elé, megfogta feleségének a fejét s elállt a lélegzete. A férje vas-karokkal tartotta s nem birt megszabadulni tőle. Az előtte levő üveglapon látta zavart, sápadt arcát.

- Engedj, engedj... Sikoltott s egy kigyószerű mozdulattal ki akart siklani a szép férfi öleléséből. Cser elengedte. Kimerülten a diványra dőlt, megtörölte a homlokát.

- Hol a te lelked, hol a te igazi, becsületes arcod? Kérdezte szemrehányóan, szomorúan.

Az asszony készen volt az öltözködéssel. A gyémántfejű tűt fekete kalapjába szurta, még egyszer megnézte magát a tükörben, aztán a férje elé állott.

- Szeretsz?

Cser lemondólag intett a fejével.

- Szeretlek.

- Megígéred, hogy jól viseled magadat ezután? Meg? Akkor minden meg van bocsátva.

Megcsókolták egymást. Az asszony egy mély szinpadi komplimenttel ajánlta magát.

- Addio. Estére találkozunk.

Cser egyedül maradt a szobában. Leült a hintaszékbe, rágyújtott egy könnyű orosz cigarettára s gondolkozni kezdett.

Három éve voltak házasok. Ez a három év most is nyugtalan, zajos boldogságnak, izgatott csókoknak visszhangját keltette benne. Az érintetlen, puha leány a szinpadról egyenesen kényelmes fészkébe lépett, kecsesen és büszkén, mint egy dámvad s fél évig a legtisztább boldogságot adta neki. Nem jártak társaságba, maguknak éltek, elégedettek voltak. Az asszony

maga vitette a padlásra a babérkoszorukat, emlékeit pedig elrejtette a szekrényébe, hogy senkisémet lássa. Lassan-lassan azonban kedvetlen és szomorú lett. Az arca megváltozott. Téli estéken sokáig ült egyedül a sötét szalonban s mikor kijött zavartan nézett reá.

Cser ezt észrevette. Egyszer, mikor belépett a szobába, maga elé meredt. Lábujjhegyen, nesztelenül lopódzott a háta mögé. Az asszony felkacagott s trillázni kezdett. Ettől a pillanattól kezdve meg volt mérgezve körülöttük a levegő, minden tárgy idegenné vált, a szavakba mély bánat, hideg gyanakvás lopódzott. A férfi látta, hogy az asszony játszik. Ez a gondolat azután a legvadabb ölelkezésüket is megzavarta és csókjaik édességét végképpen elvette. Cser először azt hitte, hogy ő a beteg s maga előtt se merte bevallani a gyanuját. Elállt a lélegzete, ha arra gondolt, hogy egész boldogságuk egy ügyes csalás, holmi szinpadiszenfényvesztés, melyben ő csak egy odarántott, buta szereplő. Hónapokig járt ennek a gondolatnak terhével. Azután ijedten vette észre, hogy ez a nő a szinpadiszenfényvakító fényében örökre elvesztette önmagát s alkalmatlanná lett az életre. Az arca mindennap más volt, a hangját ezerféleképpen tudta változtatni. A szeme, az ajka, minden porcikája, minden csepp vére hazudott. Csért az örültség környékezte.

Ezek a gondolatok mostan kába zavarban vágattak át az agyvelőjén. Egyszerre hidegen és határozottan felállott s a keze ökölbe szorult:

- Bizonyosságot kell teremtenem, gondolta magában. Meg kell mentenem az életnek, az életem árán is...

Nem tudta befejezni a gondolatát, mert a szomszéd szobából léptek hallatszottak. A felesége volt.

Sietve meggyújtotta a villamoslámpát s összeborzongott, mikor a férjét megpillantotta.

- Te vagy az? Ó te csunya, szomorú ember. Nem untad meg a várakozást?

Aztán sokáig, mereven bámult reá.

- Mit nézel? kérdezte Cser.

- Az arcodat, a te sápadt, érdekes alakodat. Ne mozdulj. Olyan nemes vagy ebben a pózban. Hajtsd kissé előbbre a fejedet...

Cseren egyszerre a hideg szaladt át. Eszébe jutott, egyszer azt mondta a felesége, szeretné, ha előtte halna meg, mert rajta akarja megtanulni a szinpadiszenfényvakító fényvesztés halált. Ezen akkor mindaketten nevettek. Most azonban agyába nyilalt a gyilkos, fekete tréfa.

- Mit gondolkozol? Gyóntatta tovább az asszony.

- Rólad. Próbára akarlak tenni. Látni akarom, szeretsz-e még? Egy áldozatot kérek tőled. Ne kérdezd, miért... ne kérdezd, hogy jutott eszembe... egyszer talán úgy is megmondom... A ruhádat akarom, melyben utoljára léptél fel. Add ide nekem, ajándékozz meg vele.

Az asszony némán nézett reá. Azután szó nélkül bement a másik szobába s kivette a szekrényből azt a csipkés könnyüséget, melyet a férjétől kapott. A sárga selyem csodaruha oda hullott lábai elé.

- Tessék.

Cser tántorgott az örömtől. Magához szoritotta a feleségét és az este korán feküdtek le.

Több hónap múlt el. Cser tüzre vetette a ruhát, az asszony azonban mindig sápadtabb és szótlanabb lett. A teste sorvadott, szeme beesett. Fáradtan, álmosan tettek-vettek egész nap, s kegyetlen éles szemekkel figyelték egymást. A férfinak borzasztó percei voltak. Gyűlölni

kezdte az embereket, gyűlölte a közönséget és féltékeny lett reá, hogy ezt a forró nőt egykor hideg, hulló-karjaival ölelgette és undok nyálas szájával kiszivta belőle a lelkét. Gyűlölt mindenkit, ha elgondolta, hogy azelőtt éhes diákok, kövér disznókereskedők tekintete mászott a testén, mint valami falánk, mérges pók. Nem volt sem éje, sem nappala. Várakozott a percre, mikor véres bizonyítékokat kaphat, amelyek elkábitják, földre döntik, megölik.

Egyszer éjjel, mikor az asszony mozdulatlanul, lélekzettelenül feküdt, hogy azt higgye, alszik, föléje hajolt. A szemei tágra nyíltan, ragyogva meredtek a sötétbe, s mikor észre vette őt, ijedten hunyta be... A borzasztó pillanat, a leszámolás perce azonban még nem érkezett meg.

Egy novemberi estén Cser fáradtan érkezett haza birtokáról. Kocsin jött, sáros és piszkos volt; nyomban a szobájába ment, hogy megmosdjék és átöltözködjék. Alig gyujtott világosságot, a felesége hangját hallotta az ajtón kívül:

- Te vagy Gábor?

Az asszony zavartan lépett be.

- Mi baj? Kérdezte Cser.

- Károlyka beteg. Köhög. Ugy látszik meghütötte magát.

Cser rémulten ugrott fel. Rögtön orvosért telefonált. A három éves kis fiu piros arccal, homályos szemekkel feküdt a párnák közt s már nem is volt eszméleténél. Az asszony leült az ágya mellé s ügyetlen kézzel simogatta a forró, sajgó fejecskét. Aztán felkelt, megigazitotta nehéz, szőke haját és lábait keresztbe vetve várta az orvost.

Az orvos megmérte a fiu lázát, megvizsgálta, azután félrehívta Csért.

- Difteritisz... El kell készülni a legrosszabbra.

Egész éjjel fenn voltak s idegesen virrasztottak a betegágynál. A beteg nyugtalanul hánykolódott, fuldoklott és éjfélkor már hörögni kezdett. Hajnalra meghalt.

A hatalmas, atléta mellü férfi jajgatva rogyott az élettelen testre. A felesége földszinü arccal nézte a halottat és a férjét.

A ravatalt a másik szobában állították fel. A koporsót teleszórták kései rózsákkal, halvány, szagos virágokkal. Szótalanul állottak mindketten s egy pillanatil sem mentek el a ravataltól. Éjfélkor, mikor Cser csaknem összerogyott a fáradságtól, így szólt a feleségéhez:

- Fáradt vagyok. Egy pillanatra leheverek. Te addig maradj itt...

Bement a másik szobába s behuzta maga után az ajtót. A két szobát üvegajtó választotta el egymástól, melyet vékony vászonfüggöny takart be, hogy ne lehessen átlátni. Cser azonban, maga sem tudta miért, nem feküdt le. Végigment a szobán, azután megállott az ajtó előtt. A vászonfüggönyön átcsillogtak a ravatalgyertyák karcsu, nyugodt lángocskáái. Csend volt.

Cser nem mozdult a helyéből s tágra nyitott szemekkel nézett a másik szobába. Azután óvatosan félrehuzta a vékony függönyt, de csak annyira, hogy a keskeny résen egyik szemével átkukucskálhasson. Felesége ott állott a ravatalra könyökölve s nézte a halott pisze, fájdalmas, idegenszerű arcát. Sápadtan vergődött és nem tudott sirni. Egyszerre azonban odavillant rémuló tekintete az üvegre s meglátta a férje kémlelő, sötét szemét. Arca erre sötétpirosra gyulladt s fejét lehajtotta a halott liliumfehér arcához.

Cser lábujjhegyre állt s úgy figyelt. Az asszony sirt.

Zsebkendőjét szeme elé szoritotta, fejét mélyen lehajtotta. Hangja megcsuklott. Tüdejéből a levegőt szakadozva engedte ki s erősen fujta az orrát. A szinpadon zokogott így, emlékezett, tudta, érezte, egészen így sirt. Most már nem kellett kétkednie...

Cser megragadta az ajtót. A rozoga rézkilincs kezében maradt. Még látta a szobát, a koporsót, a gyertyákat s úgy tetszett neki, mintha a ravatal egyszerre tűzbe borult volna.

Azután elsötétült előtte a világ.

A TELEFON

Fekete hajnal volt még...

A jó Benedek, a sovány, éhesszinű fiú, izgatottan írni kezdett. A tinta engedékenyen folyt a tollából s a papíron daloló mondatokká, színes sorokká ömölt össze. Izgalmas virradat borult az utcákra. A sötétségben csira-szagu, langyos szél lábujjhegyen járkált a porhanyó göröngyökön s az emeleti ablakokon itt-ott sáppadt arany lángok haldokoltak. Többször tekintett az éjszakába, azután gyorsan, lihegve irt és mintha félt volna valamitől, kipirult s a keze reszkett.

Pár perc múlva az íróasztalon berregni kezdett a telefon.

Leemelte a kagylót s füléhez szoritotta. Félretolta a nedves írást és jegyezni kezdett.

- Nem értettem. Még egyszer.

- A betűket kérem egyenként.

Az ujjai közt táncoló tollszár szorgalmasan róttá le az unalmas, hideg szavakat s valami mondhatatlan fájdalom szoritotta össze a szívért. Fáradtan kelt fel a székéről, végig simította verejtékes homlokát. Halottfehér volt. Összeráncolta a szemöldökeit, gondolkozni kezdett, hogy megtalálja az elvesztett fonalat s újra belezökkenjen a hangulatba. Folytatta az írását, még hevesebben, még boldogabban, mint előbb. Gyönyörű képek táncoltak elébe, színes álmok suhantak elő a hajnalodó levegőből, a mellén szorítást érzett s a feje megfájdult. Alig irt azonban pár sort, a csengő újra megszólalt.

Felpattant a székéről. Sohasem bántotta ennyire a zaj. Ugy tetszett neki, mintha ma a csengőnek acél-gombja különösen élesen zajongna. Máskor is háborgatták írásában, máskor is felzavarta a csengetyű, de ezen a hajnalon érthetetlenül mérges, pörlekedő, követelő volt, mintha csak őt akarta volna boszantani. Keze ökölbe szorult. Várt. De mégis győzött a nyugodtsága. Hidegen leemelte a kagylót s odahajolt a szótölcsér felé:

- Halo, halo...

Az írása ezalatt megszáradt. A papírlapokon álmos, ténfergő legyek mászkáltak.

Mikor felvette a tudósítást vállat vont, elmosolyodott s újra írni próbált.

A csengetyű újra berregett. S aztán minden pillanatban feljajdult sziszegve, csörömpölve, lármázva. Ismerte ezt a vinnyogó, kegyetlen hangot. Nadrágzsebébe dugta a kezét s szomorú lemondással hallgatta. Ajkai vonaglottak az undortól. Eszébe jutott egész múltja s a kávéházi füstös éjszakák és az idegsorvasztó virrasztások tarka gomolyagokban kerengtek el előtte. És mindennek oka csak ez a lelketlen, ostoba telefon volt, melynek hangját sokszor álmában is hallotta. Ilyenkor csiklandozó bizsergést érzett a talpában s hátgerincén valami villamos borzongás futott át s csengő füllel, tágra meredt szemekkel nyöszörögve ült fel az ágyában, előre hajolt és az ajkai hangtalanul mozogtak.

Belátta, hogy ma nem írhat. Megadta magát a sorsának. Nyugodtan letette a tollat s várta a csengetyű-szót. A csengő mind a két percben felzördült. Tántorogva kelt fel s reszkető kezekkel nyult a kagyló után. Szeme a haragtól szikrázott s dühösen ordított bele a telefonba.

- Halo! Ki beszél?

Iszonyu hangzavar zugott feléje. Több hang dönnyögött egyszerre, távol zeneszó homályos akkordjai, érthetetlen magyar és német szavak foszlányai.

- Halo, halo... szólt s a méregtől már csaknem sirva fakadt.

A kagyló lemeze pattogva, csörögve kopogott.

- Elég... Nem kell több... Ebből kérek tiz, tizenöt sort...

Megnézte az óráját. Három óra volt. Ásitott s az íróasztallal szemben levő mély pamlagba süppedt bele. Kinyújtózkodott és aludni próbált. Feje lassan süllyedni kezdett, nehéz szemhéjai hűsen borultak le égő szemgolyóira. Fölötte homályos, zöld lobogással égtek a virrasztó gázlángok. Suta, komikus árnyékok hasaltak végig a padlón, a falakon s az íróasztalokon. S ahogy könnyes és kivörösödött szemei az álommal küzködve pislogtak, meglátta a telefont. Mozgó árnyéka esetlenül kalimpálva végig feküdt a falon s érezte, hogy folytonosan nő, nő. A tölcsére bólongatott, mint egy öblös harang, a rudja fekete póznaként egyszerre hatalmasan felfelé dagadt s a kötélvastagságu zsinórok mozogni kezdtek, akárcsak valami izmos, hideg óriási kigyók. Félni kezdett. Látta, hogy ez a csodaszörny él. Felugrott s melléje ült. A szive dobogását is hallotta s most szentül hitte, hogy a sunyi, gonosz szerkezetben vér, lomha, élettelen vér is kering. A hosszú, összegombolyodó zsinórok meg úgy tűntek fel neki, mintha a belei lennének...

Sandán, lihegő indulatban kuporodott össze. Lesett.

S egyszerre siri vékony hangon megszólalt a csengetyü. Várt. A zaj azonban nem szűnt meg. A szél kívülről bejött s a lángokat meglöbögötte. A falon lengő árnyékok vak zürzavarban egymásra estek s a telefon képe egyszerre oly nagy lett, hogy az asztalokat, a képeket, az egész szobát s a gázlángokat is eltakarta. A szemei elsötétültek, a gigászi árny feléje rohant s a vinnyogó zaj egyre nőtt. Már olyan volt, mint a tengermorajlás. A telefon pedig, mint egy levegőben járó harang böszén tört feléje, megragadta a torkát és fojtogatni kezdte. Elsápadt. Védekeznie kellett. Megfeszítette minden izomerejét s egy könnyü ugrással az asztalon termett és birkózni kezdett a telefontal. Vasmarkaival megragadta. A csengők örülten sivitottak. Rátaposott a sarkaival. A bomlott gépezet hörögve, ájuldozva vergődött, mint egy élő állat. Erre aztán neki feküdt, a vasrudakat darabokra törte, a kagylót széttaposta, a lemezt megrepezette, a csengetyüpárt letörte s a zsinórokat féktelenül kiszakította a kampós szögek alól. Kacagott, ugrált, kiáltozott az asztalon s észre sem vette, hogy a csengetyü hirtelen megnémult.

Hallgatózott. Semmi neszt sem hallott. Csendesen virradt. A levegőben az éjjel lázas víziói, tűnő fehér angyalok, kósza, holt melódiák szálltak. A köd-foltos hajnalban még itt-ott fekete pehely gyanánt röpködött a sötétség. Az arca ólomszürke lett, egész testét hideg verejték verte ki. Fáradt volt. Leült az íróasztalra, belétemetkezett a gyűrött ujságpapír-hullámokba, lankadtan kinyújtózkodott és elaludt.

A szolga bejött s csodálkozva látta a rombolást. Ámulva nézte az asztalon alvó hosszú embert. Az ujságok között elvesző bozontos főről csinján fejtette a papírt s felismerte Benedeket, a jó, szelid Benedeket.

Azután a szoba közepére ment, megállott, és elmosolyodott.

VERS-TÁRGYAK

HOLDFÉNY

Az utakon s a nagy kettősfödélű házakon a sápadt holdfény andalog. Kitekintek az éjszakába s az én lelkem is megtelik hideg, kékes holdfénynyel. Ó holdfény!...

Belopódzol a lelkem mélyébe s szeliden felkelted a kemény kérge alá elbujt, megdermedt álmokat, te felfedező, te újra keltő. Oly ártatlannak látszol s mégis oly kitanult és ravasz vagy, ó holdfény!...

Költőknek ablakába nézel s ők felébrednek és könnyel telik meg a szemök; szerelmesek szemén villansz meg, kik a nyári lombok alatt egy sötét padon csókolódnak s közelebb bujnak egymáshoz, mert a te fényednél semmit se veszünk észre, te szerelmesek tolvaj-lámpása!

Bevilágítasz fáradt szüzek szobájába és bőkezű pazarsággal ontod ezüst sugaraidat az ő párnáikra és elveszed tőlük nyugodt leányálmukat, te kerítő!...

Benézel a szobákba, a zene-termekbe, rásütsz a fekete födelű zongorákra és azok borzongani, zengeni, zsongani kezdenek, mint a napsugár érintésére a Memnonszobor. Ottan andalogsz a csillogó érc-hurokon, melyek a harmóniák harmóniájára süvöltöznek, mert ütemesen verik a bőrrel bevont és különös fakalapácsok. Most csak simogatják, az egész mindenség halkán sir, zokog, egyszerre azonban a játékpörölyök belemarkolnak a menydörgő acélhálózatba és tépik, szaggatják háborogva, zokogva. És mindezt te teszed, te zene-keltő, te költő!

A fáradt tudósokat elhivod a munkától. A tanuló leányok incselkedésedre lassan lecsavarják forró lámpáikat és fájó fejjel, vágyó sóhajjal kitekintenek az éjszakába és reád néznek, te szerelmes, te csábító!...

A kék, párázatos nádbozótokon, az őserdőkön te andalogsz s a szerelmes rókáknak és farkasoknak te világítasz, te rémes!...

Az alvajárók krétafehér arccal, nyomott kebellet erőlködve te feléd küzdenek és te háztetőkre, iszonyu örvények háborgásába viszed őket, te szörnyű!...

Te keltettél fel ma engemet is nyugalmas álmomból s most beléd merülök és imádom halvány arcodat, mint magyar, pogány őszám a kelő nap vörös-tüzes korongját. Ó mint szeretlek téged, te halovány csodálatos napom, te lehellenszerű ezüstvirág, te gyöngyház-hajó, te a levegő kék hullámain csendesen vitorlázó naszád, te sziget, hol a boldogok laknak, te költő-hívó, te hívő-keltő, te hü, te hűtelen, te rémes, te édes!

AZ ÖREG KERTÉSZ

Ősz volt. A kopasz földön a haldokló violák és utolsó rózsák sóhajai pihegtek, a levegőben busan lengett az elmulás fanyar szaga. A kődiszitmények keretében nyíló csenevész virágok között az öreg, nagyon öreg kertész állott s vékony kaszájával kaszálta a rozsdás fűvet. A sárga fényben égő kertre halálos csend borult. A kertész lépteinek nesze, kaszájának csengése messzire elhangzott.

Távolban egy alacsony üvegház guggolt, hol a nagylevelű kármin-kelyhű, drága virágok bágyadtan aludták téli álmukat.

Az öreg kertész fáradt volt. Ő is szeretett volna már aludni. Többször körülnézett. Gyanakodva és sunyian tekintett reám. Valamit akart. Titokzatosan mozgott s kezével integetett, hogy menjek el. Megijedtem. Elfutottam. A tarlott vörös bokrok csörögtek mögöttem.

Elrejtőztem és néztem, mit tesz az öreg.

Az utolsó rózsákat dühösen porba tiporta, a disznóvénnyeket gyökerestől kitepte. Azután lihegve leült a földre, cingár lábáról lassan levetette a cipőjét, a harisnyáját és a nadrágját. Csontjai zörögtek. Majd megrázkodott s meztelenül, fehéren elöttem állt egy csontváz.

Az erdőn ekkor senki sem volt. A hideg szél egyedül bolyongott az üres utakon. A madarak ájultan buktak le az ágról s nyomban meghaltak. A dér megcsipte a leveleket, a vacogó ágak sziszegve verődtek egymáshoz.

A nap a fekete égről barna fényt lövelt a kongó, siket kietlenségbe.

Az öreg kertész kiterült a holt gyepen.

Ezni kezdett a hó.

A VÁSÁRBAN

A zugó városban, a rohanó életárban elesett egy fáradt, öreg ember. Ősz haját bemocskolta a sár, de ő azért csendesen feküdt lenn s szemlélte a csillogó batárokat, a töfögő-pöfögő gépkocsikat, a tevés-vevésnek s a fáradhatatlan munkának csillogó változatosságát. Sokáig néztem ezt az aggot, ki - úgy látszott - nagyon kényelmesen érezte magát a sokadalomban. Felkönyökölt a kövön s mosolyogva körüljártatta szemeit a városon. A körülötte járók csodálkozva tekintettek reá s egymástól kérdezték, vajon miért nem kel föl heverőhelyéből.

Végre rászántam magamat, hozzáléptem és megszólítottam.

- Ó, tiszteletreméltó agg, miért fetrengesz itt a hideg sárban, mondd, miért nem állsz talpadra? Miért nem szaladsz a szaladókkal és miért nem üvöltesz az üvöltőkkel? Nézz fel a kék égre, milyen azúros és csillámló. Tekints a földre, milyen lázas és forrongó. Mindenütt élet van. Jer, kelj fel, majd segíték neked.

Már nyujtottam karomat, hogy belékapaszkodjon. Ő azonban, mintha nem értett volna mozdulatlanul maradt.

- Kelj fel! - szólottam neki még egyszer.

- Minek? - kérdezte az agg bölcs ember.

MAGÁNY

Most még az utcán vagyok a kíváncsi tekintetek keresztüzében. Ezer és ezer fürge, tolakodó szem kémleli az arcomat s a rajtaülő lélek remegéseit. A tárgyak oly idegenek körülöttem. Sokszor azt hiszem, hogy nem is léteznek s e sok működő lélek között magam is ijedten kapok a fejemhez, hogy megbizonyosodjam, csakugyan vagyok-e?

Hirtelen elcsapódom egy sötét közön s keskeny utcák, fekete háztetői alatt a boldogságtól szinte lihegve, lázasan megyek a céloom felé.

A kaput kinyitom. Belépek a szobámba. Sötét van. Nincs senki benne.

Egy pillanatig még kopog fejemben az utca zaja, a kerékdübörgés, az emberek zagyva beszéde, de már olyan halkán, hogy egészen összeolvad a lelkem zenéjével. Álmodozó semmittevésben tekintek magam köré. Minden, ami körülöttem van, olyan nyájas s hozzám hasonlatos lesz. Az óra ketyegése s a szívem dobogása egybeolvad. A lámpa úgy világít, mint a lelkem fénye és a butorokat annyira egynek érzem magammal, mintha saját vérem folyna bennök.

Hallgatózom. A csend dalol, csilingel.

Valami templomi érzés hatja át a szívemet. Reszketve tárom ki karjaimat, mint az áldozó pap és az ágyra roskadok. A szobában halálos némaság lebeg. Majdnem felsikoltok a gyönyörtől.

Magam vagyok!...

A BÖLCS ÁRNYÉKA

Az ősz platonista sokat szenvedett. Hiába volt a tudós athéni orvosok bölcsesége, a kuruzsló asszonyok furfangos ráolvasása, napról-napra rosszabbul lett. Ő azonban derült mosolygással várta a dolgok végét. A drága fűkivonatokat elhajította, az orvosokat kinevette. Bölcs közönnyel nézett a Hádesz sötétlő kapuja elé.

Egészen lesóványodott. Hosszu görög orra, mely tar homlokával egybeforrott, valami nagyon légies külsőt adott neki. Városszerte azt beszéltek róla, hogy már szellemekkel társalog...

Nagy, zöldes csillámu szemeiben heves vágy tüze égett. Elkiváncozott erről a tökéletlen világról, magasabb régiókba vágyott, mert tudta, hogy Thanatosz csak tökéletesebb csillagokra visz. Öreg és fáradt volt. Elmúlt száz éves.

Ment, künn, a város kapuin tul. Gyönyörű őszi nap volt, kövér gyümölcsök hullongtak a hajladozó fákról.

A nagy uton csak ő ballagott. Tanítványai nem követték, mert az agg mester a magányt szerette. Ilyenkor gondolkozott és álmodozott.

Sokáig, lassan járt a porban.

Egyszer csak észrevette, hogy nincs egyedül. Előtte lépdelt az árnyéka. Hosszura nyulva, gigászi nagyságban.

A bölcs csontos testét egy bő lebernyeg takarta. Az árnyék épp úgy lógázta a köpenyt, mint ő. A karjai épp úgy jártak, a lábai épp úgy tapostak, mint az övéi.

A mester ezen nagyon elgondolkozott.

Vajjon melyik a valóban létező: az árnyék, vagy ő?

S ő, mikép egész életében tanította, most is azt hitte, hogy az árnyék. Az tartósabb, mint a romlandó földi test.

Mikor ezt elgondolta, nyájasan és bölcsen mosolygott.

Sokáig mentek így együtt ő és az árnyék.

Aztán, mikor a napszekér vértajtékos, lihegő lovakkal a nyugati ég peremére ért, leült egy szőlőskert fala alá, mert elállott a lélekzete.

Hörgött. Érezte, hogy elalél. Rövid ideig küzdött, aztán lehunyta a szemét és meghalt.

A hős alkonyi szellő meglibegtette haját, hosszú köpenyét és szandálja kötőzsinórait kibogozta.

A fehér falon a fekete árnyék lassan táncolni kezdett.

A hulla azonban ott hevert meredten és élettelenül.

TÜCSÖKDAL AZ ÉJSZAKÁBAN

Valamikor - két vagy három éve lehet már - gyorsvonaton robogtam egy nyári szürkületkor. Kihajoltam az ablakon s szinte beleszédültem a fekete, szénaillatos sötétségbe. Kezemben egy hosszú, finom cigaretta parázlott s lankadtan, tétlenül néztem, mint alszik el, szenesedik meg, feketül hozzá az alvó, mozdulatlan éjszakához. A kerekek süket dübörgésében egyszerre csak egy ezüstös trillát hallottam. A sötét mezők mélységében, valahol messze, messze egy tücsök dalolt magánosan, egyedül.

Akkor egyszerre elérzékenyültem a primitív hangszereken és szemeimbe könnyek csorogtak. Cigarettaimat leejtettem az éjszakába. Oly fájó, édes és különös volt, hogy egy tücsök valahol messze dalba kezd, egy gyorsvonaton rohanó vándor meghallja és magával viszi az emléket.

Aztán egészen elfelejtettem a tücsök nótáját. Két vagy három éve lehet már. Ma pedig itt ülök a lámpám árnya alatt és fűtött szobában, csikorgó télen újra hallom a tücsök dalt, az ezüstös, trillázó éneket, amely egyszer - valamikor - hozzám repült az éjszakában. Egyszerre nevetni és sirni szeretnék. Miért, miért kell újra ellágyulnom? Az ismeretlen mezőn azóta sokszor elszáradt és kivirult a fű, az ugart fűszántották, ezer és ezer fiatal tücsök kezdett új dalba s az én igénytelen énekesem még azon a nyáron meghalt. A vidék talán el is pusztult egészen, a gyorsvonatom mozdonyát, amely tovaröpített a dübörgő sineken, azóta piszkos kereskedésekben ócskavasként árulják, a gépész meghalt, a jelző-lámpa összetört, a kocsik inai meghibbantak és a vasut utasai szertezüllöttek, örökre eltűntek a szemem elől. A dal azonban él, a tücsök, ez az apró fűzfapoéta, ez a semmi, ez a ciripelő, zöld féreg egyre huzza lelkemben fájdalmas, vékony hegedűjét.

És dala most újra a vágy, az öröm, a fájdalom végtelenségét kelti föl bennem, mint akkor - két, vagy három éve - a nyári szürkületben.

A TENGEREN

Hajóm, ez az acél-bordájú viziszörny, inogva lebeg a hullámok viharos taraján, mint egy parafadugó. Lüktetve, pihegve, nehezen lélegezve alussza lázas délutáni álmát a víz s valami különös, kemény felfelé-nyomást, valami borzalmas dagadást látok és érzek mindenütt. Kék messzeség előttem és utánam - szabad a pálya - ég és víz között lebegek, szilaj vadászkezd fog el és reám tekintesz, te nagy forradalmár, te örök-nyugtalan, te közönyös gyilkos, ó Tenger!

Felém öltögeted ezer apró vipera-nyelvedet, felmordulsz, reám bögsz, te harapós oroszlán és azt mondd, hogy bukjak előtted arcra és imádjalak.

Villamos bizsergés fut át idegcsöveimen és az arcom elpirul. Szembeszállunk végre egymással én és te. Más senki sincsen itt. A nap is hangtalanul, tompa fényvel ég, mint egy öreg hálószoza-lámpás - ez a leszámolás órája - s az acélvár makrancosan és fenköltén recseg bele az álmos, sárga félhomályba, a bizonytalanság és vakmerőség isteni közönyével. Csak acéltüdei dohognak egyhanguan, bágyasztóan, amint a kék égből a vízi futáshoz olykor levegőt kortyint. A szélben azonban hárfahúrokká finomulnak a vastag hajókötelek és gyönyörű dalt dalolnak nekem.

Szemben állok tehát veled, farkasszemet nézek zöld haragoddal és nem rettenek meg tőled, ó örök-rontó, frigyet bontó, vértontó. Az én ereimben is háborog egy oceán, felmorduló, elsimuló, duló piros vér-oceán, melynek hatalma nem kisebb a te hatalmadnál. És piros vér-viharaimban világokat török össze és világokat alkotok.

Thalatta, örök, napfényes kék Thalatta, hatalmas vagy, de nem vagy nagyobb az embernél.

Most ragyogsz, izzol, bujkálsz, minthogy élek és látlak tégedet, de egy pillanatban lehunyom a szememet és eltűnsz előlem, megsemmisítek és újra nem vagy.

Te a hajótörés pokoli recsegésében vizet öntesz hörgő számba, hullánkkal lapdázol, orkánokkal hanyatsz, de nekem csak szemhéjamat kell lehunynom és te eltűnsz és a semmiségbe roskadsz.

Ó tigris-torku, agglegény-haragu, pörölő, vén elégedetlen nem bámulsz-e az embert, az isteni férget, a nyugodtan-rontót, az akadály-bontót, a könnyet-ontót, ki megnyergeli táncoló hullámaidat, pöffeszkedik itéletnap viharaidban és megsemmisít egy szem-rebbenéssel téged, háborgó víz-tócsa, fönséges pocsolya?!...

ÉJI DAL

Egy nagy szakállu, remete-arcu vándor bolyongott a város elhagyott, sötét utain. Azután megállott és halk hangon így énekelt a sötétségben:

- Jőjjetek hozzám, öröm leányai, ti festékes arcuak, kormos szemöldökűek és tárjátok ki szomorú lelketek titkát. Én imádom a ti lelketeket, mivelhogy az őszinte és nem kendőzött mint a többi embereké.

Jőjjetek közém és ugrádozzatok vidor kacajjal, fürge bokákkal, mert én szeretem a ti szomorú örömeteket, mivelhogy minden mosolyotok könnyekből születik és a könny szent.

Danoljátok nekem szomorú nótákat, miket még akkor tanultatok meg, mikor fehér volt lelketek, mint most karjaitok hava és bizalmasan csókoljátok meg az élet tüzében megperzselődött ajkaimat.

Olyan jók és szépek vagytok ti! Hasonlatosak a fekete éjben nyíló piros rózsákhoz, vagy még inkább a jó anyákhoz kik megszojtatják az ő siró csecsemőiket. Ti nyugalmat és békességet adtok a láztól dadogóknak s a szevedély elvakultjainak.

S olyan ártatlanok vagytok! Ugy fekszetek a hideg ágyon, mint Vénusz oltárán a néma, gyenge báránka.

Jőjjetek hozzám bánatom testvérei, édes testvéreim, ti megértitek a szenvedélyek lávatüzében szén-feketére égett lelkeimet és én sem nevetek a ti kisirt szemetekbe.

A költő titeket nagyon szeret, mert az ő arcán is festék van és lelke tüzével ölelgeti azokat, kik nem méltók reá s míg mások lángra gyulnak az ő tüzénél, lelke hideg és vigasztalan marad.

És bizony mondom, ti mindnyájan költők is vagytok, szomorú leányzók, mert szenvedésteget senkivel sem éreztetitek, csak a gyönyört, mely belőle fakad. Ágyatok hasonlatos a koporsóhoz, örömetek a szenvedéshez és életetek a halálhoz s mégis forrón ölelő karokkal szoritjátok magatokhoz azt, ki álmodni akar az élet aranyfájáról.

Hideg tüzetek lángragyújtja a szegény vándort s azok, akiket sohasem csókoltak női ajkak, megáldják lábatok porát is, mert könnyörületesek vagytok hozzájuk.

Öleléstektől nem származik kín és szenvedés, csak mély, örök nyugalom és boldog felejtés, mert ti a szüz természetlenség komor papnői vagytok.

Legyen áldás az utatokon és szánakozva senkise térítgessen vissza benneteket, mint egykor Bethániában az Ember Fia tévé, mert bizony mondom nektek, ti jók és költők vagytok s nagyobbak minden imádkozó leányoknál és alakoskodó asszonyoknál.

Most megáldalak benneteket és így áldjon meg mindenki.

És legyen ezerszer átkozott, aki titeket csak arany és ezüst marhával akar kifizetni s nem csókkal és könnyel, mert jók, áldottak és szentek vagytok, ó gyönyör lányai...

SZOMBAT DÉLUTÁN

Szombat délután volt, de ez nem nagyon fontos a történetre... Az ég azonban aranysárga üvegkupolaként feszült szét s enyhe ibolyaillat párolgott a barna szobákban. Ez az a különösenvilágos és átlátszó szombat délután, mikor a szorgalmasabb diákok a nyitott ablakoknál vonalazzák meg füzeteiket egy szabad vasárnap délután örömeiben s a távol mezőkön kacagva, puffogva hangzik fel a méta lármája, meg valami eltévedt harangszó. Ebben a pillanatban még a szigorú arcú iskolaudvarnak is bolondos kedve támad s a nehéz homok ugrálni szeretne örömeiben, ha az a kenetes és vallásos komolyság, amely ilyenkor szentelt olajként minden tárgyra ráömöl, meg nem tiltaná neki.

Egy fiatal ember nézett ki ilyen szombat délutánon második emeleti ablakából, mely egy hosszukás, beláthatatlan végű szobának szállította a napsugarakat. Nagyot kortyintott a részegítő kék levegőből, azután kijebb dugta a fejét és rákönyökölt az ablakdeszkán heverő fekete posztóra. A ruhája is fekete volt s sápadt arca ebben a gyászos keretben csodásan szomorúnak látszott. De vajjon miért is volt ennyire bus? Nem tudta senki, még csak nem is sejtette. A szomszéd ablakokban könyöklő leányok találgatták, de ők nem jöttek reá, ki lehet igazán ez a sápadt fekete fiú, aki naponta tisztán, elegánsan jön-mén, néha gyászkeretes leveleket kap, melyeket szótlánul tép össze s darabjait nyugodtan hajigálja le a járda kövezetére? Vajjon távol halottja van-e, életunt világfi, vagy talán szerelmes is? Nem mondjuk meg, hanem higyük a legjobbat.

A kis mellékutcán éppen az ő ablaka alatt átfujt a virágszagu szellő s mintha csoda történt volna egyszerre, az egész élet ragyogását mutatta meg a szűk kőbörtönök lakóinak. Künn a körút tölcseirein még télies vidámsággal kavargott a zaj, itt azonban a kocsisok már andagolva hajtottak, az udvarok kötelein színes ruhák lógtak s a kövek között szivárványszínűen, lustán csillogott a szappanos víz. Ide már megérkezett a tavasz. Az ablakban könyöklő idegen tág tudókkal szivta magába s fürkésző szeme észrevette azt is, hogy néhány homályos ablaküveg mögött otromba cserépbögrében ibolya kéklött. Lenn egy szállító kocsis új butorokat hozott s a friss festékszag tavaszosan vegyült el a virágillattal és a zöld gallyak élet-lehellő szagával. Nyelte ezt a selymes, bársonyos levegőt és nem tudott vele betelni. Alatta ugrálva járkáltak az emberek, mintha örültek lennének a napfénytől, a virágoktól, a lányoktól s egy percre ő is kiáltani szeretett volna, hogy minden csupa vér, csupa forró, buja tavasz, csupa csók és lángoló seb legyen, de azért csak olyan szomorú maradt, mint eddig.

Felvette vékony, fekete tavaszi kabátját s megindult kifelé.

Nem nagyon sokat gondolkozott, merre menjen, hanem ment egyenesen és vakon, amerre inai vitték. Mindenki láthatta, hogy az ő esze most a lábaiban volt. Roskatag, szomorú lassúsággal haladt, mint valami öreg ember s nem is tekintett maga köré. Ilyen révedezően járni csak a megcsalt szerelmesek szoktak, akiknek már nincs több vágyuk. Ez a szegény fiatalember is fáradtan hagyogatta el maga mögött a várost, a házak egyre kisebbedtek, az utcák fogytak és ritkultak s egy lapos, napfényes mező szélén már integetett a lassu hajlású temetődomb, a kálvária. Nem riadt vissza az enyészeti komor színpadától, hanem nyugodtan ment előre. Az ázott, tavaszi fák között mosolygó kopott Krisztus oly szelíd volt s a régi eső-mosott szentképek mind ismerősként köszöntötték, bár tudta, hogy sohasem járt itt. Talán csak álmában kalandozhatott erre, de ebben sem volt bizonyos. Ment tehát előre, a sarjadjó puha, lucskos földben, a virágos, domborodó föld-pupok közé. Távolban a szomorúság nemtője megfordított fáklyával állott, a márványangyal zokogva borult egy oszlopkőre és a kis sirok mellett olcsó fakeresztek szomorkodtak.

Szomoruan és hangtalanul nevetett, a vállát vontá és suttogott.

- Mindez olyan, mint egy álom... Akárcsak egy szomoru, rejtelmes álom.

Vajjon hol volt? Bizonyára nem is tudta. Mint egy alvajáró bámult maga köré s ment, ment előre a nedves, aranyos tavaszban. Ártatlan hangu csengetyük csilingeltek. A halk szélben borzasztó bánat futamai csuklottak meg s fenn a kék mennyboltban angyalok tört sirását lehetett hallani.

Micsoda ünnep volt? Micsoda emlékek tértek vissza?

Lehet, hogy a szomoruság ünnepe volt s a szerelem emlékei sirtak. Ez a szomoru idegen talán szerelmes volt egy gyönyörű szőke asszonyba s ezen a világos szombat délutánon annyira tulcsordult a szive, hogy nem bírva magával idejött velünk. Az asszony bizonyára nehéz kávébarna bársonyruhát hord, komoly, szőke haját már hátrasimitja, nedves szemeiben félve csillan fel az ősz s csak forró testén érzik még a tavasz lüktetése. Képzeljétek el e nőt, amint ezt a pelyhetlen állu fiut örülten, éhesen csókolja selymes szobájában, ahol ijedten rezzenek össze a drága csecsebecsék s megmozdulnak a falon a komor velencei képek. Képzeljétek el s talán megértitek ezt az érthetetlen fiut. De miért mondom el ezt? Lehet, hogy ez az asszony nem is él s csak én koholtam ez álomban járó, ködös lovag mellé aranyos háttérül.

Sokáig andalgott a szomoruság mezőin. Körültekintgetett. Távolban széles mezők nyujtóz-kodtak, szélmalmok forogtak, kocsik jártak. Mily szomoru volt ez az ernyedő, álmos szombat délutánon, mikor a sziv tele van habkönnyű álmokkal s nehéz kétséggel. Egy ember jött a határon, azután eltűnt. Egy dal hangzott fel s elnémult. Egy füstgomoly szállt fel és szerte-züllött a levegős magasságban. Mindez fájt neki, hogy szinte könnyezni szeretett volna. A temető szélén állott már, ismeretlen törpe sirok között. Mellette a temető mély árka zöld, pállott vizével, bojtortjántövisével, csalitjával, nehéz, furcsa illatával. Messzebb egy szemétdomb. Ember, ameddig a szem ellát, sehol. Ebben a nagy némaságban pedig fojtogatni kezdte a bánat, a sziv szent, névtelen bánata s üres szemekkel, ügyetlenül leült egyik elhagyott sirhalomra.

Révetegen tekintett maga köré, amint arcán az élet rózsáival az enyészet dombján merengett.

Nem is tudom, milyen sokáig ült ez a fekete fiu a virágozni kezdő sirhalmon, nem is merem sejteni, miért, hisz azt sem tudom, honnan jött és hová ment. Még azt sem mondhatom meg, hogy ez a könnyező ember én voltam-e, vagy te. De, hogyha rá gondolok, elfog a sirás s zokogni szeretnék, mint ő ott a temető szemetes árka mellett, amint halaványan, összetörve leült egy ismeretlen, elhagyott sirhalomra.

Mindez olyan, mint egy szomoru, rejtelmes álom.

EGY HANG A SZOBÁBAN

Novemberi eső csapdossa a házakat. Az ügyeletes hivatalnok egyedül van a kongó szobában és járkál az íróasztalok között. Olykor leül egy pirosvonalos könyv mellé. Ir és vonaloz, azután átmegy a másik terembe, mintha arról akarna meggyőződni, csakugyan magában van-e? Sehol senki. Üres fogasok és üres székek. Most érzi először, milyen óriási, kietlen hely a hivatala s valami hidegség borzongatja át. Megnézi az óráját és látja, hogy a kismutató az egyes felé siet.

A szolga éjfélkor lefeküdt. Azóta semmi zaj se rebbent a kaszárnyaszerű teremben.

Hallgatózik és újra nem hall semmi neszt. Künn az eső csendesen, feketén esik. Megdörgöli a szeméit, beleásit az éjszakába. Az ólmos esőben elmosódó égbolt visszaásitozik rája s ekkor olyan, mint egy nyálkás, homályos szájpadrás, melyből a házak fogsorként vigyorognak ki.

Most már egészen türelmetlen. Mindig gyorsabban szalad át a szobákon. Uj, bélelt téli cipői élesen csikorognak, lábai alatt öblösen döng az emeleti padló. Ez a zaj jól esik neki és ha megáll még ijesztőbb a körülötte terpeszkedő csend. Dühösen nyargal egyik helyről a másikra, aztán minden cél nélkül felhányja a vastag hivatalos könyveket. A könyvekből porfelhők szállanak ki és zajuk visszhangzik az üres szobákban.

Az eső pedig hangtalanul hullik, a kályha zugása elcsendesül, a lámpák mozdulatlanul égnek. Benn a szobában is november van.

Semmi nesz.

A csend ráereszkedik a tárgyakra és fagyos lehelletével birtokába vesz, megdermeszt, összefagyaszt mindent.

A sovány, fakóarcu ember egy darabig csendesen áll az ablak mellett, majd megsimogatja homlokát, és idegesen rágni kezdi ritka, vörösös bajszát:

- Senki, senki...

A butorok mozdulatlanul hevernek előtte. Jórészt már mind aludni tért, a nyárspolgári pamlag, a kövér karosszék, a lusta könyvállvány. Egyedül a kályha hortyog még, de az is nemsokára el fog hallgatni s akkor egészen magában lesz... Odatelepszik melléje és lesi a lélegzetét. A tüzrostélyon lomhán esik le egy-egy parázsdarab.

Kinyitja a kályhaajtót és szürke, néma hamu mered a szemébe.

A nyugtalanságtól már majdnem hangos sirás fojtogatja torkát. Bemegy az előszobába, hogy felkeltse a szolgát. A szolga azonban nincs ágyában; úgy látszik megszökött s erre az éjjelre egészen egyedül hagyta. Idegesen visszabotorkál a villamfényes termekbe.

Egyszerre hallja, hogy a falióra is megáll.

Erre valósággal megijed már. Az ijedtség azonban lassan szomorúsággá zsibbad benne és arra kényszeríti, hogy leüljön egy székre és reámeredjen a padlóra. Így ül sokáig. Nem tudja miért oly szomorú, csak érzi, hogy ez a sok holt tárgy, amin nincs ott az ember forró keznyoma, megöli őt, és vágyakozik zaj, élet, emberek után. Csak rájuk szeretne nevetni, jó estét kívánni, csak a kezüket vágnék megrázni. Csak egy hangot kívánna hallani. Csak legalább a saját hangját hallaná, amint valakihez szól... Itt ebben a halálos csendben azonban még moccanni sem mer.

Amint így tétovázik, rátekint a telefonra és hirtelenül egy gondolat villan át agyán.

Odarohan és csönget. Arca kiszélesül egy boldog, széles mosolytól. Füléhez szoritja a kagylót és hallja, hogy a lemez megrecscsen. Szemét könnyek futják el és szűk agyában csodálatos gondolatok fakadnak fel. Olyanformát érez, mintha egy ember lelke simulna az övébe, hisz egy kéznek kellett megmozdulnia, egy szemnek kellett feltekintenie, hogy ebbe a kongó szobába a félelem és rettegés magányába az élet villamos zaját küldje.

Erre a zajra azután felbátorodik. Hangot hall, meleg, puha, muzsikás leány-hangot és a szoba egyszerre csupa édesség lesz és derü. Boldogan veszi el a fülétől a kagylót, a magasba emeli és hagyja, hogy a hang belenyuljon az üres homályba mint egy eleven meleg arany fonál.

- Bocsánatot kérek... dadog a kishivatalnok... ezer bocsánat.

A kagyló üde lány-nevetést visszhangoz.

- Csak azt akartam tudni hány óra... Goór Balázs beszél... segédkönyvvezető a magyar bankban... Bizonyára zavarom nagysádot, de... azt hiszem...

A hang barátságosan felel. A segédkönyvvezető most már felmelegszik és kipirul az arca. Füle szomjasan issza a lány hang zenéjét és elgondolja magában, hogy a novemberi esőben az ázott drótokon most két szomorú rabszolga-lélek ölelkezik. A sápadt leány is ott ül a lámpa mellett és virraszt, mint ő. Regényt olvas. Könyvéből olykor-olykor feltekint, mikor egy erős csöngetés riasztja fel. Feje a forró villamlámpáktól fáj, szemei vörösek, alig várja a reggelt.

A könyvvezető vigasztalja:

- Óh nálunk is egészen így van. A hivatal ilyenkor barátságatlan és unalmas... Ezért bátorítottam drága kisasszony...

Erre azután mindketten nevetnek. Vasárnap délutánra már találkát is adnak egymásnak. A telefonba bemozdítják szomorú, igénytelen életüket és megvigasztalódnak. A szobába egy forró emberi szó remegése száll és szivárványosra festi a poros, kopott, elhagyott butorokat, a lány kicsi füle pedig valahol messze, rubinpirosra gyul a belémuzsikáló férfihangtól.

Egy órája beszélnek már és alig tudnak elválni egymástól.

- Jó éjszakát... Még egyszer jó éjszakát...

A kis könyvvezető leteszi a kagylót és most már nyugodt. Tele van a lelke verőfényvel s valami nagy érzés feszítheti mellét. Máskor önző és ideges, még irigykedett azokra a kollégáira is, akik nála jobb szivart szivnak, de most csupa nyugalom, bölcsesség és béke. Erőlködő szája szeretne himnuszt énekelni a diadalmas kulturához, az emberhez, a szeretethez, mely mindenüvé elhatol az ő meleg, vigasztaló szavával, de fáradt és inkább leül egy székre, a zöldernyős villamos lámpás mellé. Ott aztán csendesen bóbiskolni kezd. Álmában arcát egy lány hang simogatja, mint valami puha, meleg selyemkendő és gyönyörű szépeket álmodhatik, mert vörnyeges bajusza körül egy huncut csendes mosoly játszik.

A CSEH TROMBITÁS

A cseh trombitásnak, az öreg Sznopceeknek arca még piros volt, járása vidám és könnyű, de lelke mélyén már a halál csirái fakadoztak. A többiek, akik körülötte voltak, nem vettek észre semmit sem, csak arcvonásai lettek merevebbek és márványosabbak, csak a szemei estek be kissé. A szomorkás kis ember egy este hazament, leült fakó-zöld karosszékébe, melyben meghalt az apja és a nagyapja, és maga elé meredve, nyugodtan és bölcsen, ahogy egy igazi filozófushoz illik, leszámolt az élettel. Életrendjében mindazonáltal semmi változás sem esett. Korán kelt, erősen és sokáig mosakodott és reggelenként órákhosszáig sétált a városi park fehér orgonabokrai között, mint egyébkor. Maga sem sejtette, mi baja van, de érezte, hogy pár év, pár hónap és mindennek vége.

A hangversenyeket azért buzgón látogatta. Szerette a zenét önzően és szenvedélyesen s a füle, ez a begyakorolt, ingyenkedő halló-szerv mohón itta, szürcsölte magába a halkuló, dübörgő hang-viharokat, mintha egész valója csak ezen a két lapos tölcserén át ömölt volna beléje. A hangversenyteremben mindig ő volt a legelső. Hét órakor nehézkesen és komolyan botorkálva megjelent a lépcsőkön; az ajtónyitogatók, a ruhatárosok már messziről mosolyogtak, ő is mosolygott, azután beballagott az üres, kongó terembe, leült szokott helyére, megtörölte vastag szemüvegét, hogy a zenét lássa is és keresztbefont karral komoran várakozott. A közönség fecsegett, pissegett, fészkelődött, ő úgy ült, mint egy szobor.

Hüvös októberi este volt, korán sötétedő. A köd vastagon feküdt a városon, az emberek küzködtek vele, nekimentek, a villamosok esztelenül csörömpöltek. Valami zavar, valami baljóslatu várakozás lebegett mindenütt. Kopott, csöpögő esernyőjével ijedt sietséggel libegett a lépcsőn felfelé. Elkésett. Fáradt és szomorú volt, alig bírta már magát, nem is akart eljönni, de most ott állt az ajtó előtt, nem lehetett kinn maradnia.

Lábujjhegyen lopózkodott a legközelebbi székre. Rosszul érezte magát, mert nem ülhetett a szokott helyén, körötte ismeretlen, kiméletlen emberek, mellette egy nagy ablak, amelyet azelőtt sohasem vett észre. Az ablak táblákról csak úgy csorogtak a vastag izzadtság-csöppek. A teremben különben is türhetetlen a melegség. Fönn a plafondon a zöld gázlángok szinte lihegve égnek, a tikkasztó forróságban szédülnek. A tükrök a sarokból zavarosan bámulnak rá, a zene pedig magasan kóvályog és álmos, ernyed, azt hinné az ember, bármelyik pillanatban elhallgat, elalszik. A zene és a melegség együtt muzsikál.

Erőlködött, de nem tudott figyelni. Szórakozottan összeráncolta a szemöldökeit és a közönséget nézegette. Mellette egy gondosan fésült őszülő ur ül, aki bizonyára most lépett ki a borbély-üzletből, háta mögött egy fehérruhás leány figyel s annyira előre hajlik, hogy majdnem lebukik a székről. Az előtte levő sorban csupa borzas, fontoskodó fiatalember, egy unatkozó ujságíró, akinek az ouverture semmiképpen sem tetszik. És ott az oldalszéken, ott, egészen az ablak mellett...

Nem hitt a szemének. A feje megfájdult és elállt a lélekzete:

- Bolondság, mormogta magában.

Otthon az ágya fölött, a polcon állott zord bronzszobra, melyet a szobrász a halotti lárva után öntött ki. Pontosan emlékezett halálának évszámára s hamarosan kiszámította hány év múlt el azóta. Maga előtt látta utolsó kottájának másolatát, halvány arcképeit és azt a képet, ahol a nagy mester ravatalon fekszik. Képtelennek találta a helyzetet, egy darabig nem is nézett arra felé és mosolyogni próbált, de minél tovább ült így elfordulva, annál inkább érezte, hogy az

idegen tekintete hívja, átfurja kemény ingmellét, beleszur testébe és neki arra kell fordulnia, ha akar, ha nem.

Megsimitotta homlokát. Melege volt. A feje beteg, a látása zavarodott meg, bizonyára csak képzelődik.

Végre kiegyenesedett, hirtelen és határozottan feléje fordult, mintha maga előtt akarta volna bebizonyítani, hogy nem fél. Az ismeretlen még mindig úgy ült, mint előbb. A szék támlájára támaszkodott, nehéz nagy fejét jobb kezére eresztette úgy, hogy fél arcát határozottan láthatta. Pár pillanat mult el. Egyszerre lassan és nyugodtan hátrafordult s egyenesen reá nézett.

A trombitás elfehéredett, de azért mozdulatlanul ült tovább. Csak szája maradt nyitva az ijedségtől:

- Beethoven...

Ő volt, a süket isten, majdnem olyan, ahogy a képeken látta, ahogy képzelte. Eljött ide, abba a terembe, ahova ő, elvegyült a többi közé, és észre sem vették. Most már nem is kételkedett. Előtte volt s ha közelebb megy hozzá meg is tapinthatja a ruháit, csontos, felséges arcát, nagy, szomorú szemét, beszélhet vele, megszólíthatja és ő felelni fog röviden, egyszerűen, gorombán, ahogy a kontár orgonással beszélt egyszer, mikor haragos volt.

Nézte, nézte. Mozdulatlanul ült és figyelmesen hallgatta a zenét. Nagy koponyáját előre tolta, oroslánsörényét olykor hátrasimitotta sovány, hosszú ujjáival, azután ismét neki támaszkodott a székek, mint a többi. Vonásai durvábbak, mint a képeken, orra nagyobb és formátlanabb, de azért így is szép és vékony germán ajka finom és friss, mint egy fiatal leányé. Csak barnás arca kissé halvány, mintha nem aludt volna az éjjel s fáradt lenne a hosszú utazástól, melyet meg kellett tennie, míg ideért. A jobb könyöke fehér kőportól piszkos, vagy talán a meszet dörzsölte le, amint bejött?

Fekete, hosszú kabátot viselt. Egy magas, puha, hegyesen kiszögellő gallér szorult a nyakához, kissé régi módi, de nem feltűnő, rozsdabarna nyakkendője pedig többször körülfutva nyakán, görcsös csomóba gombolyodik össze s csak lazán tartja össze egy kékkövü bronz-melltű. A haja zord rendetlenségben mered égnek. Fekete mellényén egy egyszerű ezüst óralánc huzódik.

- Milyen nyugodt. Milyen egyszerű, akárcsak a többiek!

Most már emlékezett reá, előtte jött be s határozottan tudta, hogy látta a pénztárnál, amint megváltotta a jegyet, a zsebébe gyűrte s rengő lépésekkel az ajtó felé tartott.

- Ilyen tehát, egészen ilyen, gondolta magában, amíg félig magán kívül reá meredt. Ha megszólíthatnám, ha csak megérinthetném legalább a ruhája szegélyét, a cipője hegyét...

A közönség tapsolt, fenn az emelvényen egy sápadt arcú fiatal ember hajlongott, aztán újra fülsértő lárma keletkezett, néhány széket dörögve hátra toltak, többen kimentek és hangosan beszélgettek. Egy pillanat sem telt bele s a trombitás már az ismeretlen háta mögött állt, aki a nyugtalankodó emberek között keresztbefont karokkal közönyösen ült, mint előbb.

Lassan vállára tette kezét. Az idegen nyugodtan hátra fordult és a szemébe nézett. Nem volt meglepődve, egész arcát feléje emelte és kezét nyújtott, mintha már régen ismerték volna egymást. A trombitás zavartan hebegett, az idegen azonban reá nézett és nyugodtan kimondta a nevét.

- Csakugyan...

- El kellett jönnöm, de nem szeretném, ha más is megismerne. Ne kérdezze miért.

Szakadozottan szólt, rekedtes, nem kellemes hangon.

Két kacagó fiatal leány haladt el mellettük s a szava elveszett a kacajban.

Ez alatt mindketten az ajtóhoz értek, könnyen, gyorsan mentek, szinte repültek. Künn a hűvös folyosón nagy lépésekkel haladtak végig a neszfogó pirosléniás gyökérszőnyegen. Az ismeretlen merengve és szomoruan nézett a trombitás szemébe, de ritkán szólt, mintha valami nagy bánat feküdt volna rajta. Többször csüggedve intett a kezével, lemondóan bólintott, vagy a vállát vont, mert egész valóján valami fakó, halálos közöny ült, hogy néha szinte félelmetes is volt.

- És meddig... meddig marad itten? Szólt dadogva az öreg trombitás és oldalról reá sandított.

Az ismeretlen mosolygott, megnézte az óráját.

- Holnap hajnalban, pont öt órakor, indul a vonatom. Akkor megyek...

A trombitás olvasott a szeméből.

- Nem jön többet soha vissza.

- Soha.

A folyosón hideg volt már. Didergő, őszi szél suhant végig künn a meztelen fák között, a holt gyepen sárga levelek járták a haláltáncot s néhány vékony karó a szálloda udvarából ijesztő árnyékot vetett az ablakokra. A homályból egy elmosódó fehér fal kísértett, a kerítés előtt az egymásra tornyozott asztalokat egyhanguan mosta az unalmas őszi eső s alakjuk nagyra nőtt, olyan volt, mint egy fantasztikus, magas ravatal. Olykor egy pincér suhant végig a folyosón s gyorsan, nesztelenül tünt el. Pár ajtó csapódott be, nyekergett az ágy, amint a vendégek sietve belezökkentek, azután hallatszott, amint elfújták a gyertyát és kitétték cipőiket az ajtó elé.

Az idegen nyugtalan lett, megszorította a trombitás kezét:

- Bocsásson meg, most felmegyek. Itt lakom a második emeleten, a hatos szám alatt. Egyet-mást még el kell végeznem, de félóra múlva várom lenn a bejáratnál, az oszlopcsarnokban.

Az idegen mégegyszer hátranézett.

- Várom.

A trombitás magára maradt. A hangverseny közönsége zsibongva, harsogó robajjal áradt ki az ajtókon, a fekete ár lassan hömpölyögve vált ketté a kétfelé ágazó lépcsőn s csavarogva, forogva tünt el.

Lassan kihalt és ünnepélyes lett a kriptaszerű hideg épület. Nyargalva rohantak el a percek. Az oszlop-csarnokban egyedül a trombitás összezsugorodott várakozó alakja látszott, az óramutató már a tizenkettőt is elhaladta és az ismeretlen még sem jött.

Az öreg arcára tarka lázfoltok rajzolódtak. Már nem volt maradása. Felrohant és megnézte a vendégekönnyvet. Nagy kusza betűk, szinezetlen, de finom írás, az ő betűi, az ő írása.

Azután egyenesen a szobája felé tartott. Kopogott. Az ajtó nem volt bezárva. A zsebéből előkotorászta a gyufát. Senki. Szűz tisztaság, a szekrények be vannak zárva, a kulcsok az asztalon, a butorokon semmi nyom, mintha nem is emberi lélek lakott volna itten. A levegőben csak a tisztaság kedves illata. A gyertyák meggyújtatlanok, belök selymes és rojtos, a ruhák használatlanok, mint a gyüretlen, hófehér misekendők. Hasonló az egész szoba egy szüzi leány otthonához. A vizesüveg szinig telve, a poharak szárazok, az ágy bontatlan.

Ijedten fordult a háta mögött álló pincérhez:

- Elment?

- Nem láttam semmit sem.

- Mióta lakott itt?

- Pár napja. De sohasem szólt hozzánk. Azt sem tudtuk mikor jött, mikor ment. Reggel üres volt a szobája. Az ágyhoz nem nyult, a gyertyákat nem gyújtotta meg soha...

Az öreg késő hajnalban ért haza, összetörve, fáradtan feküdt ágyába s ettől kezdve nem lehetett hangját venni.

ORRVÉRZÉS

Egy órája tart már.

Bellával a virágos töltés mellett jöttünk ide az erdőbe. Jókedve volt és kacagott, mikor a lepkefogásnál az aranyos, tarka kavicsokon elcsusztam.

Hogy kibuggyant az első langyos vérhullám, azt hittem, minden csak bolondság. A zsebken-dőm megtelt piros, forró, nyulós vérrel. Gondoltam, majd csak vége lesz. Bella ide akarta adni a zsebken-dőjét, de én nem fogadtam el; mentünk lassan tovább s ő olykor halkán trillázott, vagy dalolt. A vérem pedig kitartóan csöpögött, mint a végeérhetetlen, siró őszi eső.

Azóta folytonosan dől a vér, - egyre jobban és jobban.

Körülöttem sóhajtozik a bakacsinszinü, lázas nyári este, az aludni térő mező. A szénaitlat ráfekszik a mellemre s fojtogatóan édes balzsama egészen megrészeget. A nyári ég különösen fekete s olyan izzók és nagyok rajta az aranycsillagok. Minden csupa nehéz lélegzés és pihegő sóhaj.

A vércsermelyek egyre csörgedeznek...

Mit tegyünk? Leülünk ide a barna erdő alá egy tisztásra. Jó ülni és feküdni. A járás már valósággal utálatos. Oly komikus a lábakat folyton csak emelgetni, lihegve előretörni s most valóságos boldogság így nyugodtan lenni. Ugy érzem, mintha bágyasztó, langyos olajjal mosogatnák a tagjaimat.

Fáradt vagyok, mondom, s arról bolondság is beszélni, hogy, innen a tölgyesből beérhetünk a városba, hisz tudod, szaladva három egész óráig jöttünk ide. Ha kocsni nem jön erre, vagy valami ostoba véletlennél fogva hegedés nem képződik az orromban, el vagyok veszve. Az orvosbarátaim ugyan biztosan kinevetnének, ha most látnának; fejemre olvasnák a statisztikájukat és biztatgatnának, hogy így csak a legszerencsétlenebb himpellérek vérzenek el. De mit ér ez most nekem? Állj ki, Bellám az országutra, less egy kósza kocsit s ints neki, mint a Robinzonok a hajóknak. Kérj és rimázkodj, mondd, hogy egy emberéletem kell megmenteniök. Menj. Addig megleszek magamban.

Az én pünkösdi kirándulásom, ugylátszik, nagyon furcsán fog végződni. Talán ez az utolsó is. Bella hajnalban leveti a fehér ruháját s feketét ölt. Sápadt arcához kitűnően fog illeni a sötét szín.

Nagyon nehéz megbarátkoznom azzal a bárgyuan egyszerű gondolattal, hogy meg kell halnom, itt a szabad ég alatt, olyan bajban, amin a legutolsó falusi felcser is pár perc alatt tudna segíteni. De mindig természetesebb lesz. Az ember valami nagyszerű halálról álmodozik, mely heroikus és kikerülhetetlen. Mindig azt gondoltam, hogy vagy a harctéren lövik át a koponyámat, vagy egy vonatszörny roppantja szét a derekam csontjait s megesz, mint valamely kegyetlen vastigris. De mindez álom és ostobaság volt. A halál nem érdekes és megnyugtató, hanem mindenkor közönséges.

Az orrom vérzik és most kapkodok a levegőbe, segítségért kiáltok. Sirok.

Csak ilyen nagy hőség ne volna! A fekete éjszaka nyugtalan és rémekkel van tele. A köveket, a kavicsokat belső láz emészti, ideges melegség fut át a lombokon s egymáshoz simulva lihegve alszanak. Az erdő olykor-olykor hánykolódik, megfordul, mint a lázbeteg az ágyában. Mindenütt tompa homály és fekete vér mered a szemembe.

Szegény Bellám... Csak hogy itt vagy újra. Ugy-e meguntad a várakozást s visszajöttél nézni, hogy mint vagyok? Vízet is hoztál, amint látom, egy kis fehér kancsóban, te áldott. De, mondd, kik jönnek utánad? Ki az a nagybajuszu parasztgazda s miért ez az üveglámpás, a tál és a víz? Tegyétek le ide. Hadd mosdjak meg egy kissé, úgy is olyan maszatos vagyok, mintha embert öltem volna.

Az öreg bácsi leül egy kőre és nézi, mit csinállok. Aztán nyugodtan előveszi kostökét, megtömi pipáját, meggyújtja a lámpásnál, kiköp és az éjszakába bámul. Milyen nyugodt!

Bellára tekintek és kérdeztem tőle, nem jött-e kocsi. Ijedt és esengő szeme feleli, hogy nem.

A hideg víz kissé felfrissített. Azt hiszem, hogy ki is birom reggelig, ha nem gyengülök el jobban. Csak a fulladás ne fenyegetne. Annyi fekete, megaludt vér nyomja szájpaplásomat, a garatomat, hogy alig látok és hallok már.

A számat nehéz felnyitni, beszélnem is kin már.

A fehér tálra egymásután csorognak a sikamlós, rubinpiros cseppek. Nézem, mint alvadnak meg. Egy darabig pirosak, mozgékonyak, sejtjeik élnek, aztán lassan meghalnak és megfeketülnek.

A fejem zug. Az ereim reszketnek. Azt hiszem, hogy mindjárt meghalok.

Most uj rohamom van. A vér csak úgy dől az orromon s a számon is. Ó, ez rettenetesebb, mint a vizözön volt. Ez a vérözön. A vérhullámok sisteregve, nyögve hömpölyögnek mindenfelé, elöntenek bérceket, mezőt s én megfulladok a haragos, piros véroceánban, mely az én szegény szivemből folyik ki.

Prüszkölve, köhögve öklődöm és vérzem.

Iszonyu! Iszonyu!!

A hajnali, hideg szél csodásan zug. Takarjatok be, mert fázom. Az égboltozatra felcsap a szélroham, ráfúj a csillagokra s ezek, mint valami hitvány mécsek, egyszerre elalszanak.

A napsugár kékre festi a fekete ég peremét. A tanyai kakasok távol álmosan kaparászva és bóbiskolva kukorikolnak. A sugarak lassan borzonganak, úgy hallom, csengenek is, akárcsak az üvegszilánkok, mikor a földre hullanak. Reggel van már, pirosfülkösd utáni rózsaszínű hajnal.

Milyen friss, üde minden s én mégis olyan halálosan beteg vagyok. Segitsetek rajtam. Emel-jetek magasra, vagy rázzatok, szorítsatok, ahogy birtok, de segítsetek - az isten szerelmére!

Most megint mintha jobban lennék. Távolról halk, daloló harangszót hallok. Egyre jobban erősödik s már zug, bömböl, fülsiketítően harsog, mintha a harangtoronyban lennék. A szavatok már nem is értem a nagy zsongás-bongástól, csak szájatok mozgását látom néha, hogy fáradtan feltekintek a vízestálból. - S mindig többen vagytok itten.

Az angyalok fõnn dalolnak és én egészen jól hallom halk, fehér dalukat.

Bella, te halvány lány, téged is látlak. Állj elélem. Olyan vagy, mint egy fehér angyal. Te szomorú halálangyal! Te pünkösdi álom!...

Ne sirj. Lásd, én türelmes vagyok. Lehajtom véres fejemet a halvány tálra.

Várom.

ÁPRILIS ELSEJE

- Holnap április elseje, mondotta Szilárd. Valami újat kell kieszelnünk.

Ketten voltunk az Üllői-uti diákszobában és beszélgettünk.

- Bálint egész nap nem lesz itthon. Este tíz felé jön haza.

- Várj csak. Mindjárt készen leszek a tervvel.

Cigarettára gyújtottam s izgatottan jártam a szobában föl és alá.

- Az ugratásnak föltétlenül meglepőnek és eredetinek kell lennie, másképp nincs értelme. Bálintnak vissza kell fizetni a kölcsönt.

- Megvan! Kiáltotta Szilárd. Nagyszerű... Ide bujssz ebbe a szekrénybe s megleped, hogy mit csinál...

- Helyes.

A nagy diófaszekrényt, amit anyánk még akkor adott, mikor Budapestre jöttünk, kinyitottuk és gondosan megvizsgáltuk. Magas és tágas volt, úgy, hogy egy ember kényelmesen elállhatott benne. Egy széket is tettünk bele. Beültem. Az ajtón levő facsomót kiütöttük. Ezen a kukucskáló-lyukon mindent pontosan láthattam.

Szilárd rámozgatta a szekrényt. Mindketten fölkacagtunk az örömtől.

- Pompás. Itt akár napokig elüldögélhetsz. De most figyelj ide... Én a folyosóra megyek és lesem, mikor jön. Aztán jelt adok neked. Te elbujssz s egy fél óráig - érted - egy fél óráig meg se mukkansz. A szekrény be lesz zárva, nem kell semmitől se tartanod. Figyelni fogod, hogy mit csinál.

- És azután?

- Azután lassan elkezdesz mozgolódní. A zárt ajtók mögött finoman, óvatosan recsegteted a deszkákat. Később vigyázva és nagyon halkán köhöghetsz is...

- De hogyha nem lesz egyedül? Ha véletlenül Ilát is magával hozza?

- Annál jobb.

Szilárd szemei fölillantak. Eszébe jutott, hogy multkor én és Bálint éppen akkor másztunk ki az ágy alól, mikor egy kis varróleány kötényét csokolgatni kezdte. A bosszu édesnek ígérkezett. Most már csak arról volt szó, hogy tartsuk otthon. Attól féltünk, hogy elmegy, vagy rögtön lefekszik. Szilárd tollat ragadott és levelet irt:

»Jőjj éjfélkor a Pannoniába. Elmentünk. Ila is velünk van. Viszontlátásra.«

- Ezt a levelet - mondta - holnap itt hagyjuk az asztalon. Ha lámpát gyújt, okvetlenül meglátja. Azután legalább is egy óráig öltözködik. Hisz ismered Bálintot.

- Kitűnő.

- De most add kezéd, hogy senkinek se szólsz róla.

Kezet adtam.

Bálint ezen az estén is tíz felé jött haza. Kicsit ivott, jókedvű volt, füttyörészett. Előkereste a konyakot, kocintgattunk, orditoztunk, éjfélig ittunk.

Másnap fehér, bolond tavaszi reggel lett. Éles, részegítő szelek zúgtak, fehér virágokat sodort a tavaszi vihar. Az ég majd ragyogott, majd, mint egy hisztérikus leány, makacsul hullatta eszelős könyeit. Bizsergő viszketés bujkált a mellünkben s mi is szerettünk volna sirni és nevetni, mintha egy nagyon fehér és kéjes leánykéz csiklandozta volna fiatal testünket. Édes bódulat szállt agyvelőnkre. Ilyen napokon követjük el legnagyobb örületeinket, ilyenkor vallunk szerelmet a csuf leányoknak. Ilyenkor törünk tükröt, ilyenkor ordítjuk rekedtre magunkat és ilyenkor isszuk ki a melegítőkből a szeszt. A szívem elszorult, valami különös, sohasem érzett nyugtalanság sejtésétől.

A nap lassan mult el. Fejfájós, ideges délelőtt jött, azután egy végtelen, sárga délután. Szüntelenül cseteltem-botoltam, kezemből kiesett a toll, poharakat, tányérokat törtem és nagyon szerencsétlennek éreztem magamat. Végül egész váratlanul, ijesztő hirtelenséggel jött az este. Az ég kiderült. A nedves háztetőkön végig feküdt a zöld, barátságatlan holdfény s a kémény mellett fölbukkant egy cirmos kandur.

A kaput bezárták, a diákkaszárnya elcsöndesedett. Lesbe álltunk.

- Sápadt vagy - mondotta Szilárd. - Talán félsz?

Mind a ketten elkacagtuk magunkat.

A lámpa ott égett az asztal közepén. Minden csöngetésre eloltottuk, nehogy észrevegye az ablakból kiszüremelő világosságot. Még mindig nem jött. Meggyújtottuk a lámpát. Ügyetlen, botorkáló kézzel babráltam a forró lámpaüveggel. Hol marad ilyen sokáig? Talán már nem is jön? De újra berregett a csengő élesen, határozottan, fülsértően. Szilárd kiszaladt a folyosóra s egy pillanat múlva visszajött.

- Itt van.

- Ki? - kérdeztem hebegve.

- Bálint.

Értelmetlenül néztem rá. Ugy tetszett, hogy nagyon is korán jött. A kezemben remegő gyufa világánál megpillantottam fehér arcomat a tükörben és megijedtem tőle.

- Fújd el a gyufát. Most pedig bujj le.

- Hová?

- Ide... a szekrénybe... De siess. Vedd ezt a szőnyeget is és harapj belé, ha nevetni akarsz...

- De...

- Siess, mert már hallom a lépéseit...

Egy pillanat alatt benn voltam a szekrényben. Szilárd bezárt és macska-talpakon kisuhant a másik szobába. Egyedül maradtam a fekete sötétségben. Egy darabig még hallottam a megereszkedő butorok recsegését, majd halálos csönd lett. Csak a szívem dobogott.

Azután egyszerre valami különös nevetőinger fogott el, valami buta kényszer, valami erős és kegyetlen görcs, hogy nevessek, hahotázzak és ordítsak, mint ott künn az őrzöngő áprilisi szél. Hideg, izzadt kezemet szájamra tapasztottam. Vártam. Még mindig nem jött. Meddig fog ez így tartani? Miért jön oly lassan épp most? Talán fél? Mit csinál majd akkor, ha motoszkálni kezdek? És mit teszek én, ha nem lesz egyedül? Ettől a gondolattól megijedtem. Szerettem volna kijönni, de már nem lehetett.

Egyszerre megzörrent a kilincs.

Ő volt.

Meggyújtotta a lámpát és közönyös arccal körültekintett. Észrevette a levelet. Elolvasta. Leült.

- Milyen különös - gondoltam magamban - most azt hiszi, hogy egész egyedül van.

Élveztem a helyzetet. Tisztán láttam minden mozdulatát. Délcegen és hatalmasan meredt elé a szélesvállu, egészséges bácskai fiú. A lámpafény reá sütött cigányos, fekete hajára.

Gyanutlanul és fesztelenül mozgott. Megtörölte a homlokát. Azután vizet ivott. Éhes, meredt szemekkel bámultam és olyan különösnek tetszett. Máskor nem így iszik. Akkor nem ily hanyag és közönyös. Most nem is sejti, hogy őt lesik. A tevése-vevése érdektelen és hitetlen. Az arca komoly, de olyan furcsa. Fáradt és nagyon petyhüdt. Majdnem csunya. Szeme körül hamvas, árnyékos karikák. Mindnyájunk arca ilyen, ha teljesen magunk vagyunk. A szemek kissé beesnek, az orr megnyulik, a lépések fáradtak és bizonytalanok, mert magunk előtt csak akkor pózolunk, ha a tükörbe nézünk. Ezért ijedünk meg, ha néha valaki egészen váratlanul meglep. Elszégyeljük magunkat.

Nem tudtam nevetni.

Egy embert láttam magam előtt, arcán a napimunka utálatos fáradságával, irtózatossággal. Olvasni kezdett. Ásítózott.

Meddig fog ez még tartani? Az órára néztem. Tizenegy felé járt. És én lassanként félni kezdtem tőle is, magamtól is. Vajjon mit fog tenni? Hátha oly tekintetet lövel szemembe, amiben egy egész emberélet titka van s megőrülök tőle? Hátha elkiáltja magát, vagy beszélni kezd, lassan és vontatottan? Ezt nem tudnám elviselni. Nekem pedig itt kell maradnom s moccanom sem szabad, mert a zajtól talán ő örülne meg. Vállaim közé huztam a fejem és valami irtóztató félelem ragadott torkom. Vacogó kezemben csendesen ketyegett az óra. A félelem pedig egyre nőtt, dagadt s éreztem, amint az egész szobát betölti láthatatlan hullámaival s lassan összecsap fejem fölött és akkor már nincs menekvés. Bálint fölkelt. Öltözködni kezdett. Benézett a tükörbe és elfintorította arcát. Járkált s lekuporodott a földre és az ágy alá nézett. Hogyan, tehát ő is sejt valamit? Fél? Megérezte, hogy itt vagyok? A szekrény elé jött. A szíve szinte ütembe vert és nekem nem szabad elárulnom, hogy itt vagyok, nem birom elárulni, nem lehet, mert megijednék saját hangomtól és elájulnék, ha elköhinteném magamat. Várni, várni kell. De meddig? Ez igazán a bolondok napja.

Csak az elbujtatott gyilkos érezhet ilyet, aki kezét a kardmarkolaton pihentetve áldozatára vár.

Egy kétségbeejtő, tusakvó, vacogós félóra mult el. Bálint lassan, nagyon lassan megmosdott, felöltözködött, elrendezte haját és elfújta a lámpát. Már indult. Éreztem, hogy most kell elkiáltanom magam. Gégémből egy vékony, didergő hang szakadt ki. Kinyitotta az ajtót. Elmegy. Még mindig tétoztam. Egyszerre torkom szakadtából ordítani kezdtem:

- Bocsáss meg... itt vagyok a szekrényben... Nyisd ki... Elbujtam...

Lépések zaját hallottam. Bálint gyertyát gyújtott. Kinyitotta a szekrényt. Sápadt volt. Nyugodtan, halkán és csodálkozva mondta:

- Te vagy?

Torkomat zokogás fojtogatta. A mellére borultam és sirva fakadtam.

- Bocsáss meg. Rossz tréfa volt. Nem tudtam, hogy egészen egyedül leszel. És úgy félek...

Nem mertem a szeme közé nézni.

Bálint vizet öntött a pohárba és elé tette.

- Igyál. Hisz olyan fehér vagy, mint a halott. Mi történt veled?

Ittam. A lámpát meggyújtottuk. Bálint levetette kabátját és leült. Megfogta a kezemet és nyugodt, okos, fekete szemével a szemembe nézett:

- Beszélj. Nem értelek...

ÖT ÓRAKOR

Vera, a kis pesztra reggel öt órakor ébredt. Kiköhintett a ködbe, de még sötét és hideg volt. Benn a cselédszobában is az éj feketéllett még s mikor visszament az ágyhoz, nagy kedve lett volna beléje feküdni, ha nem gondol az utcai szobára, meg a fehér kályhára, melyek már régen vártak reá. Vera, a kötelességtudó lányka tehát öltözködni kezdett. Bedugta fejét a mosdótálba, lesimitotta nyiszlett paraszt haját, felvette szürke parkétkendőjét és megindult kifelé. Végigment egy szűk sötét szobán, azután az erkély-folyosóra ért. Apró térdei összevacogtak a hidegtől.

A feje előrekonnyult, kedvesen és álmosan, mint az alvó verébé.

Csak ködöt látott meg egy lámpást, más semmit. Félig még aludt s vakon és taláalomra járt, amerre a lábai vitték. Egyszerre valami hidegséget érzett a kezében. A kilincs volt. Haragosan és komolyan kiáltott rá, miközben erősen rázta:

- Nyilj ki már... te... buta.

Egy tágas, sötét szobában állott. Most már felemelte a fejét és nagyot sóhajtva felébredt. Zörögve ledobta a szenes kotlát és az aprófát, majd eszébe jutva, hogy az uraságok a másik szobában alszanak, rémülten nézett a becsukott ajtóra és megsimogatta a kotlát. Aztán hirtelen felugrott egy székre és meggyújtotta a gázt.

A szobát egyszerre enyhén hullámozó zöld fény öntötte el.

Vera körülnézett. Valami különös boldogság szorította a szivét, úgy hogy szeretett volna bukfencezni, sikoltozni, verekedni, mint a falun, a szabad mezőn. Körülötte mély csend. Az ajtóhoz ment, fülét erősen odanyomta s hallgatta, hogyan lélekzenek benn az alvók. Mindnyájan aludtak. Most az egész szoba az övé volt. A políturos asztal, az albumok, a zsöllyék, a selyempamlag, az üvegszekrény, minden, de minden. Fönn az aranytapétás falon tengerek hullámoztak, nyájak legeltek. Egy szomorú, parókás asszony busan mosolyogva nézte.

Lekuporodott csendesesen a kályha mellé és óvatosan piszmogva tüzet rakott. Piros láng csapott fel, ezer és ezer apró szikra tünt el a kürtő sötétségében.

Vera most érezte először, hogy fázik és mellén összehuzta a kendőt.

A láng azonban lassan körülnyaldosta a téglákat s a kályha mindig erősebben fujta rá édes, langyos szellőjét. Tagjait altató zszibbadtság lepte el. Lassan felkelt a helyéből és a puha szőnyegen lábujjhegyen körüljárta a szobát.

A por-rongygyal végigsimitotta a széket, az asztalt, a padlót, azután az ajtókhöz látott. Egy-egy pillanatra megállott s ilyenkor mohón, nagy szeretettel nézte a szobát, mintha vízszinü szemeivel egészen magába akarta volna ölelni. Mindenütt csupa ujság és csoda. Az íróasztalon egy üveg-darab, amelyen hajókat és tengert lehet látni, ha a lámpa felé fordítjuk, följebb léniák, tollak, hasas tentásüvegek és nagy, komoly irások, csupa vonal és csupa fontos szám, az ur munkája, aki reggel korán a hivatalba megy. Azután a fehér pamlagon két selyemszoknya, kék és sárga, a nagyságos asszony ruhája. Vera bámulta ezt a panorámát s mintha először látta volna, megfeledkezett a dologról és kicserepesedett, kicsi ajkai szétnyiltak.

Az üvegszekrény csecsebecsét sorra megtörülgette. Ezen a reggelen különösen csodálkozott egy vastag aranypénzen, amely lila bársonytokba volt elrejtve. Vigyázva megnézte elől-hátul és elgondolta, milyen jó az uraknak, akik az aranyat ily nagy darabokban tartogatják itthon.

Aztán a gyöngyházkagylóval babrált és majd hátraesett ijedtében, mikor meghallotta, milyen szépen és sokáig tud zugni.

Hogy készen volt ezzel is, a baba-szobához ment, amely a kisasszonyé volt, a nyolcéves Ilonkáié, aki tavaly halt meg torokgyíkban. Vera mindig félve nyult ezekhez a törpe butorokhoz, melyeken még érzett az ő vékony, uri ujjainak a nyoma. A szoba falának támaszkodva, félrebillent fejjel, kusza kalappal a fején, aludt a francia baba, aki, mióta meghalt kékszemű kis anyja, napról-napra piszkosabb és szomorubb lett. Rózsaszínű csipkái elrongyolódtak, mellén kiszakadt a selyem-derék és sovány, fűrészpóros lába szomorú fehérséggel lógott le, mint a Megváltó a kereszten. A bánat, a por, a hőség az elmúlt év alatt egészen megöregítette, szemöldökei megvastagodtak, a szája is mintha sirásra görbült volna. Vera dobogó szívvvel nézett rája és leemelte a szekrényről. Nagy, fekete szemei egyszerre kinyíltak s jól látta, könnyel voltak tele.

- Szegény, árva babám... Szólt és megcsókolta, hideg viasz-száját.

Az óra azonban ütött, hirtelen a helyére lopta s fűrgé lábakkal iramodott az ablak felé.

Széthuzta a függönyét. Az utcára nézett.

Csoda történt.

A házak, a fák, a gázlámpák, a kövek fehérek voltak. Esett a hó.

Vera kihajolt és majdnem elsikoltotta magát az örömtől:

- A hó... a hó...

Mintha finom porcukorral hintettek volna tele minden talpalattnyi földet, ameddig a szem elért, sehol sem lehetett látni csak egy parányi fekete foltot is. Zuzmarás, didergő ezüst fehérség cukrozott be mindent. Millió pihe kavargott a fekete levegőben, imbolyogva, táncolva, merészen bukdácsolva a fehér földre és a szél beléjük fujva derült, hideg szimfóniákat játszott. Vera nézte, bámulta a lámpafényben ragyogó jégvirágos ablakon és szájára tapasztotta a kezét, hogy ne sikoltson, mert jó kedve volt, mint mikor a leány-társai csiklandozták. Öröm fojtogatta a torkát, a téli hideg reggelek öntudatlan, szívdobogató öröme s csak annyit tudott kinyögni:

- A hó... a hó...

Az áldott, szent hó egy éjjel, mikor nem is sejtette és aludt, fehérre változtatta az ijesztő, kormos házakat, a komor kőutakat és most minden olyan, mint otthon, a falun, a mezőn. Üde, friss fehérség borul a terekre és lelkébe is csendesen beférkőzik a hajnal frissesége, a gyermekkor emléke. Rágondol arra, mikor a nagyapja ölében egy reggel először látta meg a fehér világot; akkor is ilyen tágra nyíltak a szemei, akkor is ilyen különös boldogságot érzett vérében ficáncolni, akkor is épp ily némán és meredten bámult az apró hó-csillagokra, melyek csengve és zenélve szálltak alá, mint millió és millió finom üvegszilánk.

- A hó... a hó...

Szeretett volna himnuszokat énekelni és a földre borulni, hogy megköszönje az életnek ezt a nagyszerű pillanatot, mellyel a szegény paraszt pesztrát meglátogatta, de ajkai csak dadogtak, kirepedezett kezei csak hadonáztak, értelmetlenül és bambán és minden porcikája csak ezt dalolta:

- A hó... a hó...

Körülötte a szobán csupa finom puhaság, szín és selyem, künn pedig egyre hull, hulldogál a hó. Az ég reá borul, mint egy üvegkupola s sokszor azt kell hinnie, hogy ő, a ház, az egész világ, egy végtelenül nagy kristálypohárban áll, amely egyformává, egyenlővé tesz mindenkit és mindent:

- Ó, áldott hó... tiszta, fehér hó...

A másik szobából azonban egyszerre zaj hallatszik. Az ur kijön vörös csikos hálóingében és terített vele. Vera kimegy a tálcáért és öblös, kék lábasokkal tér vissza, melyekben melegen gőzölög a tej. Az orra piros a hidegtől.

- Milyen idő van künn? kérdezi az ur.

Vera kitekint és az ablak felé mutat:

- Esik a hó...

A ház ezalatt felébred és lassan az asztal mellé telepszik. Bandika is felkel és összeszujazza iskolakönyveit, a rajztömböt és a tollskatulyát. Az ur szőlős-kalácsot tör a kávéhoz, azután egy pohár vizet iszik és szivarra gyújt. Lilás-kék füstfellegek ölelik körül a lámpát.

Bandika csendesen az asztal alatt keresgél. Egyszerre diadalordítással ugrik fel. A földön egy aranyszálat talált.

- Megvan! Mi ez... mi ez?

Mosolyogva az apja felé nyújtja az aranyeső-darabot.

- Az angyalkák hullatták el. Nem tudod, hogy nemsokára karácsony lesz? Az angyalok itt jártak az éjjel.

A sápadt, fővárosi fiu gunyosan mosolyog:

- Tudom.

Az anya és az apa szigoruan néznek reá.

Vera azonban, aki a pohárszékre könyökölve figyelmesen hallgat beszédükre, megért mindent és vallásos áhitat gyul a szemében. Az angyalok jártak itt az éjjel. Azért dalolt neki a hó a fehér, hideg, téli hajnalban.

SAKKMATT

Egyszer este az apám sugárzó arccal jött a szobába. Emlékezem, az üvegajtón át néztem mint jön felém a gyakorlattéri portól összepiszkitottan, elfáradva és mégis ruganyosan. Mikor belépett - mintha most is látnám - lecsatolta kardját és így szólt hozzám:

- Holnap átmégsz Tarékhoz. Ma az ezredes ur Aladár tanítójának fogadott meg...

Az apám magához vont és megcsókolt:

- Becsüld meg magad, fiam.

Másnap dobogó szívvvel kopogtam egy széles, faragványos tölgyfa-ajtón. Aladár kelletlenül nyújtotta felém keskeny, sápadt kezét, de pár perc múlva összebarátkoztunk. Ettől fogva azután minden nap elmentem hozzá s később egész délutánokon ültem az ágya mellett. Az álmos, langyos szobában halkán zenélt a szimfonium, csipegett a kanári-madár, a kandallóban pattogott a tűz, mi pedig képes könyveket néztünk, kibámultunk az ablakon, együtt unatkoztunk.

Ilyen unalmas, végtelennek látszó délutánon vettük elő egyszer a sakkot. Aladár megtanított játszani s én egy hét múlva már rendszeren vertem őt.

Mikor ezt megtudták, az anyja, egy sovány, őszülő asszony magához hívott:

- Hagyjon reá mindent. Aladárnak fáj, ha nem teljesedik az akarata. Maga okos fiu, tudja...

Megsimogatta a fejemet és én mélyen meghajoltam.

Azóta mindig az övé volt a győzelem.

Aladár azonban hamar megszokta ezt az olcsó dicsőséget s napról-napra éreztette velem a fölényét. Kicsinylő, hideg mosoly fogadott és az izgatott tornák után kinos csend remegett fölöttünk, melyben a szívünk dobogását is hallottuk. Az anyja rendszeren ott állt az ágynál s izgatott boldogsággal csókolta szájon a fiát:

- Te kis mester... Győztél megint.

Én ilyenkor zavartan hallgattam, vettem a kalapomat és mentem.

Künn a folyósón még hallottam, hogy nevettek. Engem nevettek? Nem tudom. De mikor az utcán a hűs levegő megcsapta az arcomat, sokszor gondoltam egy nagy végső leszámolásra, egy irgalmatlanul kegyetlen, véres letiprásra. Másnap azonban megláttam Aladár elaszott alakját, mosolyogtam az érzékenységemen s mély szájalommal, majdnem szeretettel nyújtottam a kezemet.

- Játszunk.

A lázas betegnek minden élettereje a játékszenvedélyben ujult meg és oszolt fel.

Most már nem unatkoztunk, mindkettőnk arca tüzelt a nagy indulattól. Az övé a becsvágytól, az enyém a szégyentől.

Igy lassanként ennek a háznak rabszolgájává váltam. A sikos parketten és esetlenül hajladoztam a háziak előtt, kik hideg jóindulattal váltottak velem néhány szót. Hiába tisztította és alakította anyám a ruháimat, mindig otrombább és ügyetlenebb lettem. A nyakkendőm vagy nagyon vastag volt, vagy nagyon vékony. De sohasem állt jól. Az asztalnál vagy keveset ettem, vagy sokat. Sokszor a poharat is feldöntöttem.

Mikor hazamentem arcomra szoritottam a kezeimet és mérgesen vettem magamat az ágyra. Azt hittem nem bírom ki sokáig. Később csalatkoztam.

*

Ma is úgy emlékszem erre a házra, mint ahol minden elefántcsontból, ébenfából és ezüsből van. A gyöngyházkagylók sejtelmes zugását még mostan is hallom. A kapualja ablakai finom zöld, sárgás és halvány-lila fényt szűrtek át s amint beléptem mindjárt két kő-óriás feje meredt elébem haragosan, morcosan. Minden, ami sejtelmes és nagyszerű volt, azt ebben a házban találtam föl.

Egyszer történetesen korábban érkeztem oda. A szobában ezüst ernyős lámpánál egy fiatal leány himezett, akit azelőtt sohasem láttam. Aladár nem volt otthon. Leültem az asztalhoz s hallgattam a csendet, bámultam a lámpát és a leányt, kinek halvány nyakát az ellenző fehér árnyékai csipkézték körül és úgy éreztem, hogy egy végtelenség óta ismerem azt az ismeretlent aki akkor tágra nyílt szemekkel nézett az én fájdalmas, szomoru arcomba.

Azóta mindennap találkoztunk és kóboroltunk a kertben, a tágas, kongó szobákban. Holdfényes estéken leült a zongorához s én fájó fejjel, sápadtan állottam a tündöklő, fekete szekrény mellett, melyből sirva fakadoztak fel a nagy germán koponyák, porladó szivek megelevenülő álmái.

Titkunkat nem tudta senki. Nagyon boldogok voltunk.

Egyébként minden a régiben maradt; én rendesen jártam Aladárhoz, sakkoztunk s mindig ő vitte el a győzelmet. Az iskolában megcsináltam a feladatát, mellette ültem, csaltam helyette is és talán el sem tudtam volna lenni nélküle.

Mikor igazán rabszolgája lettem e háznak, elfelejtettem, hogy az vagyok.

Rendesen késő este vetődtem haza. Az uton szaladtam, boldogan megvacsoráztam s kószáltam a nyári éjszakában. Aztán olvastam s gyakran három óraker is égett a lámpám.

Álmomból sokszor felriadtam. Felszakítottam az ablaktáblákat. Az éj fülledt volt; az ég téntafekete. Csak szögletében pislogott egy arany csillag, mint valami odatüzött drága ék. Körülötte halvány fényfoltok remegtek, mintha odalehelt aranyfüst nyomai lettek volna. Önkénytelenül is a titokzatos ház felé fordítottam a fejemet.

Az udvar mélyén a fehér orgonák virágoztak.

*

És ezt az álom-népes, csendes boldogságot egy sötét őszi délutánon - egy pillanat alatt elvesztettem!

Eljátszottam.

Ha e napra gondolok, újra oly izgatott és zavart leszek, mint akkor voltam és rendeznem kell a gondolataimat.

Aladár az utolsóban volt, az orvosok kimondották, hogy nem menthetik meg. Ő azonban még mindig a sakk szenvedélyén csüngött azzal a görcsös erővel, amelylyel a haldoklók utolsó pillanatukban paplanuk huzatába kapaszkodnak. Én természetesen továbbra is bohóca maradtam s türtem a szeszélyeit, a család hallgatag gúnyát, mint egy rabszolga. Csak otthon sirtam fel keservesen, a lelkem mélyéből. Mint egy megkorbácsolt rabszolga.

Még most is látom azt a szobát, amint az októberi nap fakó sárgaságában tündöklük. A barna, nagy, polituros butorok vakítóan csillogtak, fönn a pohárszéken pedig nyugodtan szunyókáltak a színes edények. Aladár a vörösbárony toló-széken ült s égő szemeivel az őszi délutánra, a lugas pirosuló leveleire bámult. Nagy fejében, melyet selyempuha szőkeség borított, nyugtalanul forogtak a láztüzes szemgolyók. Vézna testét szörnyű, ugató köhögés rázta össze s ő maga szinte eltörpült ijesztő, értelmetlenül nagy feje mellett. Homlokán hideg izzadságyöngyök. Arcán biborosan égtek a tüdővész alkonyrózsái.

Aznap, emlékezem, korán sötétedett. Délután három órakor már félhomály volt a nagy teremben s én úgy éreztem, mintha a nehéz égbolt búcsúzó őszi fényével, komor fellegeivel a szobára feküdt volna: elvette látásunkat, felkorbácsolta vérünket s eltompította eszünket... Sokszor azt hittem, hogy már az anyanyelvemet sem értem, oly idegenszerűen és zavarosan hangzott minden szó, ami abban a csillogó teremben elhangzott. Aladár a rendesnél is idege-sebb volt, fülhasítóan, sértően kacagott:

- Ne hagyd magad!

A szobában meleg volt; szédült a fejem. Egy gondolat villant meg előttem, de a másik pillanatban már kinyílt az ajtó s belépett Olga halványkék ruhában.

A játék tovább folyt. Aladár előtt egy csomó báb hevert. Összevissza huzogattam a figurákat, úgy hogy győzelme már biztos volt.

A végjátéknál tartottunk, amikor én kedvetlen szórakozottságomban egyik bábhoz kaptam. Aladár hirtelen felugrott s a kezemre ütött:

- Nem rajtad a sor!

Csend lett. Elsápadtam s az ajkaimba haraptam. Kóválygott velem a világ. Az egész ház, mint valami óriás hadihajó megindult s a vizen hánykolódó ember rémült bizonytalanságával az asztal párkányába kapaszkodtam. Egyszerre fekete lett előttem minden.

Aztán szédületes gyorsasággal gondolkozni kezdtem. A szemben levő tükörben láttam feldult arcomat, a győzelmére váró Aladárt s mellette az anyját. Kezem a sakkdeszkán járt, de nem tudtam, mit csinállok. Kábult és fáradt voltam s akkor úgy tetszett, mintha egy végtelenség óta ütött volna meg tanítványom, aki az én véreből, az én agyamból szívta életét, mindenét. S láttam magam is: ott ültem vele szemben, mint egy kitömött szalmabáb, mint az ő bohóca, cselédje, rabszolgája. S aztán sokáig néztem csontvázra aszott, tüdőtelen testét, porcogós kezét, mely leigázott, porba nyomott, mint egy fejedelmi vas-marok.

A fülemben harangzugást hallottam. Kezem tologatta a bábokat előre, hátra, hol jól, hol rosszul. Egyszerre aztán kétségbeesett elhatározásom támadt. E hustalan csontkoponyáról utoljára letéptem azt a hazug aureolát, melyet finom és fehér arisztokrata-kezek fontak köréje, hogy a földön marasszák...

Aladár kacagott. Anyja mosolyogva várta a győzelmet.

- Vigyázz! Sugta a fülébe.

S én akkor kiegyenesedtem. Görbedt gerincem merészen rázta le az alázatosság szolgáljarmát. Ebben a percben nem gondoltam semmire és senkire.

Végigsimitottam a homlokomat és lángoló szemekkel meredtem a sakkmező fekete-sárga tarkaságára. Agyamban haditervet kovácsoltam. Három lépés után már előnyben voltam. Szörnyű acélgyűrűt vontam ellenfelem hadsora elé, mely a kombináció szédítő merészségével s a logika vaskövetkezésével roppantotta szét egy vizenyős agy üres kapkodásait. A bástyák

keményen állottak, a futók serényen vigyáztak, a lovak, mintha fülüket hegyezték volna: minden báb a diadalmas gondolkozás s a szikrázó ész egy-egy epopeája volt.

Felemeltem homlokomat s kezem ökölbe szorult.

- Sakk!

Szólta Aladár és anyja boldogan mosolygott.

Én egy kibuvó mozdulatot tettem. Az utolsó rabszolga-lépést.

Mikor aztán újra rám került a sor, az agyamra ömlő vértől szinte vakon, az indulattól részegen, az öröm remegő kiáltásával szóltam:

- Sakk matt!

S lassan előre toltam egy parasztot...

KÁROLY APJA

Károly nagyon hasonlított az apjához. A teste, a lelke egy volt vele. Magas homlokáról, sas-szeméről mindenki az atyjára ismert. Az öreg Károly - őt is így hívták - egykor híres szobrász volt, kiről egy darab óta sem a társulattudósítások, sem a napilapok személyhírei nem hoztak semmi hírt. Pár év előtt még tagja volt több képzőművészeti és irodalompartoló társaságnak, azután megunta a tagsági díjak fizetését, zsémbelődött a türehtetlen reprezentálásokra és kimaradt mindenünnen. Az egyesületi könyvek nagy vonalozott lapjain kihúzták a nevét s szép betűkkel melléje írták: kimaradt.

Az öreg járása roskatag lett. Vésőit eldobta, szobrait és tervvázlatait felvitette a padlásra s a márványtömböket belepte a vastag, közönyös por. Házisapkát csináltatott magának s rogyó léptekkel, ásítózva járkált a kihalt portán. Mindenütt halálos csend volt. Fia Párisban tanult. A rendetlen műteremben nem csengett és kacagott a dallamos márvány, mely dacos kedvvel, de vajszerű lágyssággal engedett a tolakodó vésőnek. A legyek zsibongtak benne. Reggeltől estig tétlenül járkált a házban, mint egy nyugalmat nem találó vadállat s unalmában százszor is utba ejtette az elhagyott műtermet. Mindennap eltávolított valamit belőle. A multtal való szakítás lassan, de végzetesen és halálos bizonyossággal következett be. A mintákat összetörte, a fehér, könnyű munkakabátokat elajándékozgatta s végre az egész termet átalakította kártyázó szobává. A régi barátait unta s azok viszont őt nem állhatták. Talált helyettük olyanokat, akik százával ajánlkoznak az összetört nagyságoknak: dologtalan pénzkirályokat, tartalmatlan naplopókat, magához hasonló szerencsétlen kiábrándultakat, akikkel borozgatva eltölthette a végtelennek látszó napokat.

- Te Károly!... szóltak hozzá a nyugalmazott bankigazgatók, míg az öreg művész lassan, szomorúan bandukolt hazafelé.

*

Fiát nagyon szerette. Zsenge gyermekkorától fogva vele beszélgetett és ő vezette be őt a művészet titkaiba. Diákkorában nagy sétákat tett vele a szagos mezőkön, az ébredő tarlókon s lelkesedve magyarázta neki, mint szelidíti meg a diadalmas ember a makrancos göröngyöt. Megvárták a nap felkeltét, aztán hazamentek. A parasztok idegenkedő tisztelettel emeltek kalapot a két furcsa, zakó bársonykabátban járó uriember előtt s titokzatosan sugták egymás fülébe:

- A művészek...

Reggel otthon, a kertben megteáztak, azután felkötötték poros, fehér kötőjüket, s füttyülve, oly könnyedén, mintha csak kőművesmunkát végeztek volna, vágták a fehér, csengő anyagot. Eközben a park lombjaiban felébredtek a madarak s az első madárszóval rendszerint belépett Károly anyja, hogy köszöntse a javíthatatlan reggeli munkásokat. Az öreg, ha jól vált le a törmelék, kacagott, mint egy pákosztos diák s bukfenceket hányt a földön. A kopott szalonkabát csupa por lett. A cigarettafüsttől alig látták egymást.

*

Négy év után először lépett a fiatal Károly a szülői házba.

A hosszú, fekete redingotban soványabbnak és sápadtabbnak látszott, mint azelőtt s úgy tetszett, mintha valami szigor borulna sötét fürtei közül kikandikáló nagy homlokára. Orra nyultabb s arca férfiasabb és erősebb kifejezésű lett. Szemében tetterő égett. Az öreg közönyös dolgokról beszélgetett vele, míg a kocsi hazafelé gördölt.

- Mennyit költöttél?

Károly a viszontlátás izgatottságától alig jutott szóhoz s röviden, határozottan felelt.

- Haza hoztad a sárga plaide-et?

- Vezettél könyvet a napi kiadásaidról?

Károly összerezsent s meglátszott rajta, hogy másról szeretett volna beszélni. Minden porcikájában még a lázas párisi év művészi izgalma vonaglott.

Mikor a kocsi megállt, a zöld vaskapu alatt, anyja kitárt karokkal repült elébe.

A kertben terített asztal várta őket vacsorára.

*

A fiú rémülve, először hitetlenül, később elborzadva tekintett apjára. Majd sajnálta, majd megvetette. A műteremben gyakorta megfordult s órákig ült egy helyen, míg magára lehetett. De amint jöttek a barátok, elment hazulról, mert velük is éppoly szívesen beszélgetett, mint apjával. A város másik részén rendezett be magának egy kis műtermet. Ha hazament, atyja minden mozdulatában és szavában talált valami gáncsolni valót, valami alantast és nyárspolgárit. S gyűlölni kezdte őt. Érezte, hogy ezek a néma-tétlen napok őt is meg fogják látogatni s összeborzadt.

Egyszer este elvitette az apai házba bőröndjeit, hogy párisi csecsebecségeit és szobrait megmutassa. Azt hitte, ezekkel felrázhatja apjának lelkét. Beszélt a francia bronzszobrokról. Lemaire-ről, dicsőítette Rodint, - mindhiába. Az asztalra rakta a fényes csinos és drága szobormásolatokat.

Az öreg unta magát. Csak látta, de nem nézte a kis márvány-tömböket. Cukrot kért a teájába.

Károly a farnesei Herkulest vette ki, boldogan magyarázta neki az anatómiáját. Csakugyan fölséges jelenség volt. A fáradt bajnok komoran, erőteljesen dőlt az oszlopra. Izmai hullámsan dagadtak s örök életkedvet leheltek. Látszott, hogy még annyi munkát elbirt volna, mint amennyit eddig elvégezett. Alig birt szóhoz jutni.

- Ó, mi művészek is ilyen Herkulesek vagyunk! Én is ezt éreztem, mikor elfáradtan ledőltem a párisi mansardeom szűk ágyára. Ilyen pihenést nem lehet ingyen venni. A hivatalnok, a napszámos nem így pihen. Tudják is azok, mi a nyugalom. Dehogyan tudják! Csak a Herkulesek tudnak így komoran, így istenien tétlenkedni, akik elvégezték tizenkét munkájukat s bánatosak, hogy vége van hatalmas erőfeszítésüknek. Ó, nézd apám, ezt az... ezt az Istent. Ez Zeus fia...

Sokat beszélt még a Louvreról, művészbarátairól, a színházakról, nagy terveiről, s főleg a mai kor hitvallásáról: az emberben élő erőről, mely egy új kort nyit meg s hatalmasabb ujitásokat hoz a szellemvilágba, mint a francia forradalom egykoron a társadalmi életbe. A tekintély, a pénz, a hírnév, semmivé fog törpülni e szó előtt: energia. Ez a boldogság, ez minden. Királyok fogják porba vágni érte silány koronájukat. Szavait mély csend követte.

Károly komoran ment el műtermébe.

*

Ezután a szülők már bizalmatlanul tekintettek fiukra. Különösen az apa. De azért most is szerette. És tisztelte. Az összetört, tehetetlen, sokat evő és sokat alvó ember félt ettől a világban nagygyá nőtt óriástól, kit maga nemzett. Félt a saját véréből. Eszébe jutott a hitrege Zeusa, aki atyját megölette s aztán a trónjára lépett.

Minden bizalmas közlekedés megszakadt közöttük s csak a mindennapi dolgokról beszéltek egymással. A fiu oly fölényel szolt hozzá, mint egy öreg, derék inashoz, aki a családhoz tartozik.

Sokszor azonban nem is felelt együgyü kérdéseire. Az anyja sokat sirt. Kísérletet tett, hogy a két embert közel hozza egymáshoz, mert nem látta, hogy milyen nagy ür választotta el őket. Azt hitte, hogy csak idegességről és szeszélyről van szó. Kedvébe járt fiának s sirva panaszkodott, hogy apja elkeseredésében minden nap leissza magát s akkor hangosan zokog.

A fiu némán meredt maga elé s azt mondta, majd keres módot, hogy meggyógyítsa őt.

*

Nagyon szenvedett. Sokat virrasztott, szüntelenül töprenkedett és kételkedett. Pillanatokig azt hitte, hogy atya még él. Mert az ilyen életet halálnak tartotta. A rothadás büzeit érezte közelében. A pityókos öreg gyakran eléje támolygott álmaiban is, amint majszosan, mint egy rossz gyerek, hempergett a füben, sáros ősz hajjal, egy boros üveget lóbázva sovány kezében.

Ilyenkor fölugrott az ágyból, fölrántotta az ablakot és segítségért akart kiáltani. Torkán akadt a szó; homloka kopogott és lüktetett. Félt, hogy megőrül. A fejét belemártotta az udvarból hozott jeges vízbe s hóval dörzsölte le lázas testét. Megsemmisülve nézett a nyugalmas nagy aranycsillagokra s alig várta, hogy jöjjön a reggel ködével, zajával, kocsizörgéseivel. Később nem is kísérelt meg lefeküdni, meggyújtotta lámpáját és cigarettázott. Valahogy meg akarta menteni azt az iszákos, agg művészt.

Nem sikerült semmi sem. Mikor elzárták előle az italt, a vén cselédnek odaadta az aranyóráját, csakhogy bort kapjon. Ujabban pálinkára is rákapott.

Egyszer reggel felé láz-kinos, hosszú virrasztás után vigan ugrott föl Károly a karosszékéből, mint akinek egy pompás ötlete jön. Elsápadt. Az eszme lassan érett meg agyában. Egy pillanat előtt még valami halvány, öntudatlan derengés volt s most már vakító, gyilkos világosságban állott előtte.

- Vagy... - dadogta halványan. - Az ajkai idegesen reszkettek.

Sietve megmozdott, szépen megfésülködött, s kiment a parkba. Megvárta atyját, míg felöltözködött s boldogan átölelte.

Beszélni kezdett vele.

*

Az öreg ember értelmetlenül mosolygott fiára, mint a rosszakaratu, ostoba emberek, az idealisták lelkes beszédére. A borszag dőlt a szájából. A fiu szomoruan beszélt hozzája. Megfélemlítette. Erélyesen lépett föl. A megvesztegetett cselédek elbocsátotta, ágyát apja szobájába vitette s az egész ház vezetését magára vállalta. Semmi szeszes italt nem adatott neki. Nagy tekintélyre tett szert s apja úgy félt tőle, mint a kutya a gazdájától.

Az öreg magába szállt, zordon lett. Keveset evett, nem dohányzott s lassan visszanyerte öntudatát. Korán kelt, ide-oda lézengett, míg fia a padon francia könyveket olvasott. Halálosan unatkozott.

Károly eleinte alig mert atyjára nézni. Annyira sajnálta.

Aztán lassan közeledett feléje s megsimogatta ősz haját, mint az engedelmes gyermekeknek szokták. Az ősz hálásan nézett rája s bizalmasan és - annyi idő után - őszintén beszélt a fiával. Görcsösen magához ölelte. Türelmetlenségről, unalomról és ismét unalomról beszélt neki s

kért tőle - bort, nagyon sok bort. Fehéret, vöröset. Olyat, mint a vér. Vagy pezsgőt, amely habzik, zenél és gyöngyöz és friss pezsgéssel muzsikál a hideg poharakban. Pálinkát, amely olyan kellemesen döng a fülünkben. Rumot, sötétet, vérvörös rumot, amely trombitál... Károly összeráncolta borzas szemöldökét s az öreg ijedve dőlt hátra, mert azt hitte, hogy nyomban megüti. Fia azonban komolyan és szeliden intette. Krisztusi szelidséggel feddette a fölemelt mutatóujjával. Megfogta remegő kezét s vigasztalni próbálta. Beszélt jövő életükről, mikor újra kijárnak majd a mezőre és vésőcsengés fogja zajossá tenni a néma házat.

Az öreg sirt.

Mikor lecsillapodott, azt mondta, hogy gyengének érzi magát s szeretne lefeküdni. Csakugyan egész nap fáradt és kimerült volt.

Károly másnap már vezetgette a kert kavicsos utjain. Könnyű földadványokat adott föl neki. Futtatta, ledörgölte érdes, hidegvizes ruhákkal.

De apja ereje és életkedve mégse tért vissza.

Egy este arra a gondolatra jött, hogy megkedvelteti vele a kerékpározást. Ugy gondolkodott, hogy ezáltal nemcsak erőt gyűjt, de ha sikerült megszerettetni vele, azt is remélte, hogy teljesen leszokik káros szenvedélyéről s visszavezetheti őt az életbe s talán abba a légkörbe is, mely egykor egyedüli eleme volt. Orvosi könyvekben, psychopathologiai szemlékben sok oly esetről olvasott, mikor egy erőszakolt, mesterségesen növesztett, jóirányu szenvedély legyőzi a károst, a rombolót s a beteg teljesen meggyógyul.

Rögtön megrendelt két óriási versenygépet.

*

Pár nap múlva a reggeli szürke órákban már tanította kerékpározni. Először igen lassan ment a dolog. Az öreg letaposott cipőivel fonákul hágott a kengyelre s ügyetlen, lötyögő lábai gyakran a kerekbe keveredtek. Egyszer úgy leesett, hogy majdnem elájult s másnap a viláért sem akart a nagykerékü, zugó szörnyhöz közeledni. Végre csellel fogott ki rajta Károly. Megígérte neki, hogy kap egy pohár bort, ha engedelmesen tanul, sőt pezsgőt is ígért neki, ha egyszer majd elhagyja. Összeszorított fogakkal és lihegő mellel kapaszkodott rá a nyeregbe s bámulatos szívóssággal írta a lefurkózott porondra a köröket. Szépen haladt s kedvét növelte, hogy fia megtartotta ígérését. Az országuton vak sebességgel nyargaltak. Az öreg sokszor elhagyta a fiát.

Egyszer valahogy kezébe kapott egy nagy üveg rumot s két hajtásra teljesen kiitta. Kábultan rogyott le a divánra és hányt. Oly rosszul lett, hogy orvost kellett hivatniok. Az orvos chlorál-hydráttal mesterséges alvást igyekezett előidézni. Minden kísérlet sikertelen volt. Üldözési rohamai jöttek. Félt mindenkitől. Azt hitte, hogy bőrén egerek, békák és tetvek másznak. És sirt, zokogott, bőgött. Az ágyneműit, az ingét föltépte, félt a megfulladástól s a haláltól. A fiát ölelte meg egyedül.

Azt szerette. Megismerte. Látta, hogy ez ő. A szobrász. A művész. Az új életre kelt istenember. A jobb fele. S mostan a reménysége. Károly megtudta az orvostól, hogy nincs semmi reménység. Azt tanácsolta neki, hogy vigyék szanatóriumba.

- Azért, mondotta, mindent meg kell próbálnunk. A baj alapos gyógyításáról természetesen szó sem lehet, legfeljebb csak halálos kinjait enyhítjük. Pár hét múlva ugyanis vége mindennek. Egyébként...

Az orvos vállat vont. Károly határozatlanul meredt a padlóra. Azután elvált az orvostól s újra bement a betegszobába, honnan csuklás, hörgés, üvöltés hallatszott ki. Anyja kétségbeesetten törte a kezét s jegestömlőt rakott a beteg fejére. Az öreg a padlóra vágta és kacagott.

Mikor Károly belépett, elcsendesült és bánatba merült. Ujra elfogta a sirás s mint az örültek a lucidum intervallumban, látta magát undok, állati betegségében. Fiát úgy magához ölelte, hogy majd megfojtotta.

- Mentsetek ki ebből a szemétből... Vigyetek kifelé... kifelé... mint a forgó, nagy kerékpárok... A hosszú, hosszú küllők... Ki... ki, ki innen.

Károly kiment a folyosóra.

Némán, gigászi árnyak közt gubbasztottak a nagy versenygépek. Óriásiaknak tündek most neki. Táltosoknak, acélsárkányoknak... Megolajozta mind a kettőt, szétszedte, kitisztította. Azután újra a betegszobába ment.

Mikor feküdni tért, még egyszer megnézte a kerékpárokat. Mozdulatlanok voltak. A szobából a kifáradt beteg egészségtelen, sipoló hörgése hallatszott. Sötéten nézett az ajtóra. Aztán megveregette a gépek nyergét, mint ahogy az induló jockey-k kényes telivér paripák nyakát szokták, versenyek előtt.

*

Másnap indultak kifelé. Károly egész éjjel nem aludt semmit. Anyja éjfél tájban még hallotta izgatott lépéseit, aztán elfáradva lefeküdt s mély álomba merült. A beteg lélegzet nélkül aludt; a lázfoltok eltűntek arcáról s élettelen, lárvaszerű, petyhüdt fehérség suhant rá. Az ajtó nyitva maradt.

A fiu majd a pincében, majd a padláson botorkált. A pincében egy pókhálós, zöld üveget kotort ki a homokból. A padláson előkereste apjának fehér dolgozókabátját s ő is magára öltötte azokat a ruhadarabokat, melyekben egykor együtt dolgozott vele. Sok helyen lyuk tángott rajta. A moly ette ki. Erős naftalinszag terjedt a szürkülő padláson. A szegény, vékony, szenvedésektől gyenge fiu rádőlt egy oszlopra, hogy el ne essék.

Aztán lejött. Fehér, könnyü ruháit meglebegtette a hajnali szél.

Egy cseléd kinézett az ablakon s hirtelen ijedve csapta be. Azt hitte, valamilyen kísértet jár az udvaron. Ez a fiatal-öreg arc a reggeli levegő fagyosságában nagyon hasonlított az apjáéhoz.

Az öreget fölkelte. Fáradt és halálosan kábult volt, de amint fülébe sugta, hogy kifelé mennek, rögtön föleszmélt és öltözködni kezdett. A fehér ruhák oly jól illettek megtört arcához s ősz hajával, fáradt, nagy szemével egy dekadens művész agyrémének tetszett. A fejére egy horpadt kürtő kalapot nyomott s lementek a kertbe. A kerékpárok készen állottak.

Először kérdezősködött, hová indulnak s nem akart engedni. De mikor a fia kihuzta a méreg-erős pálinka dugaszát, egyszerre talpra ugrott s fűtülni kezdett. Végtelen erőt érzett karjában és lábizmaiban. Először Károly ivott, azután ő. Sokáig, nagyon sokáig. Ugy vette le szájáról a palackot, mint a piócákat a husról. Letépte. Azután elindultak.

Rohantak és nem szóltak semmit. Éj volt még. Ember nem járt az utcákon s haladtak eszeveszett nyargalásban. Sokszor átugrottak egy-egy követ, mintha csak hitvány kavics lett volna. Az öreg később ellökött egy kis gyermeket, de tovább vágatott anélkül, hogy a gépnek valami baja is esett volna.

Kiértek a nagy, hamuszínű mezőkre. Járatlan utakon suhantak tovább, a sikamló óriási kerék-párok zugtak, mint valami hatalmas acéllegyek, melyek a kelő nap lámpása felé igyekeznek. Csak a mellük lihegése hallatszott.

A nap a felhők mögül kibujt. Rózsás sugarai úgy ágaztak szét, mint a csillogó hosszú küllők. Egy fellegalak sapkát viselt. Hosszu, lelógó lába mozgott, mintha a vörösen izzó nap körül ingó küllőket taposná. Mentek s az ut porzott a gummihártyák alatt.

Az öreg szép lett. Erélyes. Az az állati vonás, amely az utolsó években elrutította természetől fogva művészi arcát, teljesen eltűnt s inkább degeneráltnak és szenvedőnek látszott. Annyira kapkodott a kengyelek után, hogy vékony cipője levált és meztelen, véres lábakkal kapaszkodott az acéltaposóba. A fia izgatottan nyargalt nyomába s homlokáról csurgott a víz. Csöngetett és kiabált, hogy álljon meg, de ő csak haladt tovább. Nem birt vele tartani. Már egy fél óra óta erőlködött, hogy utóljérje. Mind hasztalan. Husz-harminc méterrel mindig előbbre volt.

Vágtattak...

Károly figyelt. Egyszerre megállította gépét. A fék korgott, s ő féloldalt esett le. A gép kerekei összetörték, küllői meggörbültek, de hirtelen talpra ugrott. Ledobta kalapját s kimeresztett szemével nézte apját amint rohan tovább. Utána kiáltott:

- Hahó, hahó! Előre!...

Egy fához kapaszkodott, hogy el ne essék.

A nap kibukkant és olyanféle világításban volt előtte a mező, mint midőn a sötét szinpad egyszerre megvillan kék, lila, és vörös görögtűzben. Távolban álltak a hegyek s előttük a mély, hűvös folyó.

Atyja gépje egyszerre föl pattant s magasra, hihetetlenül magasra ugrott, mint valami óriási bolha. A folyó felé futott. Homályos, vak porfelleg takarta el. A fiú térdre ereszkedett. Mozdulatlan volt, mint egy szobor. Az öreg ment, rohant, vágtatott. Károly fülelt. Már a zajt sem hallotta. Tudta, hogy valaminek történnie kell. Fölállott, hogy jobban lássa. A gép kavargott s egyszerre egy arcot látott a levegőben magasan, hihetetlenül magasan. Az apja volt. Széttérpesztett lábakkal, a rózsaszínű égre forgó véres szemekkel esett a medernek kék, reggeli ködben fürdő vizébe. Nagy szemrehányás intett ki szeméből.

A fiú mosolygott. Nyugodtan fordult vissza.

LIGETI ZENE

A fiatal fák közt ábrándosan csavargott a léha és kedves ligeti zene.

A fehérre festett padon egy fiatal ember aludt. A támaszkodónak dőlve, halálos fáradtan engedte át magát a nehéz tavaszi álomnak. Sárga és éhes arcán undor fakult s látszott, nagyon boldog lenne, ha sohasem ébredne föl. A tiszta, lombokon szűrt levegő vékony nyakán át szorgalmasan ömölt a sorvadó tüdőkhöz, hogy a lesóványodott tagokba piros, egészséges vért küldjön. A picike üterek is vidoran ketyegtek. Csak az arc volt petyhüdt és sirbavágyóan szomorú. Szája kinyílott. A világoszöld árnyékban mély, fekete lyuknak látszott.

Ez az elkinzott, szegény alvó egy nyájas és nagyon szomorú csavargó volt. Olyan fájoan tudott nézni, hogy szinte bocsánatot kért a szemével, amiért világra született. Az igazat megvallva, maga is jobban szeretett volna már egy olcsó és becsületes fakoporsóban aludni, mint a hónapos ágyán, a Kissalétrom-utcában. Mert a csavargó már nem is akart semmit sem ezen a világon. Csak pihenni. Utálta az ágyát is, ahol hajnalban egy sovány és fakó paraszmacska kétségbeesett nyávogással köszöntötte s ezért gyakran aludt a ligetben, kemény padon, zöld, lélekző lombok között.

Most is a könnyű és léha ligeti zene ébresztette föl. Fölnyitotta szemét, de olyan zavart volt, mintha berugott volna a sok-sok tavaszi levegőtől. Nézte a tavaszt, amely kavicsos utakon, ábrándos zeneszónál lejtett elötte s nem törődött azzal, hogy egy embernek, aki véletlenül ott volt, pár hónap múlva a köztemetőben vetnek jó puha, fekete ágyat. Szegény csavargó nem is érezte a tavaszi káprázatot. Lehajtotta fejét s azt hitte, késő szomorú ősz van. És hiába nevetgélte körülötte a zöld, szikrázó reggel, úgy bámult rá, mintha fáradt, szeptemberi alkonyat lenne.

Lassanként ébredt föl. Először a szeme, azután a keze, majd elzsibbadt és a padhoz fásult háta is. Mikor végre egész testén átfutott az ébredés józanító árama, kinyújtózkodott és a magasba nézett.

Egy szomorú fűz hajolt rá.

A csavargó tátott szájjal és pityergő arccal bámult a magasba:

- Szomorú fűz.

Sehol máshol, ameddig a szeme elért, nem látott a ligetben szomorú fűzet. Poros, szelíd akácok, elegáns nyárfák, önérzetes bükkök sorakoztak egymás mellé, de szomorú fűz sehol. Csak éppen ő felette busult nehéz, fájdalmas melankóliával, mint egy harmatos tavaszi leány, aki vigasztalóan vállaira engedi hosszú, zöld fűrtjeit, mintha lopva arcához akarna érni, s nagyon finoman, és kecsesen letörülne róla az éjszaka árnyékait.

A csavargónak ez is fájt. Valami hideg borzongás szaladt végig a hátán arra a gondolatra, hogy egész éjjel e siri fa alatt pihent, akár egy halott és töprengeni kezdett. Miért ült a szomorú fűz alá? Miért kellett éppen e padra támoynia, mikor annyi más hűvös, kedves fa emel lombsátort a ligetben szegény, éjjeli vándoroknak? A csavargó hunyorintott egyet s valamit mormolt, olyanfélét, hogy minden úgy van legjobban, amint a véletlen bölcsesége rendezte. Azután lassan és szerényen csurogni kezdtek a könnyei.

A ligeti zene pedig pattogva, könnyedén tovább szólt. A liget is ébredezni kezdett már. Fiatal asszonyok suhantak piros reggeli pongyolában, a tóhoz, hajnali fürdésre. Finom, sápadt legénykéek jöttek kialudtan, könnyedén fütüreszve. A locsolt téren zajos uri társaság reggelizett. Parfümös asszonyoknak finoman és előkelően udvarolt egy föltünően fiatal tábornok. A kék levegőbe határozottan furódott a drága cigaretták füstje.

A csavargó most már összebarátkozott a homálylyal és a szomoru fűzzel együtt szomorkodott. Lomhán nézte az életet és hallgatta a zenét.

A részegítő könnyü tavaszi muzsika lassan a fejébe szállt. Izmai acélosak lettek. Szemeiben kigyulladt a tűz. Fájni kezdett neki a sok vidámság. Vigyorgó napfoltok táncoltak előtte. Éles kacajok szurták az agyvelejét. Összeszorult a torka.

A téren egyszerre hangos gyerek-zsivaj harsant föl. Vagy tiz gyerek jött ki a villákból megfésülten, tisztára mosdottan, ruganyos, merész lépésekkel. Tiz kis vasgyuró. Mindegyik kövér és egészséges. Némelyiknek, mintha már enyhe kis pocakja is lenne. Mintha már az aranyláncot is lehetne látni a mellényükön. Ezek azok a fiuk, akikre az apjuk évente egész kis vagyont költ. Azért oly merész és vad a szemük. Azért néznek reá oly sandán. Az orruk a karvalyé, az arcuk az éhes vércsée. Ezek fogják egyszer megfojtani az ő sápadt, csenevész fattyait.

A csavargó szédült.

- Ha most idejönnének...

És csakugyan jöttek. Mind a tizen. Pokoli zsivajban, örült karikapattogás között, hancurozva érkeztek az árnyas szomoru fűz alá. Az egyik egyenesen a padra ugrott. A többiek a csavargó háta mögé telepedtek. A zene csufondárosan cincogva sikoltzott s minden üteme lázas istenkáromlás és örület volt már. Az erős, kövér uri gyerekek meg beléje csimpaszkodtak, mint a nadályok.

Szédült. Homlokán kidagadtak az erek és torkaszakadtából ordított reájuk:

- Takarodjatok innen!

A gyerekek összenéztek. A csapat fele ijedten megszökött, a többi azonban csoportba verődve ingerkedni kezdett vele. Egyik a karika hajtóját hajította feléje. Másik követ dobott a padra. Egy szőke, kövér tornainges pedig alig két lépésnyire tőle reáöltötte a nyelvét.

Mindössze négy éves lehetett. Fehér, tejbe mosdatott pimasz kis arca vigyorgott. A csavargó tántorogva állott föl. A csapat futni kezdett. Ő azonban utánok vetette magát és a tisztás szélén utól is érte őket.

Sovány keze belemarkolt a szőke, lobogó fürtjeibe és rázni kezdte. Azután arcul ütötte. Erősen, mintha egy kemény, izmos férfit ütne meg.

Vad ordítás reszketett át a ligeten.

A csavargó füle csengett és szeme káprázott. A ligeti zene léha akkordjai s a kábitó gyermek-visongás egy zürzavarba olvadt. Csak azt érezte, hogy végre boszut állt sok-sok szenvedésért, hosszú évek irtózatoss nyomoráért s kevés örömben vert a szive. Édesen és fáradtan lihegett.

Aztán azt látta, hogy egyszerre egy forrongó csoportosulás közepében állott. Bősz apák ugortak eléje egy ingben, hanyag reggeli pongyolában, kipirultan. Dühösen ordító szájuk köpték rá a szitkot, a szavak moslékját, a szemetet.

De ő csak mosolygott.

Végre jött a rendőr.

A csavargó bánatosan, lassan indult el a tavaszi fák között.

Léha és kedves ligeti zene kísérte.

ILIKE AZ ASZTALNÁL

Ilike négy éves. Ilike az asztalnál ül a keresztmama ebédlőjében. A virágos vázák, a fehér és fekete torták közül sápadtan kandikál ki szőke feje, amely olyan, mintha félig porcellánból, félig cukorból lenne. Két okos és hidegkék szeme lelkesen bámul. Ha lehunyja, hasonlít a komoly és illedelmes alvóbabákhoz.

A délután ideges zavarban mult el. Alig ebédelt meg, a bonne a kisszobába cipelte és fejét sokszor egymásután belemártotta a gőzölgő vízbe. A víz sütötte és a szappan-hab huncutul csipte a szemét, úgy, hogy sokszor kellett hunyorgatnia míg újra látott. Arra is emlékezett, hogy a padlón széles aranytócsákban folyt össze a napfény. Azután a tükör elé állították. Itt a bonne elővette a mama fehér fésűjét és sokszor egymásután végigtépte nedves hajtincseit s ez nagyon, nagyon fájt, még szíszegett is belé. Végül készen lettek, beültek egy kocsiba és a keresztmama lakomájára mentek. Félnégy lehetett.

Ekkor már az utcákon csokoládészinű félhomály derengett. Ilike sajtó fejcskáját a kocsi ablakához nyomta s nyugtalanul nézte az elsuhanó házakat. Füle pirosra gyulladt az izgalomtól. A sötét kocsiban úgy tűnt, mint két picike láng. Szeretett volna sirni, de félt, hogy a mama megharagszik és ő sajnálta a mamát. Hogy ne okozzon neki fájdalmat, inkább dobolt az ablakon és nagyokat és őszintéket nyelt.

Mire megérkeztek, már gyújtogatták a lámpákat. Fekete hideg délután volt, korán sötétedő. Ilike bement a szalonba, ahol sok asszony, leány és fiú lármázott és megállt a piros szőnyeg közepén. A fiatalemberek felugráltak, kezét csókoltak a mamának, de őt nem vette észre senki. Percekig állt így duzzogva, várakozva és kémlelődvé. Végre Tusi, az unokanővére észrevette:

- Hogy vagy Ili? - kérdezte tőle és tovább ment.

Ilike felelni akart, de nem jött szájára szó. Zavarban volt és nem értette, miért kérdeznak tőle oly dolgot, melyre úgy se várnak feleletet. Toroka összeszorult a méregtől. Fájt neki, hogy mind jól mulatnak nélküle is. Már a mama se törődik vele. A leányok Ibi, Iki és Mary ott ülnek a tea-asztalnál két katonatiszttel és reá se hederitének.

A bonne megfogta kezét.

- Allons ma chère...

A zöld divánra ültette. Ilike nézte a lányokat. A katonatisztek cigarettáztak és udvaroltak, különösen Ibinek, aki a legyezőjével hadonászott s folytonosan kacagott. Egyik hadnagy, a szőke bajuszu, ritkábban szólott, de mihelyt kinyitotta száját, a leányok majdnem szét-pukkadtak a nevetéstől. Most is mondott valamit. Elkérte Ibi legyezőjét és legyezni kezdte magát. Ilike erősen figyelt.

- Szép legyezője van, - folytatta a hadnagy és eltorzította arcát.

Ujra viharos kacagás.

- Rudi, magából gyönyörű leány lenne.

- Igen? Ezt már sokan mondták nekem.

Szavai most is harsogó nevetésbe vesztek. Ilike azonban az egészszéből semmit sem értett. Miért kell ezen nevetni? A hadnagy a levegőbe dobja zsebkendőjét s a lányok újra kacagnak. Ilike előrehajolt s zsongó fejcskáját képtelen gondolatok szorongatták és szégyelte magát butasága

miatt. Közben a zavar egyre nőtt. Rettentő sokan jöttek. Először egy sápadt nagyorru hölgy, az urával, egy vörösszakállas kövér ural. Azután sok-sok leány és még több fiu. A lárma már olyan nagy volt, hogy egymás szavát sem értették. Mindenki beszélt és senki sem figyelt. Zongoráztak, hegedültek, énekeltek, füttyültek, kukorékolnak és sipoltak. A sápadt kisleány pedig reménytelenül sóvárgó szemmel várta, hogy végre észrevegyék.

Ilike torkát már a sirás fojtogatta, mikor a keresztmama kézen fogta és bevezette az ebédlőbe, ahol egy hosszú fehér asztal volt felterítve lakomára. A többiek ott ültek mind. Ilike a mama mellett kapott helyet. Itt már kissé érdekesebb volt a társaság. Közvetlenül előtte ott csillogott a tortakés, amit kezébe is vett, de a mama nyomban letétette vele és így csak az angyalos tányérba gyönyörködhetett. A többiek különben épen olyan értelmetlenségeket beszéltek, mint előbb. Egy pufók zöldruhás hölgy, aki - mint Ilike észrevette - a békához hasonlított, állandóan a rokonairól fecsegett. A másik mindenkitől azt kérdezte, hogy érzi magát, de akárcsak Tusi, nyomban el is fordította fejét. Ez a hölgy most a mamához fordult:

- Hogy van a kicsike?

- Köszönöm, elég jól.

- Csak el ne rontsa a gyomrát...

Ilike nézte a nénit, a sok tarka ruhát, a színes tortákat, a tányérokat és türelmetlenül feszengett a székén.

A néni beszédén annál inkább csodálkozott, mert látta, hogy az ozsonnán ő eszik legtöbbet. A többiek is borzasztó sokat ettek. Megitták a haboskávét, aztán jött a pecsenye, a torta, a gyümölcs, a sajt és még mindig nem laktak jól. A zöld ruhás hölgy, akinek mindenki azt mondta, hogy a nyáron Marienbadban tetemesen megszoványodott, már harmadszor vett a habostortából. Egyébként még nagyobb zaj volt, mint ozsonna előtt. Most az öreg urak már kurjantottak is. A kövér körszakállas bácsi pedig kezében egy pohárral felkelt és beszélni kezdett. Ilike nagyon figyelt, de egy szót sem értett belőle s nem tudta, haragszik-e a kövér ur, vagy csak bolondozik? Száját szélesre tátotta. Homlokát előntötte a vér. Kiabált. Az apához hasonlított, mikor szidja a cselédeket. De a többiek mosolyogva néztek rá és nem sirtak, hanem integettek, helyeselték és zörögtek a villáikkal. Ilike hol a kövér urra, hol a vendégekre nézett. Nem volt tisztában, nevetni kell-e, vagy sirni? Az orra viszkedett, szemei égtek s a mellét valami különös félelem csiklandozta. Künn a konyhában pedig a villamoscsengők szüntelenül berregtek. Cselédek jöttek-mentek, ajtók csapódtak. A szavak, hiába próbálta elhesselni, mérgesen zümmögtek szája körül, mint a darazsak. Füle csengett. Azután a kövér ur magasra emelte poharát és kitört a beszéd, a kiabálás, a vendégek felkeltek, az üveg-tányérok újra úgy csörömpöltek, mintha millió apró szilánkra törtek volna. Egy fiatal ur a zongorához ugrott és dühösen rácsapott. A bus macskazenébe örült összevisszaságban hangzott belé az urak dörmögése, a lányok és asszonyok vihorászó sikoltása.

Ilike fel akart kelni, de nem birt. Ijedt, kék szemeit rémülten jártatta körül a szobán. Arca halálsápadt lett.

- Hisz ezek bolondok! - Gondolta magában. - Hisz ezek egytől-egyig meg vannak örülve...

Aztán torkaszakadtából elkezdett sirni.

A KÖVÉR BIRÓ

Nyári délben az alvó kisváros félreeső utcáiban szoktuk megvárni. A napszurásos, fülledt melegben a lovarda eresze alatt összedugtuk izzadt fejünket és sápadtan, lüktető halántékkal hallgattunk. Mikor elharangozták a delet, a törvényszék hűvös kapualjából pontosan és végzetesen kiduzzadt a kövér biró hordószzerű potroha. Ilyenkor egyikünk, többnyire a feketére sült Vékony Pál, elordította magát:

- Jön a kövér biró!

Erre még inkább odalapulunk a lovarda kapujához. A döbönt csendben csak szívünk viharos kalimpálása hallatszik. Nemsokára már az aszfalt is összerezdül, ami azt jelenti, hogy mindjárt előttünk dübörög el a kövér biró. Egy pillanat és már előttünk is van. Porszinü nyári ruhát visel, domboru hasán vastag aranylánc, ujján zöld pecsétgyűrű, kezében sárga nádbot.

Vörös homlokáról keskeny patakokban ömlik a verejték. Apró vakondok-szemei a hájpárnák mögül különösen pislognak ránk. Mindnyájunkban forr a harag, de félünk és a gégénk úgy összeszorul, hogy kiáltani akarunk.

Csak akkor tör ki a dühünk, mikor már tiz-husz lépésre fujtat tőlünk.

Ilyenkor valaki felragad egy göröngyöt.

- Vágd utána! - Kiáltjuk mindnyájan és ösztönszerűen körbe fogjuk, hogy bátorítsuk.

- Üsd agyon!

- Ne sajnáld!...

A göröngy merész ivben repül feléje és széttöredezve pukkan szét az ezüstös nyári porban. A szeplős Torday, akit az iskolában pulykatojásnak csufolnak, felajzza parittyáját és búcsuul utána küld még egy színes kavicsot. A kövér biró ekkor hátrafordul. Egy kicsikét hunyorog a napfényben, azután lassan tovább megy. Mi meg kuncogva és dühösködve vitatkozunk tovább.

- Az istenit... tajtékszik egyik tornainges.

- Ez egyszer még megszabadult.

- Ha legközelebb erre jön, hősködik a nagyobbik Torday, ezzel verem be a fejét.

S a déli napfényben egy kézzipisztoly vasagyt villantja fel.

Mindnyájan elhültünk erre, de örültünk, boldogok voltunk és erősnek éreztük magunkat, amint a gyűlölet acéllá merevítette összes izmainkat. A vérere vágyakoztunk. Gyűlöltük a csunyaságát, utáltuk tunya, betegesen felpuffadt kövérségét, ostobán és vérengzően, ahogy csak a gyermekek tudnak gyűlölni. Soha sem láttunk ilyen torz embert. A lábak kelletlenül tartották a zsiros potrohot, a törzs egészen beleveszett duzzadó és virágzó hájába, melyből csak szánalmasan kopasz feje látszott ki, mint egy minden pillanatban megpukkadni készülő zsir-gömb. Az arc közepén pedig egy pisze, tömpe orrocaska szomorkodott, s nekem úgy tetszett, néha szinte gyerekesen vádolta a természetet, amely egy szegény embert ily förtelmesen, ily gonoszul, ily lelketlen kajánsággal tud megcsufolni.

Egy délután újra róla beszélgettünk. - Arról folyt a vita, mitől hizott meg ennyire a kövér biró. Vékony Pál fontoskodva magyarázott:

- A kövér bíró ökröket eszik. Egy egész ökröt fal minden ebédre. Az anyja süti neki nyárson.

Az erős Torday itt közbekiált:

- Csak hazudozz nekünk össze-vissza. Mi majd szépen elhiszszük.

A társaságon is hitetlen moraj futott végig. Egyikünk sem tudta elképzelni, hogy a kövér bírónak anyja is van.

Most azonban már benne voltunk a tűzben. Pál a kör közepén mindig kényelmetlenebbül kezdte magát érezni s a fenyegető csapat övében szepegeve tóditotta szavait.

- Ha mondom nektek. Az anyja él még. Vele lakik együtt. Itt a Tüzoltó-utcában. Hisz én is ismerem...

- Pál! - rivalt rá az osztály elötornásza és dühösen földhöz vágta sapkáját. - Ha nem fogod be a szád...

- Verjük el! Ordítottak kórusban.

Vékony Pál hősieen szemünkbe nézett:

- Ha akarjátok, rögtön el is vezetlek benneteket.

Ez már beszéd volt. Egyszerre talpraugrottunk s dobogó szívvvel indultunk a különös kalandra. Rabló-regényekben olvastuk, hogy bátor és nemes daliák az ellenséget saját fészékében keresik fel s ott számolnak le vele. Mi is ilyesmire gondoltunk, míg szédülő fejjel közeledtünk a csendes, zöldzsalus ház felé. Pált előre küldtük. Pár perc múlva diadalmas arccal jött ki:

- Gyertek.

Mentünk befelé. A kövér bíró házában voltunk. Először egy hűvös tornácon kellett keresztülhaladnunk, melyet színes üvegkapu választott el az udvartól. Bent zöld lombok, hársak, kőrisek és jázminbokrok között egy kis gyerekhinta lóbálózott. A hinta mellett a padon egy sovány, bánatos öreg asszony ült és kötött. A kövér bíró anyja volt.

Eleinte még viszkedett a torkunk s nevetni akartunk, de a bánatos öreg asszony olyan szeliden fogta meg a kezünket, hogy nyomban kezet csókoltunk neki, mint édesanyánknak szoktunk. Mindjárt meg is terítette az asztalt. Mély, régi, aranykarikás tányérok almákkal, méznedvű szőlővel, kalácsal kínált meg. Felültetett a hintára. Azután mesélni kezdett. Elmondta, hogy a hinta még a Lajoskáé volt, aki nagyon szeretett tornászni annak idején, mikor iskolába járt. Sok mindenről beszélt. Hogy féltette a fiát, hogy várta, ha néha elmaradt a pajtásaival és csak kapuzárás után vetődött haza. Hogy szaladt ki már kis korában a viharba. Hogy megnótázott, megtáncolt ha semmi mulatsága sem volt s a hosszú őszi estéken mindketten unták magukat. Micsoda fürge, derék legény volt és micsoda táncos. Mennyire szerették a városban aranyos jó szívéért s a lányok később hogy bomlottak utána.

Még azt is megtudtuk, hogy nála széles e határban nem akadt különb madarász.

- Ugy ám kisfiuk, ismételte, az én fiacskám is madarászott. Napokig elbolyongott a réteken, a nagy-nagy mezőkön... Az idő bizony elmulik... Ha elgondolom, hogy akkor szakasztott olyan volt, mint most maguk...

Az öreg asszony elmélázott. Azután kihozott a szobából egy csomagot. Ruhák voltak benne. Apró cipőcskék, kis nadrágok, kabátkák, tornaingek s egy gazdag bogárgyűjtemény.

- Ez mind az övé, mondotta az asszony. Ez az aprócska ing. Ez a két topánka. Ez a rongyos kabátka. Mind az övé.

- Ez is? - Kérdezte a Torday-gyerek félig hebegve, félig hitetlenül és egy zöld lepkefogót emelt fel az asztalról.

- Ez is.

Mindnyájan megdöbbsentünk. A gunyos röhögés, ami a kapuban még torkunkban bizsergett, most csiklandozva valami furcsa orr-csavaró zavarrá savanyodott és pityergőssé, mulyává, halványnyá sápasztotta arcunkat.

- Ez is? - kérdeztük mind és kézről kézre adtuk a zöld lepkefogót.

A fák árnyékában állottunk. Néhányan még a hintára szálltak, még egyszer nagyokat sikoltottak és bukfencezni próbáltak a fűben. De nem jól éreztük magunkat. Valami különös újság fojtogatta torkunkat ezen a szagos és beteges alkonyaton, mint mikor az ember először nem bír aludni a bordáit csapó beteg, nyugtalan husdarab miatt és észreveszi, hogy ez a husdarab él és neki is fáj, ami másnak és jobban fáj, mint másnak. Egy dalba kezdtünk, de hirtelen ijedten, minden ok nélkül abbahagytuk. Muzsikás, fekete bogarak koppantak a kalapunkhoz. Megcsendült az esteli harangszó. A falhoz támaszkodtunk és lehunytuk a szemünket. A homályos pázsiton egy karcsu fiúcskát láttunk, aki hajadonfőtt, kacagva és boldogan, kezében a zöld lepkefogóval, egy ideges, fehér pillangó után kap.

HAJNALI PÁRBESZÉD

(Az agglegény és a férj beszélget. Az agglegény kecskeszakállas, sovány, negyven felé járó férfi, a férj majdnem fiatal ember, de az idő ráncokat vésett homlokára s fejét elefántcsontszerűre borotválta. A kávéházi asztal tele van üres borosüvegekkel és likőrös poharakkal. Mind a ketten kissé kapatosak. Reggel négy óra.)

Az agglegény (végigásit egy skálát): Álmosak vagyunk már. Menjünk haza.

A férj: Nem megyünk haza. Várjuk meg a hajnalt. Mig rám nem kékül a kávéház ablaka, mig kék nem lesz az ég... a föld... minden... addig nem tudok elaludni. Sokszor próbáltam már.

Az agglegény (ujra ásit): Én nem szeretem a hajnalt. Ha csak lehet, ágyba bujok előle. Ilyenkor mindig izgatottan lopódzom haza, mintha valaki állna a hátam mögött. Ismeri-e ezt az érzést? Dobogó szívvel csengetünk. A házmestert sietségünkben majdnem felökleljük a lépcsőházban. Édes érzés sötét hajnalban hazamenni. (Gyorsan felhajtja a likőrt. Hosszu csend.) A feleségem...

A férj: Hogyan, maga házas?

Az agglegény (gunyosan mosolyogva bólint): Nem tudta?

A férj: Nem.

Az agglegény: Házas vagyok... A feleségem ilyenkor vár reám.

A férj (közönyösen): Szeretik egymást?

Az agglegény (ábrándozva): Nagyon... Már két órakor felébredt. Most félig kinyitja szemét a félig sötét szobában. Hallja a mi körülötte történik, de még nem beszél. Hallja azt is, amikor hazajövök s színleli az alvást. Édes uram, maga sohasem tudta, mi az egy asszony... egy hajnali asszony...

A férj: Pincér! Még két maraszkinót!

Az agglegény (maga elé méléz): Az asztalon az éjjeli mécs. A kis ellenzőre rávetődik a lámpa árnyéka. Gondolja el, hogy milyen csendes ez a szoba. Milyen istenien csendes a levegő, amelyet az édes, meleg asszony nyugodt lélekezése szűr át egy magányos éjszakán... Olyan ez a hazaérkezés, mint egy álom. Még a levegő fülledtségében is van valami megnyugtató, otthonos boldogság.

A férj: Érdekes. (Mélyet szippant, szinte egészen felsóhajtja a cigarettát.) Ezt sohasem éreztem.

Az agglegény: Meg kell házasodnia barátom!

A férj (hirtelen): És az asszony felkel?

Az agglegény (mosolyog): Dehogy. Ehhez érteni kell. Először is lassan leteszem a kalapom, a botom, meg az őszi kabátom. Aztán az ágyhoz lopódzom. Halkan, végtelenül halkan, hogy fel ne riadjon. Hogy engem is álom-alaknak gondoljon, ha felébred.

A férj: Maga javithatatlan ábrándozó. Hozzá veszedelmes és komikus is. Egy férj, aki a saját feleségébe szerelmes.

Az agglegény: Várjon csak uracskám. (Mosolyog.) Az asszony, amint mondtam, ilyenkor már nem alszik. Lassan föléje hajlok s a szeme a homályból idegesen derengő boldogsággal ragyog rám. Leülök mellé az ágyra. Megfogom a kezét...

A férj: Maga igazán boldog lehet...

Az agglegény: Meg fogom a kezét és megcsókolom egyszer, kétszer, nem tudom, hányszor. Azután megcsókolom a száját, amely forró és nedves, megcsókolom a haját, a karját, a szemeit... Erősen és sokszor, míg könnyes nem lesz a szemem. A szobában most még nagyobb csend van, mint mikor aludt. Hisz tudhatja, hogy az igazi csókok nem lármások...

A férj (hidegen): Tudom.

Az agglegény: Az asszonynak fülébe sugom, hogy kávézni akarok. Mert én mindig otthon ittam meg a reggeli kávémat. Nem tudom: miért. Azt hiszem, van benne valami megnyugtató. Mintha összes bűneimet feloldaná a pillés, illatos, komoly kávé. Mintha az átdorbézolt éjszakának álmát adná vissza. Az asszony azonban egy darabig vonakodik. Sajnálja otthagyni a forró ágyat. A száján egy kis durcás mosoly hamiskodik.

A férj (izgatott kíváncsisággal): De felkel?

Az agglegény: Rögtön. Még sohasem kellett neki kétszer mondanom. Egy-kettő papucsba bujtatja lábait... Ha látná ezeket a cukorfehér, finom lábakat... A másik percben már zizeg a gyorsforraló. Elismerem, hogy ennél banálisabb házibutor nincs s a zizegése irodalmi motivumnak elnyűtt, de esküszöm, soha sem vagyok boldogabb, mint mikor így hajnalban a láng sercegését hallom a hideg szobában. A feleségem fázékonyan egy kendőt kap magára. Egy szót se szólunk. De mindketten érezzük, hogy most szeretjük egymást legjobban.

A férj (meredt szemekkel bámul reá): Érdekes. És aztán?

Az agglegény: És aztán nincs tovább. (Csettint az ujjával.) Én vagyok a legboldogabb ember Budapesten.

A férj: Amit elmondott, olyan, mint egy mese. Csak egyetlenegyszer éreztem hasonlót, diákkoromban, mikor először voltam szerelmes egy kis lányba. Azután soha... sohasem éreztem.

Az agglegény: Házasodjon meg.

A férj (dadogó nyelvvel): Soha... sohasem éreztem.

Az agglegény: De maga álmos. Maga sápadt. Maga könnyezik szentimentális barátom...

A férj: Csoda-e? Ha elgondolom, hogy most nincs kihez hazamennem.

Az agglegény (szivarra gyujt).

A férj: A legényszobám üres, az ágy hideg és az egész szoba félelmes, mintha a butorok, a szekrények között még ott kuksolna a tegnapi. De azért látja, én is boldog vagyok. Aki sohasem botorkált így haza, az nem is tudja, mi a boldogság. Mintha nem is haza mennék, hanem abba a virradó kékségbe, amely fölülről mosolyog felém. Oly könnyű vagyok... Olyan szabad... Egy léha operett-melódiát fütyölök és én köszöntök jó reggelt a szentes embereknek.

Az agglegény (figyelni kezd.)

A férj: Esküszöm, hogy boldog vagyok. A szobám sem oly rideg, amint maguk házas emberek gondolják. Az ágyam vár. Az öreg éjjeli szekrény is, aminél tegnap egy regényt kezdtem olvasni. A párna, meg a drága jó paplan is. Mintha mindegyik azt mondaná: «Szegény, fáradt vén legény, dőlj le és aludj, ha akarsz, akár itéletnapig is.» Én meg megköszönöm az ágnak,

hogy oly jószívű hozzám és megcsókolom a paplant és a párnát... És lefekszem és alszom álom nélkül, meredten, bután, mintha egy fehér ravatalon feküdnék.

Az agglegény: Szépen beszél... Annyira igaz, amit mond. És annyira fáj. Érzem is. De látja, én sohasem tudnék így beszélni.

A férj: Pokolba a gondokkal! Pokolba a buta, unalmas ábrándokkal!... Holnap újra nap lesz és este újra kigyulladnak a villamoslángok... A Városligetben fiatal leányok sétálnak... Zene szól... és az egész világ oly fiatal... olyan fiatal... Sokszor sirni szeretnék az örömtől. Semmi sem vagyok, de minden lehetek. Az egész világ az enyém. Az összes leányok, az összes asszonyok, mind, mind... Mind az én menyasszonyom... az én arám... az én feleségem... az én szeretőm... az én... Eh, részeg vagyok.

Az agglegény: Igyunk. Ezt a poharat az agglegények egészségére!

A férj: Ezt meg a férjekére!

Az agglegény: Éljenek! Most pedig... most pedig megyek haza és lefekszem. Álmos vagyok. Az ágy vár és a párnát... a párnát...

A férj (dülöngve hebeg): Megcsókolja a párnát?

Az agglegény: Igen. És a paplant is. (Gunyosan mosolyog.) A gyertyát pedig meggyujtom és tovább olvasom a regényt, amit tegnap elkezdtem.

A férj (ravaszul): Hát így vagyunk, jó madár? (Hahotázva.) Most már értem... egészen értem... Mindjárt gondoltam, maga kópé, maga bolondos, maga rossz csont. De tudja meg, nemcsak maga ültetett fel. (Nyelve már alig tud forogni.) Tudja meg... tudja, hogy... hogy én... én meg...

Az agglegény (kaján kacagással): Igen? (Egészen a füléhez hajol s élesen, hidegen, szinte belézsizsegi): Mióta?

A férj (szomoruan, egyszerre kijózanodva): Két éve!

A HAMISKÁRTYÁS

Aalberg Cézár szeptemberben szabadult ki a börtönből. Vállai megrogygyantak, egy kicsit megkopaszodott és megderesedett, de porcellánszinü arca alig változott. Októberben már hónapos szobát bérelt a Nyul-utcában, egy kertre nyíló, kedves kis fészket, ahol feleségével és hat éves fiával bujt meg. A kis Rudolf, mikor viszontlátta az apát, először sirt, az anya még sápadtabb és szótlanabb volt, de csakhamar újra összeszoktak s minden a régiben maradt. Cézár korán ment haza, minden este maga vitte fel a vacsorát. Együtt vacsoráztak. A nap legnagyobb részében is otthon volt. A vidéki városka nem győzött csodálkozni, mennyi izléssel, micsoda halk tapintattal tudott elbujni az emberek előtt.

Mikor otthon ült az alacsonyan lógó petróleumlámpa alatt és hallgatta a vidéki csendet, el sem tudta képzelni, hogy másképp is élt valaha. A kályha égett, szivarja jól szelelt s a felesége csendesen varrt mellette. Álmodozó kezei boldogan fürdöttek az aranyos nyugalomban és nyoma sem volt rajtok a multnak, oly finomak, oly keskenyek, oly tiszták voltak, mintha hosszú-hosszú éveken át gyengéd hangszereken, vagy lenge csipkéken pihentette volna és nem borgözös kártyák szennyes lapján. Cézár halkán dudolt. Érezte a nyugalmat és testén a tiszta, frissen mosott ruha cirógatását. Csak zöld szemeiben égett még valami az éjszakás, zavart mámorból. Különösek, semmitmondóak, piszokszinüek voltak ezek a szemek, mint régi palackok törmelékdarabjai, amiket a földön, a szemét közt találunk.

Este, úgy tíz óra felé elment az »Aranyas« kávéházba. Lassanként társasága is akadt, egy cingár gyógyszerészsegéd, meg egy halvány, fontoskodó városi irnok. A pincér hozta a sakkot, eléjük terítette a repedezett viaszkosvásznat s a tintapecsétes zöld zsákból lassan kiszedegette a csempe, szomoru sakkfigurákat. Éjfélig elsakkoztak, azután mind a hárman hazamentek és lefeküdtek.

Egy este Levinszky, a gyógyszerészsegéd, jókedvében volt, bort hozatott és hangosan kurjantgatott.

- Te Cézár - mondotta neki - nincs kedvem sakkozni. Nem kártyáznánk kicsit?

Aalberg Cézár elsápadt. Nem mert rátekinteni. Érezte, hogy szeme égeti a kezét, s ujjait hirtelenül elrántotta az asztalról.

- Nem... hebegte... Sohasem kártyázom. Hiszen tudod...

Levinszky felkelt és megszorította kezét.

- Bocsáss meg. Csak tréfából mondtam.

Ettől kezdve kártyáról nem is esett szó közöttük.

De karácsonykor mégis csak előkerült a kártya Cézár házában. A kis Rudolf hozta haza nagy diadalordítással. Egy egész játék vadonatuja, aranyszegélyű kártyát. Ugrált az örömtől. Nem lehetett vele birni. Egész délután bámulta a friss kartonlapok tarka színességét, míg az apa meg nem látta.

- Mi ez? - kérdezte szigorú szemöldökkel és kivette kezéből.

Rudolf szepegni kezdett.

- Nem szégyeled magadat? Ez nem való gyerek kezébe. Értetted?

Az apa zsebre dugta a kártyát és szemrehányásokat tett feleségének, a kis Rudolf pedig egész délután sirdogált. Este azonban meglágyult a hangulat. A karácsonyfát meggyújtották az apa bort ivott és dalolt. Csak kilenc óra volt még, lefeküdni nem lehetett, nem tudtak mit csinálni. Cézár maga adta vissza a kártyát:

- Nem bánom, játszszál. De ígérd meg, hogy holnap visszaadod.

A gyerek mohó örömmel integetett.

Az asztalt leszedték. Leültek. Az anya egy kis üvegtányért hozott s a rézfillérek csörömpölni kezdtek.

Cézár szomoruan bámulta az asztalt:

- Nem játszom - mondotta és a feleségére nézett.

Az asszony azonban már osztott. Mellette pirosra gyulladt arccal ült a fia és várta, mi történik. Az apa vállat vont, megivott egy pohár bort és kezébe vette a kártyát.

- Látod Rudolf ez a sok, sok pénz mind a tiéd lesz, ha elnyered tőlem.

A fiu türelmetlenül fészkelődött a székén. Mindnyájan a kártyájukat nézték. Felvetették. Ideges nyugtalanító csend borult a szobára.

- Nyertem - szólt halkán Cézár és maga elé söpörte a filléreket.

Rudolf feltérdelt a székre. Ujra osztottak és most az anya nyert. A nyereséget megfelezte vele. De azután megint nem ő nyert. Az apa már bosszankodott, hogy mindig hozzászegődtek a sulyos, szédítő, komoly kártyák s szeretett volna szabadulni a nyereségtől. A kártyák azonban nem tágitottak. Jöttek félelmesen, követelőzve éjszakai különös ismerősei a zöld, piros színek, a koronás kártyakirályok, elkényszeredett arcu legények, akikkel annyit nézett farkasszemet lihegve, verejtékezve, szivdobogva. Alig merte már megnézni. Hanyagul vette a kezébe. Kelletlenül ült a szék szélére, hátha megfordítja a szerencsét? - Mind hiába. A kártyaalakok bosszuló arccal meredtek reá. Mindig ő nyert. Halomban feküdtek előtte a szegényes, szánalmas fillérek.

- Mit tegyek? Dörmögte mérgesen és mosolyogva fordult a feleségéhez.

Elővették az összes babonákat. Az apa finom fehér kezeivel megforgatta a kártyát, más székre ült és osztott.

Ujra ő nyert.

Rudolf szótlánul várt. Komoly szemeivel sandán leste a szerencsét. Okos kis arca lángolt az izgalomtól s a szája görbületében már ott settengett a pityergés. Nagyokat nyelt. Az apa köhintgetett, megigazitotta szemüveget s feléje fordult:

- Vigyázz Rudi. Most te fogsz nyerni.

Elkeverte a kártyát. A gyerek puha ravaszúsággal hajolt előre, mint egy leső pumamacska. A pénztárt már harmadszor nem üritették ki, színültig volt, nemcsak rézfillérekkel, hanem fényes ezüstforintosokkal is. Rudolf mélyet lélegzett. Jó kártyát kapott. De jött a másik és a harmadik s szegény kis arcán egyszerre sötétedett el az öröm.

Cézár komoran nézett maga elé. Már éjfélre járt az idő. - A felesége és a gyereke minden pénze előtte volt s nem tudott szabadulni tőle. Egyszerre valami furcsa ötlet villant át az agyán. Hosszu, hajlékony ujjáival végigtapogatta a kártyát és a finom ujjakban újra felébredt az a boszorkányos látnoki művészet, amivel a kártyasztaloknál évekig nyitogatta mások

erszényét. Behunyt szemmel, tapintó szemölcssei rezgésével érezte ki a jó kártyákat s egy villámgyors mozdulattal fogta egybe, hogy a kellő pillanatban fiának csempéssze oda.

A bankot megduplázták.

Még csak egy mozdulatot kellett volna tennie. De már minden későn volt. A fia egyszerre felugrott az asztalra, tekintete végigcikázott rajta és szélesre meredt szemekkel, irtózatosan szétfeszülő szájjal ordított reá.

- Csalsz... csalsz... Az apa csal...

Cézár felpattant a székről, három lépést vágódott vissza és kiejtette kezéből a kártyát. Nevetni próbált, de ereiben megdermedt a vér, csak hebegni tudott:

- Mit mondasz? Te... te... ostoba...

A gyermek azonban nem tágitott. Arca ragyogott. Hahotába fuló zokogással állt előtte és bizalmatlanul nézte végig. A bankot kifordította az asztalra, az apró kis pénzeket ordítva söpörte le, aztán egy marokra való ezüstöt szedett össze és kábult dühvel vágta az ablakba.

- Nem kell. Nem kell... Becsaptatok...

Cézár fehér ijedtséggel nézte. Mentegetőzni akart, mint a megszeppent iskolásgyerek, magyarázgatta neki az esetet és erőszakkal gyűrte zsebébe a pénzt. Az anya is csittitgatta. De a kis Rudolf azon az estén durcásan sirta magát álomba. Az apa pedig megitta az összes bort és nem feküdt le, hanem az ablak elé állott és sokáig nézte a havas, kopár kertet.

Tavaly ép ily sápadtan bámult ki a börtöne ablakából.

VALAKI ÁLL A KÜSZÖBÖN

Eloltottuk a lámpát és sötétben maradtunk. Dermedten, mozdulatlanul és némán ültünk így, míg megszoktuk a sötétséget és lassan érezni kezdtük egymást. A leány a keskeny arany pamlagon ült fehér csipkepongyolában, halványan, mint egy odalehelt holdfényes árnyék. Valakit vártunk ezen az estén. Egy vendéget hívtunk meg, hogy ne legyünk egészen egyedül a szalonban, valami közömbös régi ismerősünket, akivel oly keveset törődtünk, hogy hamarjában a nevét sem tudtuk megmondani. A vendég azonban nem jött. Türelmetlenkedni kezdtünk és sokszor tekintettünk a fehér éjszakába, a háztetőkre, a mezőkre, ahova a hold valóságos ezüstzárport ontott.

- Szeretem az éjet, szóltam halkán, alig hallhatóan, hogy elűzzem a leány unalmát, szeretem a sötétséget és a csendet. Az ember lecsavarja a lámpát s egyszerre elvesz a tejszinü homályos derengésbe. Nincs többé. Arca fekete folt lesz. A színeket sem érzi. A tárgyak egészen másoknak tetszenek. Az illatok oly különösek és a hangok is mintha nagyon távolról jönnének, a messzeségek szivszorongató bánatát hozzák felénk. Álmodunk. Szeretem az álmokat ódon szobákban, ahol régi illatok lengenek és régi képek rémlenek a falon. Ilyenkor megsemmisülök egy ábrándban, ezer évvel futok vissza és tág orrcimpákkal szivom magamba a régi butorokból kiáramló illatot, amely gyerekkoromra emlékeztet. Egy holdsugárral kantározom fel a fantáziámat s neki vágok az éjszakának. Akar-e követni ma este?

- Akarom... Ma igazán nagyon tetszik nekem. A szeme különös, fátyolos, könnyben tündöklő. A hangja olyan tompa és lassu. Ugy illik az éjszaka kékesfehér színéhez. Vezessen.

- Nézze a falon azt a képet. Most még sötétben van. Várnunk kell, míg a hold ezüstlámpása lassan feléje fordul. Érzi-e hogy ma tündéréjszakában haladunk és új tájak, holdfényes mezők usznak el mellettünk, mintha robogó vonatban ülnénk? Most is felénk lebeg egy ilyen holdas mező. A kép már egész ragyogással néz le a falról... Látja, ez a halvány asszony volt az első, legnagyobb, egyetlen szerelmem. Mikor még gyerek voltam, ott lógott a zongoránk fölött egy masszív aranyrámában s meztelen vállával, sötét hajával, fekete szemével kacérkodott le az én tiz évemre. Ma is elsápadok, ha rá gondolok... De a kép is.

- Csakugyan. A kép is elsápad.

- Még most is olyan gyöngé. Ez volt az első asszony, akit meghódítottam a férfi akaratom keménységével.

- Szegény, mintha még mindig szenvedne.

- De akkor szeretett engem. Várt reám izgatott éjszakákon s reggel, mikor bementem a zongorasobába, szemei vörösek voltak a virrasztástól és a sirástól. Ha ilyenkor ránéztem, elsápadt. Azután arca rózsállani kezdett, a szeme kigyuladt s homlokát halványpiros és tüzesvörös szivárvány pántolta át. Ilyenkor rendszeren virágokat tettem a zongorán álló vázába, de lopva, hogy anyám ne vegye észre titkos udvarlásomat, amelyről csak mi ketten tudunk. A viszonyunk azonban még sem maradhatott titokban. Egy reggel ájultan találtak a zongoránk előtt. Ez akkor történt, mikor először vettem észre a képen azt a finom öntudatos mosolyt, amely egy hatalmas, bebörtönzött lény szenvedéséről beszél, aki bármelyik pillanatban kiszabadulhat, ha akar. Azon az olajfa-illatos délutánon is órákig meredtem a kép szemébe. Ma már csak annyira emlékszem, hogy a szemek egyszerre felpattantak, ijesztően tágra meredtek és megteltek fényes, fekete könyekkel. Azután a szemhéjak villámgyorsan lecsúszkódtak. A kép elaludt. Azóta sem mertem erre a képre nézni.

- A szemekben van valami különös. Egy szobrot én is mosolyra fakasztottam egyszer.
- A szemek mindenhatóak. Az ember, ha kiveszik a szemét, olyan, mint egy szobor.
- Ez a kép mostan is alszik még. Nem ébreszti fel?
- Nem. Nem akarom.

A leány bágyadtan lehajtotta a fejét. A hideg holdfényben olyan volt, mintha aludt volna. Szinte lélegzés nélkül ült velem szemben, elbűvölve a szentivánéji hangulatoktól, a tücskök ciripelésétől, az éjszaka ezer hullámzó árnyékától, a tündérien fényes égbolt gyémánttüztől. A kastély előtt elterülő buja parkban titokzatos, vékony hegedücskék cincogtak a táncra kerekedő bogarak, pillék és rovarok multságára, akik, mint valami fényesen kivilágított bálteremben, halk zizzenéssel surrantak el a fűszálak között.

- Szeretem a képeket, folytattam a beszédet, sokkal jobban, mint az embereket, mert mondhatatlan finomság és titokzatosság van bennök. Ma is hiszem, hogy egész külön életet élnek s ha Burne Jones egy halvány lányának megkarcolnám a kezét, biztosan vérezne. Egyszer, évek előtt láttam egy csókolózó pasztelt. A férfi és nő szája végtelen csókba forrt össze. Sokáig néztem őket s éreztem valami állandó, valami örökkévaló van a csókjukban s akkor is csókolóznak, ha nem nézek rájuk. A képet megvettem, bezártam egyik szobámba, ahol sohasem járok. Egy év múlva azután újra megtekintettem és ekkor úgy tetszett, mintha még vadabbul csókolták volna egymást... Az arcuk sápadt és boldog volt, mint az alvóké. Aludtak.

- A szerelem álmát aludták.

- Nincs is nagyobb boldogság, mint aludni és álmodni, - szóltam a leányhoz, aki a zöld bársonyszőllyéből összetett kezekkel, sápadt ajakkal meredt reám. - Mostan mi is álmodunk. A hold fönny elbújt a fellegek közé, a szoba olyan fekete, mintha sirciprusok borítanák reá árnyékukat. Érezem magát, a tekintetét, a mozdulatait, a lehelletét, egész szépségét és titokzatosságát. A keze lassan a hajamat simogatja és mindig erősebben néz rám. Már olyan fekete, hogy majdnem megvakulok belé. A feketeség pedig egyre nő, dagad, betölti a szobát, előnti a mezőket és felcsapva az égre kioltja a csillagokat is. Két szemgolyója két fekete nap és a fényétől már magát sem látom... Látja a szememet?

- A szemembe néz.

- És most?

- Ne nézzen reám.

- Miért?

- Valami félelem fog el, ha arra gondolok, hogy mindig ide néz. Olyan különös. Mintha álomban látnám. Azt hiszem én is elalszom, mint az idefehérlő kép a falon.

- A maga ajka meg olyan, mint a csecsemőé. Fájdalmasan elpityerdül, de mégis mosolyog.

- Most mezőn sétálunk mind a ketten, viharos napfényben, kacagó szájjal. Egy piros csónakon ringunk a tengeren, valahol Norvégia körül.

- Egy bölcsőt látok és egy koporsót. Az élet egy pillanatra szétlebbentette függönyeit.

- Milyen szomorú az arca. Mintha egy halott fölé hajolna és nem bírna sirni...

- Nagyon boldog vagyok. A vendég, akit várunk el fog jönni.

- Én is úgy érzem, hogy már utban van.

- Már nem is vagyunk egyedül, mintha hárman lennénk a szobában.

- Valaki áll a küszöbön, de még nem mer bekopogtatni.
- Ki van a küszöbön?
- Én egy leányt látok, aki fehér tömjénfüstben, nászi ruhában virágok közt némán halad előre.
- Egy fiu jön, aki sápadt a vágytól és az éjszakától. Egy szerelmes fiu, aki olyan szomorú és boldog, mint maga a Szerelem.
- A Szerelem jön ide halk lábakon, tüzes, fekete szemekkel, puha, forró kézzel. Most suhan be az ajtón és fejünkre teszi kezét, leül közénk szeliden és busan az üres székre. Ó jaj, hogy csak most tudtuk meg, ki állt a küszöbön, ó jaj, hogy csak most értjük, ki remegett szavainkban, kicsoda volt az ismeretlen vendég! Ó jaj, mi vakok! Mi boldogtalanok! Mi boldogok!
- Hallja a Szerelem kacagását, hallja, mily édes-szomorúan nevetgél az éjszakában?
- Hallom... érzem... Itt van. Megérkezett.

A CSILLAGÁSZ FIA

A csillagász fia barátom volt. Együtt jártam vele iskolába. Eleinte csak az fűzött hozzá, hogy barátaim is pajtáskodtak vele és akarva, nem akarva, együtt töltöttük el a napot.

Később egész külön szigetet alkottunk az emberek között mi és a csillagász fia. Fiatalok, kócosak, rakoncátlanok voltunk s csillagos őszi éjek után reggel sápadtan és álmatlanul - az éji virrasztással szemünkben - botorkáltunk az iskola felé. - Fárasztott a napfény. Az iskolában pedig mindnyájunkat gyűlölte, de legkivált a csillagász fiát, aki a padon aludt s ha felszólították, nehezen, erőlködve nyögte ki a leckét. Azután rendesen leszegte a fejét - hosszú ádámcsutkás nyaka volt - és szeliden, nagyon szeliden mosolygott. Csak az alvók tudnak így mosolyogni. Hittanárunk azonban róla is, rólunk is megjósolta, hogy egytől-egyig akasztófán fogunk kimulni.

A csendes lázadás pedig folyt tovább. A csillagász fia tartotta bennünk a hitet. Sohasem kiáltottuk ki vezérünknek, hisz oly igénytelen, sovány és szegényes volt, hogy félig szántuk is s csak a szívünk másik felével szerettük, öntudatlanul szerettük, de ha süllyedőben volt a hajónk, csak reá tekintettünk. Ilyenkor csintalanul villant össze a szemünk. Éreztük a titokzatos kapcsot, amely sátáni erővel fűzött bennünket egymáshoz. A többiek lassanként egészen elhagytak. Csoportokba verődve vártak bennünket a város végén. - A pirospozsgás, egészséges arcokon alamuszi vígyorgás settengett. Mi meg mentünk előre a temető felé, abba a házba, ahol a csillagász meg a fia lakott és a fülsiketítő, csufondáros sipzajra hátra se fordultunk. Hívtak a mezők és a csillagok. - Nem bántuk, hogy egyik kövér, ellenszenves kamasz lerajzolt bennünket, amint dicstelenül az akasztófán lógunk és nyelvünket - csunyán és illetlenül - kiöltjük a világra. A csillagász fia szeliden, összefont karokkal állt a viharokban, mintha ereiben tej folyt volna vér helyett és mosolygott, finoman és titokzatosan, ahogy az alvók mosolyognak.

Később tudtam meg, mit jelent ez a mosoly. A mezőn állt egy dombon és csendesen dűnnyögött, inkább magának, mint nekünk:

- Várom őket... Mind el fognak jönni... Ide mihozzánk...

És csakugyan, titkos társaságunk évről-évre gyarapodott egy új vendéggel. Erős, egészséges fiúk alázatosan lopózkodtak közénk. A változást rendesen észre se vettük, csak azt láttuk, hogy a legkonokabb ellenségeink hozzánk szelidülnek és bocsánatkérően szoritják kezünket. Egyiknek anyja halt meg; másoknak egész váratlanul tönkrement az apja; a legtöbb szerelmes lett. Egy darabig bizonyára maguk bolyongtak az éjszakában. Szavuk ezalatt megfogyott, beszédük halkabb lett, arcuk kissé elsápadt és megnyult, szemeik alá az álmodók szürke gyűrűi rajzolódtak. De egyszerre csak közöttünk voltak és velünk együtt ültek le a temető virágos fűvébe.

Mindig többen lettünk.

A csillagász fia előre ment és a kószáló álmodozó csapat követte. Kinőttük a rövid nadrágot, az iskolapadokat, elválni azonban nem tudtunk egymástól. Még mindig a csillagász lakásán találkoztunk. Este egyenként bukkantunk fel a homályból és az ismerős régi portán a sok messzelátó és különös állvány között boldogan köszöntöttük egymást.

Az öreg az asztalfőnél ült és vacsorázott. Szótalan, mogorva ember volt. Zöld szemellenzőt viselt, mert a szemei napról-napra gyengébbek lettek és az orvosok utóbb nagyon féltették a megvakulástól. Bozontos, deres fűrtjei nagy homlokára kusztak. Ezen a ziláltságon azonban a

szívós munka álmodozó nemtörődömsége érzett. Kormos kezelői, puha, lehajtott gallérja, vásott ruhája pedig annyira illettek neki, hogy a csillagászt másképen el sem tudtuk volna képzelni és talán nem is szerettük volna, ha gyakrabban és nyájasabban szól hozzánk. Ott kuporodtunk mellette a padon. Felesége, egy hallgatag, mosolygó asszonyka, teát öntött findzsákba sok rummal. Mi cukrot égettünk és vártuk, mikor kel fel az öreg, hogy kimenjünk a mezőre csillagokat bámulni. Különösen nyári és koraőszi éjeken szoktunk összejönni. A temetőn tul egy nagy tér volt. Ide vittük a sok állványt, a vastag csöveket, a nehéz tokokat - mindegyikünknek jutott egy-egy - és a könnyü örömtől szinte mi is belepárologtunk a szénaitlaltos, világoskék csöndességbe. Zajtalanul szorongtunk a messzelátó körül. Kuttyák ugattak. A sötétben pirosan parázslottak a szivarjaink. Néztük a holdat, amely sárga és lyukacsos volt, mint az olcsó vacsora-sajt, a sarkcsillagot, a bolygókat, az ametisztfényü, halványzöld és gyengén rózsaszínü csillagokat. Észre se vettük, máris derengeni kezdett. Kakasok kukorékoltak. Fehér hajnal jött. Aludni kellett volna, de mi megmosdottunk s beteg arccal kószáltunk tovább a mezőkön a csillagász fiával.

Az öreget valami ismeretlen vihar sodorta a mi istentől elátkozott vidéki városunkba, a temető mellé. Itten telepedett le a feleségével és a fiával. A városban ezermesternek ismerték, de alig tudta róla valaki, hogy több külföldi akadémia tagja. Mi azonban mindnyájan szerettük őt, mert vékony papircsöveket dugott kezünkbe, amelyekben színesen csörögtek a furcsa üveg-arabeszkék, hengereket forgatott, melyeken kigyózó vörös és sárga vonalak tekergöztek, és ha jók voltunk, zajos vásárnépet, zöld ördögöt, óriásokat és törpéket táncoltatott a kifeszített fehér lepedőn.

A csillagász imádta a dohányt. Vastag, fekete szivarokat szívott. Szerette a mérges, keserü füstöt, a fekete kávé és a komolyságot. A tréfái is komolyak voltak. Némán szokott elbolyongani a fiával. Hajnal felé gyakran láttam őket a temető környékén, amint görnyedve kuksoltak a földre és a csövet az égre szegezték.

Később már a fiu mutogatta nekünk a csillagokat:

- Lássátok, ez a Wega... A Cassiope... A Sziriusz... A Berenice haja...

- Berenice haja... Ismételtgettük és tetszettek nekünk a nevek.

Arab hitregékben éltünk.

Nem sokat törödtünk azzal, hogy a csillagász fia ilyenkor talán a Fiastyukot vagy az Est-hajnalcsillagot mutatta. Mert az igazat megvallva, semmit sem értett a csillagászathoz. Ez különösen az apja halála után tünt ki, amikor az öreg műszerei reá szálltak azokkal a hatalmas szürke és fehér kandurokkal egyetemben, amikkel a csillagász oly szívesen elbeszélgetett az ágyban, mielőtt felkelt volna. Mi azonban ezért nem vetettük meg Tódort - így hívták a csillagász fiát - és továbbra is vezérünk maradt, sápadt, beteg csillagimádóknak.

A csillagász fia mindig rejtélyes és előkelő maradt. Még tudatlanságát is arisztokratikus fölényvel takarta. Zsinóros zöld bársonykabátban járt s egy kopott mellényben, melyen hosszú, régies aranylánc himbálózott. Ezeket már dédapja koptatta és így Tódor bizonyos kisgyerekes áhitattal szolt róluk. Egyáltalán nagyon érzelő és családias volt. Tul járt a huszonöt éven, s a lelke még mindig bölcsőben ringott. Sápadt, nyiszlett bajuszka játszott bujósdit felső ajka körül, de úgy látszik, ennek sem volt kedve kijönni. Nagyon rövidlátó szemei meg egészen gyerekessé tették, nem is említve azt, hogy haját középén választotta el, mert huszéves korában már kapaszkodni kezdett.

- Még egy kicsit, - szokta mondani - még egy nagyon kicsikét, azután elég lesz.

Tódor csakugyan nem készült hosszú életre. Mi, akik közel állottunk hozzá, nem győztük bámulni, mennyi szívós kitartással mond bucsut a silány, ordinaré élvezeteknek egy fáradt és bölcs kézlegyintéssel. Ebédre vékony piritott kenyeret evett, kevés gyümölcsöt, vacsorára legfeljebb ha teázott. Az elégedett és becsületes emberek nyíltságával fordított hátat a nőknek is és csak egy szürkeszemű, ovális arcú leánynyal tartott ismeretséget, aki barátnéja volt, semmi több. Sohasem csókolták meg egymást. Sohasem ölelkeztek. De mikor együtt mentek, anélkül, hogy egymáshoz értek volna, oly melegen simult össze vágyakozó testük, mintha különös és érthetetlen szerelmük nászát ülték volna.

Tódort semmi esetre sem vettük tulságos komolyan. Mióta az öreg meghalt, gyakran mosolyogtunk rajta. Lenge, megbizhatatlan alakjában valami furcsa humor rejlett. Én tudom, hogy ő maga is finom, uri szájalmat érzett minden iránt, ami földi, irántunk is, maga iránt is. Az apja hagyatékában azonban nagyon különös gazdálkodást vitt véghez. A műszereket a por ette, megrepedeztek, berozsdásodtak. Az aranyos messzelátó vagyont érő lencséje széttörött s az állvány csöve most sután bámult a csillagok közé, mint egy silány, üres kályhacső. Tódor kétségtelenül bizonyos humorral fogta fel a helyzetet, és mikor rájött, hogy a csövön át is csak annyit látunk, mint pusztá szemmel, sietett bennünket megnyugtatni, hogy így még jobb. Azután megtörtént az is, hogy halálos szórakozottságában egyszer apja fényképezőgépjét hozta magával a messzelátó helyett. Egyáltalában mindig zavartabb lett s már-már csak madárijesztőként állítottuk fel a szabad mezőn a sánta állványokat, hogy a csillagvizsgálás titokzatos szertartásának valami külső formát adjunk.

Tódor maga köré csavarta a fekete posztót, amivel apja a fotografálógépet borította be és kevélyen járkált a csillagos éjszakában. Négyen-öten, mind nagyon fáradtak, nagyon sápadtak és csalódottak, kísértük őt a csonka, megtépázott műszerekkel.

- Micsoda csillag az? - kérdeztük olykor Tódortól és alattomosan oldalba böktük egymást.

A csillagász fia felnézett az égre, összeráncolta szemöldökeit. Sokáig hunyorgatott, azután hidegen és fontoskodva mondta:

- A Sziriusz.

Tódor majdnem minden csillagra ezt mondta.

Ilyenkor azonban nagyon sokáig nézett a levegőbe és mi nem tudtunk nevetni. Az enyhe nyári éjszakában imádatos vággyal csüngött az égen. Éreztük, hogy talányos lelke fájoan, imbolgva felsóhajt a csillagokhoz és ott a szabad levegőtengerben száll, száll, bukdácsolva repül s nem tud betelni az ég aranyos részegségével. A dombokon friss hajnali szellők kószáltak. Pirosodni kezdtek a harmatos szőlőtőkék. Tódor fáradtan hunyta le szeméit. Rendesen együtt mentünk haza éhesen, csatakosan, de azután sem birtunk aludni.

Tudtuk, hogy mindez nem sokáig tarthat. A virrasztásba és koplalásba belebetegedtünk. Hullani kezdett a hajunk. Nem mertünk az emberek szemébe nézni, csapzott éjszakai kóbor kutyák. A csillagász fia már gyakran napokig feküdt az ágyban, a szemei is mindig gyöngébbek lettek. Egy kampós, bütykös botra támaszkodva járkált a temető körül és minden kőben megbotlott.

- Az apám - mondotta - sokat nézte a csillagokat... Nem is olyan csoda...

Ajkain pedig újra megjelent a gyerekek szelid mosolygása.

Egy este, augusztus vége felé, elmentünk hozzá. Anyja, a szelid, bus uri asszony, sirva nyitott ajtót és a fiu ágyához vezetett. Türelmetlenül hentergett ott sok-sok dagadó párnán, rongyosra gyürt paplanok között és sápadt fejét, jól emlékszem, égővörös kendő szorította össze. Az

éjjeli szekrényen csak egy képeskönyv volt, amit a csillagász fia gyermekkorától fogva nagyon szeretett. Csupa színes japán kép. Piros és kékruhás mandarinok, buja ligetek, sárga folyók és óriási porcellántornyok. Ezen az estén nagyon soká nézte a képeket. Azután idegeskedve kiáltott fel:

- Nyissátok ki az ablakokat!

A bucsuzó, csillaghullajtó augusztusi ég benézett a szobába. Tódor felült és előremeredt.

- Nem látok semmit. Pedig sok csillag hullhat az égről... Ma tizenhatalcadika van...

Az égboltot csakugyan vékony tüzes pászmák szelték át. Halkan cikázott végig egy-egy iv, akár a kénes gyufa gyengéden sziporkázó tűzcsikja.

Tódor hátradült az ágyban. A fogai közül sziszegte:

- Az apám mesterségét befejeztem. Értitek-e, miért éltem? Ő mérte az égboltot. Én meg néztem.

Azután mintha fogát csikorgatta volna, durva, káromkodó hangon nyögött fel többször egymásután:

- Csak ne emlékezném!

Az apja kutyája szomorú, folyós szemeivel szánakozva nézett rá. Vén kandurok doromboltak a paplanán.

- Eszembe jut, hogy egyszer délután leányok zongoráztak a régi házukban s én kimentem a városerdőbe, hogy kisírom magamat. Buta, bolond, szerelmes este volt... Sáros és harmatos lett az arcom...

Azután újra felnyögött:

- És eszembe jut a nagyanyám nevenapja. Minden eszembe jut. A családi lakoma decemberben csikorgó fagyban, a bibor rumosüveg, az óriási ezüst petróleumlámpa és a cigányzene.

- A fánkok vaniliás illatát érzem...

A csillagász fia száját a párnára tapasztotta és vadul harapta:

- Ez az élet. Jó, hogy elmulik.

Egy óráig tarthatott ez így, aztán elcsendesedett. Előkotorta ruháit és lassan öltözködni kezdett. Teát ivott. Meleg sállal kötötte körül a nyakát s összekereste műszereit. Örült, hogy mindnyájan összejöttek. A kapu előtt hosszú, sötét alakok várakoztak. Néha még egy-egy baráti árny bukkant fel az éjszakából. Halkan lopózkodtunk a csillagász fia mellé és nem is kérdeztük, hová megyünk. A fekete takaró újra nála volt. Gyufákkal világítottunk utána. Görögtűzet gyújtottunk.

Félénken énekelni kezdtünk, de a dal szánkra fagyott. A csillagász fia egyedül ment mindig gyorsabban, úgy hogy a kis csapat egészen elmaradt mögötte. Szeliden kanyargó nyárfasorban, füledt, jázminos dülőkön suhantunk egyre könnyebben és derübben, egyre magasabbra, egyre bátrabban. Az allé végén aztán kitérült az ég, mint egy nagy képeskönyv s a csillagász fia már csak homályos pontként derengett. Egy fekete lobogót láttunk, meg egy embert, aki bizonytalanul lebeg előre, mintha már a csillagos magasságokban gázolna. Cipői az éji harmattól ezüstlöttek. Mi pedig sápadtan imbolyogtunk a fehér éjben, árnyak egy árnyék nyomában és nekem még mindig úgy tetszik, mintha ebben a virradni nem akaró fehérségben, ott a felfelé sóhajtó országúton mennék lassan, nagyon lassan, fájoan tétovázva, egy dalt dalolva, a csillagász fia után.